

VESTNIK
SOCIALNEGA VARSTVA SRS

št. 3-4-5

Letnik VIII. 1969

Poštnina plačana v gotovini

100 1198

VESTNIK
SOCIALNEGA VARSTVA SRS

št. 3-4-5

Letnik VIII.1969

"VEŠTNIK SOCIALNEGA VARSTVA SR"

Izda je Republiški sekretariat za zdravstvo
in socialno varstvo SR, Ljubljana
- Jano v tisk decembra 1969 v 650 izvodih
- Uraja uradni odbor - odgovorni urednik
dr. Viljem Knapel, Uradništvo in uprava v
Ljubljani, Šupnarjeva 6/IV, tel. 23-114
- Vestnik izhaja v 6 izvodih na leto.
- Redovna za leto 1969 znaša 30 din
- Za izvolila stane 12 din
- Izdajatelj: Republiški sekretariat za zdravstvo
in socialno varstvo SR, Ljubljana, Šupnarjeva 6/IV, tel. 23-114

VIŠJA ŠOLA ZA SOCIALNE DELAVCE
LJUBLJANA

MOŽNOSTI ZA UVEDBO
PROSTOVOLJNIH SODELAVCEV
V SOCIALNO DELO

Ljubljana, junija 1969

Financiral:
Republiški sekretariat za zdravstvo
in socialno varstvo SR Slovenije

op. Čodneri - Vugnerič

"VESTNIK SOCIALNEGA VARSTVA SRS"

- Izdaja Republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo SRS, Ljubljana
 - Dano v tisk decembra 1969 v 650 izvodih
 - Urejuje uredniški odbor - odgovorni urednik dr. Viljem Lippai, Uredništvo in uprava v Ljubljani, Župančičeva 6/IV, tel. 23-114
 - Vestnik izhaja v 6 izvodih na leto.
 - Naročnina za leto 1969 znaša 30 din
 - Ta številka stane 12 din
- Prosimo, da naročnino nakažete na tekoči račun 501-3-217.

S o d e l a v c i :

Franci Brinc, dipl. pravnik, svetovalec v Republiškem sekretariatu za zdravstvo in socialno varstvo SRS

Gabi Čačinovič-Vogrinič, dipl. psih., predavatelj na Višji šoli za socialne delavce v Ljubljani

Dragica Fras-Knežević, knjižničar, Inštitut za kriminologijo pri pravni fakulteti v Ljubljani

Majda Jereb, tajnica rektorja Univerze v Ljubljani

Irena Matelič, soc. del., strokovni sodelavec na Višji šoli za socialne delavce v Ljubljani

Teodor Stojšin, dipl. pravnik, predavatelj na Višji šoli za socialne delavce v Ljubljani

Bernard Stritih, dipl. psih., predavatelj na Višji šoli za socialne delavce v Ljubljani

Dr. Alenka Šelih, doktor pravnih znanosti, profesor na Višji šoli za socialne delavce v Ljubljani (vodja raziskave)

Dr. Katja Vodopivec, doktor pravnih znanosti, znanstveni svetnik, direktor Inštituta za kriminologijo pri pravni fakulteti v Ljubljani (svetovalec)

"VEŠTNIK SOCIALNEGA DELA" VSEBINA

	Stran
Predgovor	I
Uvod (Bernard Stritih)	1
I.poglavje - Pojem prostovoljnega sodelavca in njegov prispevek v socialnem delu (Gabi Čačinovič-Vogrinčič)	10
II.poglavje - Področja dela in naloge prostovoljnih sodelavcev (dr.Alerka Šelih - Irena Matelič) ...	25
III.poglavje - Usposabljanje prostovoljnih sodelavcev in sodelovanje med njimi in poklicnimi socialnimi delavci (Franci Brinc)	51
IV.poglavje - Metode dela in organiziranje prostovoljnih sodelavcev (Bernard Stritih)	71
V.poglavje - Pridobivanje in izbor prostovoljnih sodelavcev (Franci Brinc)	97
VI.poglavje - Pozitivno-pravni predpisi o prostovoljnih sodelavcih (Teodor Stojšin)	112
VII.poglavje - Financiranje prostovoljne dejavnosti v socialnem delu in nagrajevanje prostovoljnih sodelavcev (Teodor Stojšin)	133
Zaključki in predlogi (Franci Brinc - Gabi Čačinovič-Vogrinčič - Irena Matelič - Teodor Stojšin - Bernard Stritih - dr. Alenka Šelih)	143
Pregled bibliografije o prostovoljnih sodelavcih v socialnem delu (Dragica Fras-Knežević)	179

Redakcija: dr.Alenka Šelih

P R E D G O V O R

S študijo o možnostih za uporabo prostovoljcev v socialnem delu ne odkrivamo v bistvu ničesar novega, gre le za težnjo, ki se je v preteklosti že pogosto odražala v vsakodnevnem življenju, in za poseben prispevek družbenemu sožitju nasploh, ki smo mu bili v preteklih letih pogosto sami priča.

Če pregledamo samo povojni čas pri nas, moramo ugotoviti, da je bilo prostovoljnega dela na različnih področjih mnogo - čeprav ne vedno v enakem obsegu. Vse to prostovoljno delo seveda ne moremo uvrščati v socialno delo, saj je šlo za najrazličnejše akcije, katerih temeljni namen je bil odstranitev hudih posledic vojne, vsekakor pa so angažirale izredno široke plasti ljudi, ki so v njih našli svojo osebno potrditev, občutek, da so koristni skupnosti, občutek, da skupaj z drugimi skušajo uresničiti svojo novo podobo sveta.

Socialno-varstvene naloge so v tem prvem obdobju po vojni izvrševali pogosto prostovoljci, kar je bilo ob takratni nerazvitosti in neorganiziranosti družbenih služb nasploh dokaj razumljivo. Njihov izbor ni bil ne načrten ne strokovno zasnovan, saj to tudi ni bilo mogoče.

Naslednje obdobje - začeli bi ga morda lahko z letom 1952, ko se je reorganizirala državna uprava - pomeni obdobje jačanja državne uprave na področju družbenih služb, v zvezi s tem pa se je prostovoljno delo zmanjševalo. Domnevamo lahko tudi, da se je število problemov, ki so nastali kot izrazita posledica vojne, zmanjšalo, s tem pa so se zmanjšale tudi možnosti za tako delo, pri katerem so bili prostovoljci uspešni (tu mislimo na reševanje številnih materialnih problemov, iskanje pogrešanih otrok oz. odraslih preko RK ip.).

Šele po letu 1958 se ponovno pojavi interes za pro-

II

stovoljno delo v socialnem delu. Omeniti moramo predvsem prostovoljno delo v različnih dejavnostih stanovajskih skupnosti in v različnih društvih (AFŽ). S tem časom pa sovpada tudi šolanje na prvi slovenski šoli za socialne delavce, ki je prav v tem času že dala prve diplomante.

V skrbi, da bi utrdili položaj in poklicni profil tem strokovnjakom ter hkrati dvignili strokovnost dela na socialnem področju, smo v tem času skoraj povsem opustili misel na angažiranje prostovoljcev in poudarjali potrebo po tem, da opravljajo socialno delo poklicno kvalificirane in usposobljene osebe. S tem, da smo prepustili opravljanje socialnega dela profesionalcem in institucijam, pa se je tudi pri ljudeh zmanjšala pripravljenost za prostovoljno sodelovanje.

Po kratkem presledku pa smo tudi pri nas začeli spoznavati, da lahko prostovoljni sodelavci v socialnem delu nudijo neke specifične usluge ter s tem omišljajo svoj lastni svet in hkrati pomagajo soljudem. To spoznanje, ki si je zadnja leta začelo utirati pot po svetu in ki je našlo svoj odraz tudi v Organizaciji združenih narodov, ki je organizirala dva evropska seminarja o tej temi, je bila za nas vzpodbuda, da smo se odločili izvesti študijo o možnostih za uporabo prostovoljcev pri socialnem delu.

Želeli smo najprej ugotoviti stališče o tem vprašanju v tujih družbenih in pravnih sistemih, jih analizirati ter oceniti in hkrati ugotoviti, ali so na tujih tleh zbrane izkušnje take, da jih je deloma mogoče uporabiti tudi pri nas. Pri tem se v polni meri zavedamo, da ni mogoče nekritično posnemati tuje modele; mislimo pa, da lahko iz zakladnice znanja vsega sveta črpamo ideje za rešitev naših lastnih problemov in iščemo v njih pobude za razreševanje naših domačih težav.

Študija, ki zasleduje ta temeljni cilj, je zato sestavljena tako, da v analitičnem delu prikazuje po-

III

samezne elemente, pomembne za uspešno delo prostovoljnih sodelavcev v socialnem delu, v zaključkih pa smo skušali podati svoj lasten odnos do teh vprašanj in ugotoviti, kako bi bilo mogoče aktivirati prostovoljne sodelavce v naših razmerah.

Mislimo, da je treba posebej poudariti, da je v današnjem tehniziranem in civiliziranem svetu mogoče angažirati prostovoljne sodelavce na področju, ki naj zanima, le ob stalni pomoči in vodenju poklicnih socialnih delavcev. Menimo, da je treba razumeti prispevek prostovoljca na tej stopnji našega družbenega razvoja kot kvalitativno drugačen kakor je bil prej, ker je lahko uspešen in smiseln za prostovoljce in za tistega, ki mu naj pomaga tak prispevek le, če lahko nudi tiste posebne "vitamine", ki so lastni prostovoljnemu delu na način, ki ga usmerja in vodi poklicni socialni delavec.

Pričujočo študijo je vzpodbudil in finančno omogočil Republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo SRS, ki se mu za vsestransko pomoč in podporo najlepše zahvaljujemo. Višja šola za socialne delavce v Ljubljani pa je bila pripravljena nalogo sprejeti in realizirati. Naša zahvala velja tudi Inštitutu za kriminologijo pri pravni fakulteti Univerze v Ljubljani, ki je opravil pomembno bibliografsko delo. Posebej se zahvaljujemo tov.dr.Katji Vodopivec, direktorju tega inštituta, ki je kot svetovalec delo pregledala in pomagala avtorjem z vrsto pripomb in nasvetov.

Dr. Alenka Šelih

U V O D

Bernard Stritih

Potrebo po prostovoljnem socialnem delu kakor tudi po socialnem delu na sploh, utemeljujejo nekateri pisci precej površno na ta način, da pokažejo, kako hitro naraščajo nekatere vrste socialnih problemov (mladinska delinkvenca, osamljenost starih ljudi, pogostejše migracije, alkoholizem, samomori itd.). To so zelo prepričljivi dokazi, ki pa veljajo le za tista časovna obdobja, o katerih govorijo številke.

Če ne poznamo okoliščin in zakonitosti njihovega delovanja v naši dobi, prav lahko smatramo povečanje števila takih problemov za slučajno variacijo, ki človeške družbe ne ogroža, ker se bodo številke, ki so se slučajno tako povečale, prav tako slučajno tudi zmanjšale. Tako gledanje lahko izpodbijemo le tako, da pokažemo na določene zakonitosti v razvoju današnje družbe, iz katerih se rojevajo socialni problemi, ki obvezujejo družbo, da se pri preprečevanju in zdravljenju vedno bolj angažira.

V nekaterih deželah slišimo ugotovitve češ, da so socialni problemi le posledica razredne delitve družbe in če je odpravljena ta delitev, tudi socialnih problemov ni več. Dejansko pa imamo tudi v teh primerih opravka predvsem z razliko v poimenovanju istih pojavov. Ne da bi dvomili v pravilnost teze o družbenih vzrokih socialnih problemov, celo nekateri sovjetski sociologi opozarjajo na to, da tudi socialistična družba reproducira socialno negativne pojave.¹

¹Tako poročata poljska avtorja, da se je število mladoletnikov, ki so pod nadzorstvom sodišča, na Poljskem povečalo od 3.772 v letu 1950 na 21.555 v letu 1963. Prav lahko gre povečano število tudi na račun boljšega izvajanja zakonitih predpisov, v nobenem primeru pa ne moremo govoriti o upadanju tovrstne problematike. - Prim.K.Grzeškowiak - S-Sztatler,

Verjetno je, da povzročajo porast števila socialnih problemov nekateri pojavi, ki spremljajo hiter razvoj industrializacije. Verjetno je tudi, da nekateri pojavi spremljajo industrijski razvoj v vseh družbenih sistemih in da porajajo tudi večje ali manjše probleme v socialni sferi.

Ameriški sociolog Erich Fromm skuša analizirati nekatere socialno negativne pojave v industrijsko razvitih deželah XX.stol., tako da kot izhodišče jemlje pojem alienacije. Najprej navaja Marxovo definicijo alienacije na nivoju proizvajalnih odnosov, potem pa interpretira nekatere pojave kot posledico oziroma kot razširjenje alienacije na razna področja človekovega družbenega življenja. Človekova lastna dejavnost je njemu odtujena sila, ki stoji nad njim in proti njemu namesto, da bi jo obvladoval.²

Proizvodni proces je organiziran tako, da posameznik ne more imeti vpogleda v vse faze dela, zato se počuti bolj ali manj kot suženj ne pa kot gospodar sredstev za proizvodnjo. S tem je ogrožena ena človekovih najvišjih potreb, ogrožena je človekova kreativnost.

Masovna proizvodnja zahteva masovno potrošnjo, iz tega pa se razvija svojevrstna potrošniška miselnost, ki skuša tudi moralne in kulturne vrednote meriti z denarjem. To ima pogosto negativne posledice na oblikovanje medčloveških odnosov, možno je takole sklepanje: "Čas je zlato, zato ga moram čim bolj izrabiti; za gojenje prijateljskih odnosov ni časa."

Družba v industrijsko razvitih deželah postaja vse bolj mobilna v vseh pogledih. Zato ne vemo, za kakšno življenje vzgajamo naše otroke, ne vemo, kje bomo dočakali starost in kaj nas še čaka, zmerom se

Poradnik kuratorja sadovega i inspektora spolecznego, Warszawa, 1966, str. 25-29.

² K.Marx, Die Frühschriften, Leipzig 1932, II, str. 25, cit. po Erich From: Zdravo društvo, Rad, Beograd 1963, str. 130.

nam lahko zgodi, da se dvignemo, da si pridobimo večje blagostanje, lahko pa se nam tudi zgodi, da natadujemo.

Delo in življenje v mestih postaja pravilo za večino človeštva, s tem pa je večina ljudi obsojena na anonimno življenje v množici, kjer ni prijateljstev, ni ljubezni, kjer pa tudi ni budnega očesa sorodnikov in okolja, ki bi kontroliralo naše vedenje, naše uspehe, neuspehe in spodrsaljaje.

Na področju kulture in umetnosti prodirajo načela gospodarskega življenja. Filmski producenti bijejo, na primer, konkurenčni boj in ne pomišljajo mnogo o sredstvih, s katerimi skušajo za vsako ceno privabiti čim širše množice. Tako se na eni strani večja proizvodnja t.im. plače, na drugi strani pa tudi resna umetnost izgublja stik s človekom in s tem tudi svoj dobrodejni učinek v humanizaciji posameznika in družbe.

Pri tem pa raste materialno blagostanje čez mere, ki smo jih nedavno še komaj slutili. Perspektiva razvoja je prav gotovo še nadaljnje dviganje in širjenje materialnega blagostanja. S tem v zvezi pa je tudi stalno prebujanje vedno novih materialnih potreb pri ljudeh, potencialnih potrošnikih, vse to pa gre pogosto na račun drugih, psihosocialnih potreb človeka, ki se delno zadovoljujejo s prisvajanjem materialnih dobrin, a v glavnem stagnirajo. Kolikor bolj nam postajajo važne stvari, toliko bolj so nam tuji soljudje. Danes je realno upanje človeštva, da čez nekaj desetletij ne bo nihče več umiral zaradi lakote, vendar nam optimizem opravičeno greni vprašanje, koliko pa bo takrat takih ljudi, ki si bodo sami vzeli življenje?

Družba, ki z uspešnim ekonomskim razvojem dviga blagostanje svojim članom, si mora prizadevati, da bi našla pot, kako nadomestiti ljudem tisto, kar prav zaradi hitro se razvijajočega gospodarskega sistema izgublja. Nekako na ta način se najlažje približamo uvidevanju, kakšne naj bi bile naloge oziroma

funkcija socialnega dela v industrijski družbi.

Problemi, s katerimi se in se bo tudi v bodočnosti srečeval socialni delavec, se raztezajo od raznih vrst materialnih stisk, v katere prihajajo in bodo še prihajali občani, ker njihove roke nadomešča avtomat, do človeških stisk, v katere bodo prihajali posamezniki, družine in druge skupine, ki si kljub materialnemu blagostanju v kompliciranem sistemu silnic v družbi ne bodo znali in mogli sami poiskati tovariša za iskren človeški pogovor.

Ob taki naravi potreb se dogaja, da mora socialni delavec prevzemati dve težke združljivi funkciji, nudenec raznih vrst materialne pomoči, za kar ima na razpolago razne uprabske poti in pooblastila, s tem pa tudi odgovornost in moč v odnosu do stranke, po drugi strani pa bi moral najti tudi človeški kontakt in zaupanje. Težko je ustvariti odnos prijateljskega zaupanja, če moramo hkrati preveriti in odločiti, ali je stranka upravičena, da dobi denarno pomoč.

Pa tudi sicer je vprašanje, ali lahko s profesionalnim odnosom nadomestimo otroku očeta, ki je tako zaposlen, da ne opravlja svoje vloge, mladostniku brata ali sestro, ki ga rabi, da bi pri njem našel razumevanje za svoje težave ob prvi ljubezni; starčku, ki je izgubljen sredi mesta, pa rabi prijatelja, s katerim bi lahko kramljal o časih, ko je bil še mlad in močan? Najbrž premalo poznamo dogajanje o ljudeh in med ljudmi, če mislimo, da je to za daljši čas mogoča. Socialni delavec pa lahko prevzame v takih primerih vlogo katalizatorja, ki pripomore, da se v množici anonimnih ljudi srečajo tisti, ki si bodo lahko medsebojno pomagali.

Sema Kut, udeleženka seminarja OZN v Cambridge-u, pravi, da sta človeška ljubezen in toplota bistvenega pomena pri ustvarjanju dobrih odnosov med ljudmi, ki naj služijo kot osnova za socialno pomoč. To pa lahko nudijo včasih le prostovoljci, ki niso ob-

remenjeni s tehničnimi stranmi določenega opravila.³

Prostovoljni socialni delavec lahko daje nekaj, česar poklicni socialni delavec ne more, razumevanje in zaupnost s človekom, ki zato, da to nudi, ni plačan v določeni fazi dela mnogo pomeni in mogoče bolj prepričljivo deluje na tistega, ki pomoč sprejema kot kakršen koli profesionalni odnos. Zato se strinjamo z mišljenjem, da prostovoljnega socialnega dela ni mogoče z ničemer nadomestiti in tudi obratno prostovoljnega socialnega dela ne moremo pojmovati kot nadomestilo poklicnemu socialnemu delu, ampak le kot dopolnilo. Z razvijanjem prostovoljnega socialnega dela ne bomo razbremenili poklicnih socialnih delavcev, zelo verjetna je celo obratna domneva, da bomo z razvijanjem prostovoljnega socialnega dela poklicnim socialnim delavcem naložili še dodatno delo (odkritih bo več socialnih problemov, potrebno bo spremljati in pomagati prostovoljnim socialnim delavcem, oživele bodo širše akcije, ki se nam sedaj mogoče dozdevajo enostavno neuresničljive ali ne-bistvene), verjetno pa je, da se bo uspešnost socialnega dela na ta način celo povečala. Pri tem je pomembno tudi vprašanje odgovornosti za delo prostovoljcev, ki po besedah Zore Tomič⁴ prav tako ostane

³ Sema Kut, Relationships with professional social workers ... European Study Group on the Functions and Preparation of Voluntary Workers in the Social Work, Cambridge, 1967, str.4. Zanimiva je primerjava tega mnenja s stališčem nemške zveze socialnih delavcev, ki so ga izrazili ob določanju poklicnih profilov za izvajanje zakona o mladinskem skrbstvu. Po tem mnenju zahteva socialna pomoč in pomoč mladini poleg strokovnjakov prostovoljne sodelavce v najširšem obsegu dela. Prostovoljni sodelavec mora ostati nenadomestiljivi in pomemben dejavnik v socialnem delu. - Prim.P.Ludemann, Freiwillige Mitarbeiter ja, aber, Jugendwohl, Zeitschrift für Kinder und Jugendfürsorge, Mai, 1967, Helf 5, str.202.

celotni organizaciji in seveda v tem okviru predvsem strokovno najbolj formiranim udeležencem.

Medtem ko smo v literaturi opazili precej enotna stališča o tem, da je prostovoljno socialno delo še zmerom oziroma vedno bolj potrebno, pa ni enotnih ugotovitev glede tega, ali obseg prostovoljnega socialnega dela v sedanosti upada. O tem obstajajo na videz protislovni podatki, ki jih je mogoče interpretirati v skladu z dosedanjimi izvajanji tako, da prostovoljno socialno delo v starem smislu resnično zamira, širi pa se prostovoljno socialno delo tam, kjer je planirano in organizirano s pomočjo sodobnih strokovnih metod. Kot prostovoljno socialno delo v starem smislu mislimo taka prizadevanja, kjer se poskuša s prostovoljnim socialnim delom nadomestiti poklicno, kjer funkcije niso razdeljene, kjer prostovoljni socialni delavci nimajo možnosti sodelovati s poklicnimi ali kjer se šteje prostovoljno socialno delo za nekaj manj vrednega. Delo prostovoljcev se praviloma razlikuje od dela poklicnih delavcev, oba pristopa pa bi morala biti v komplementarnem medsebojnem razmerju.⁶

Zavedati se moramo, da imamo pri vzpodbujanju prostovoljnega socialnega dela

⁴ Zora Tomič, Dobrovoljni rad na socialnem polju, Socijalna politika, januarj 1967, št. 1, str. 5-13.

⁵ Ditmer Freier meni npr. da prostovoljno socialno delo v Nemčiji močno upada. Podobne so ugotovitve Zore Tomič v navedenem članku. Istočasno pa F. Ludemann poroča, da v Kölnu ugotavljajo širjenja kroga prostovoljnih socialnih delavcev. O naraščanju števila takih delavcev, ki delajo v okviru raznih projektov, poročajo še L. Rosengarten iz Philadelphije in K. J. Leenhouts iz Royal Oak, ZDA. - Prim. P. Ludemann, Freiwillige Mitarbeiter - ja, aber .. str. 203; L. Rosengarten, Volunteer Support of Probation Services, Crime and Delinquency, vol. 10, no 1, Jan. 1964, str. 43-51.

⁶ Pripravljenost za prevzemanje nalog prostovoljnega socialnega dela ne zavisi, po mnenju Zore Tomič v

voljnega socialnega dela večkrat opraviti z nekakšnim začaranim krogom, kajti prav momenti, ki smo jih našli kot dejavnike socialnih problemov, delujejo tudi na potencialne prostovoljce kot ovira za njihovo angažiranje. Geslo "čas je zlato", ki - ne da bi se tega jasno zavedali - usmerja in kroji usodo večine državljanov industrijsko razvitih dežel, deluje tudi na tiste, ki bi lahko pomagali tem ljudem. Kako bomo pridobili prostovoljca, ki bo nadomeščal ali dopolnjeval manjkajočo vlogo očeta mladostniku, katerega pravi oče te vloge ne opravlja, ker za to nima časa, ker si ga ne vzame. Teoretično je ena od možnih rešitev ta, da funkcije prostovoljcev planiramo glede na njihove možnosti in da izbiramo prostovoljce iz tistih skupin prebivalstva, ki so poklicno manj angažirani. V večini zapadnih dežel so to žene. Pri nas pa najbrž prideta v poštev predvsem dve skupini prebivalstva, in sicer tisti, ki še niso stopili v redna delovna razmerja na eni strani in tisti, ki proizvodno delo zapuščajo in stopajo v pokoj. Vendar bi šla prizadevanja mimo zastavljenega cilja, če bi se pri vzpostavljanju prostovoljnega socialnega dela omejili na ti dve kategoriji prebivalstva.

V naši praksi se pogosto nagibamo k pričakovanjem, da bi morali pripadniki nekaterih poklicev prevzeti na svoje rame več socialnih funkcij. Taka poklicna skupina so npr. prosvetni delavci. Če si taka pričakovanja pogledamo pobliže, vidimo, da so brez osnove in se zato tudi ne morejo v večji meri uresničiti. Po kakšni logiki naj npr. učitelj posveča svoj prosti čas socialnim funkcijam, medtem ko česa podobnega ne pričakujemo od strojnega inženirja iz tovarne.

Čeprav je verjetno potrebno opreti prostovoljno socialno delo bolj na nekatere kategorije prebivalstva,

navedenem članku, le od tega, v koliki meri bomo uspeli prikazati nujnost in smisel določene naloge in od tega, da pripravimo delavca, da ga prevzame in opravi, ampak zavisi od naših postopkov v odnosu do angažiranega delavca, od tega, koliko mu bomo pomagali, da te naloge uspešno reši,

si bomo morali prizadevati, da z akcijo na nivoju skupnosti angažiramo za to problematiko tudi aktivno prebivalstvo, saj bo akcija za prostovoljno socialno delo prav preko teh ljudi lahko naletela na odmev v raznih samoupravnih telesih in tako dobila družben karakter.

Problem je torej, kako najti najboljše načine za pridobivanje, organizacijo in delovanje prostovoljnih socialnih delavcev. V naši študiji bomo skušali prikazati razne aspekte tovrstnega dela v industrijsko razvitih deželah. Zavedati pa se moramo, da so mnogi prijemi, metode in tehnike, ki jih bomo v študiji opisali, le deli obsežnih in večinoma dobro organiziranih socialnih akcij. Lahko se nam zgodi, da iz raznih projektov vzamemo najboljše elemente, pa vendarle celota ne bo dala pričakovanih učinkov; v celoti dobe deli drugačen pomen in drugače učinkujejo. Zato bomo morali, če bomo hoteli na osnovi tukaj zbranega znanja, sami vzpostaviti prostovoljno socialno delo, izbrati tista spoznanja in izkustva, ki jih bo mogoče vskladiti v organizirano, k določenim ciljem usmerjeno strukturo.

PRVO POGlavJE

POJEM PROSTOVOLJNEGA SODELAVCA IN NJEGOV PRISPEVEK V SOCIALNEM DELU¹

Gabi Čačinovič - Vogrinčič

V tem poglavju skušam definirati pojem prostovoljnega sodelavca v socialnem delu, ali bolje, odgovoriti na vprašanje, kdo je prostovoljni sočelavec. Poskušam zbrati tiste elemente, ki ga določajo, ki orišejo njegovo podobo, ki ga definirajo nasproti poklicnemu socialnemu delavcu. Moj odgovor je samo vsota značilnosti. Dalje sem skušala orisati ožji strokovni (tj. specifični prispevek prostovoljnih sodelavcev strokovnim socialnim službam in socialnemu delu sploh) in širši, družbeni pomen prostovoljnih sodelavcev oziroma prostovoljnega sodelovanja in s tem orisati smisel tega dela.

To, v nekem smislu uvodno poglavje, nujno osmišljajo in dopolnjujejo vsa ostala poglavja študije. Prostovoljnega sodelavca definirajo področje in naloge njegovega dela, ugotovljeni in pričakovani odnosi med poklicnimi socialnimi delavci in njihovimi prostovoljnimi sodelavci, metode njihovega dela.

Materiali, na katerih temeljijo ti zaključki, so pogosto heterogeni v izhodiščih - odražajo različno zgodovino prostovoljnega dela in poklicnega socialnega dela in tudi različne oblike sodelovanja in različne odnose med privatnimi in državnimi instituci-

¹ Pojem uporabljam po dogovoru in kot prevod angleških pojmov "voluntary social welfare worker" ali "volunteer" in nemških pojmov "freiwilliger Mitarbeiter (Helfer)", "ehrenamtlicher Mitarbeiter (Helfer)" v povezavi s pojmom "freiwillige Sozialarbeiter".

jami poklicnega in prostovoljnega socialnega dela. Skušala sem izluščiti skupno pojmovanje v smiselno celoto in samo v funkciji te celote sem upoštevala meje, ki jih postavljajo koncepti posamezne dežele.

I.R.Huws pravi v gradivu s seminarja o prostovoljnih delavcih v Cambridge-u: "Prostovoljni sodelavec je etiketa, pod katero je mnogo različnih profilov, področij dela, dejavnosti, mnogo različnih izkušenj. Kdo je prostovoljni sodelavec, nam o prostovoljnem sodelovanju le malo pove."²

To je lahko eno od izhodišč razprave o tem, kaj definira prostovoljnega sodelavca: ni uniformiranosti, ki bi ga definirala. Nasprotno - to morajo biti ljudje različnih poklicev, spola, starosti, različnih socialnih slojev, ljudje z različnimi interesi, ljudje z različnimi izkušnjami v življenju in v socialnem okolju. Njihova heterogenost, raznolikost jih definirata. Ta raznolikost je ena od vrednosti njihovega doprinosa. Enako raznolike so tudi naloge, ki jih opravljajo.

K zgornji ugotovitvi je treba dodati še eno, ki se mi zdi prav tako važna kot izhodišče, čeprav je očitna, skoraj banalna. Izraz delati prostovoljno pomeni tako v našem kot tudi v nemškem in angleškem jeziku a) delati nekaj na osnovi lastne želje in izbora, b) delati nekaj, kar radi delamo.

To je že prvi element definicije prostovoljnega sodelavca v socialnem delu in to je človek, ki se je po lastni želji in izboru odločil za tako socialno akcijo (za tem "prostovoljno" lahko dalje iščemo druž-

² R.Huws Jones, The Volunteer in the Social Services-The General Issues, str. 8-15; v gradivu o delu Cambridge Study Group, 1967 o britanskih izkušnjah s prostovoljnimi sodelavci. Cambridge Study Group je nadaljevala delo seminarja OZN o funkcijah in šolanju prostovoljnih sodelavcev v Arnoldshain-u 1966.

beno angažiranost ali željo pomagati soljudem).

V obdelanem gradivu je moč najti štiri eksplicitne definicije prostovoljnega sodelavca v socialnem delu.

Pripravljalni komite seminarja v Arnoldshainu je postavil tako definicijo: prostovoljni sodelavec je človek, ki dela brez plačila, nima poklicne izobrazbe v socialnem delu in dela v domovini.³

Seminar v Cambridge-u⁴ je izpeljal definicijo iz primerjave oziroma konfrontacije prostovoljnega sodelavca s poklicnim socialnim delom. Značilnosti socialnega delavca so brez dvoma: poklicna izobrazba, stalnost dela, delo za plačo in pripadnost poklicu. Iz tega sledi, da je prostovoljni sodelavec tisti, ki dela na tem področju in vseh teh atributov nima - torej nima ustrezne poklicne izobrazbe, ni stalno vezan na to delo, ni v delovnem razmerju in ni podrejen poklicnemu kodeksu.

Vendar je istočasno s tako definicijo bila postavljena tudi trditev, da meje niso tako jasno postavljene: poklicni kodeks ima etično osnovo, ki velja za vse človeške stike na področju socialnega dela in ki ga mora sprejeti tudi prostovoljni sodelavec. To so principi spoštovanja človeka in sprejemanje njegove osebnosti, diskrecije in varovanja poklicne tajne.

Peters, citira ga v svojem članku P.Ludemann, pravi⁵: "Prostovoljni socialni sodelavec je tisti, ki brez poklicne izobrazbe in brez plačila daje na razpolago svojo osebnost in svoj čas za neko družbeno nalogo."

³ Christa Hasenclever: Meaning of Citizen Participation and Voluntary Social Welfare in a Modern Society, str. 6-20.

⁴ Povzetek dela Cambridge Study Group.

⁵ P.Ludemann, Freiwilliger Mitarbeiter-ja, aber ..., Jugendwohl, Mai 1967, Helf 5, str. 198-206.

In Laatke, citira ga⁶ prav tako Ludemann v istem članku, daje tako definicijo: "Prostovoljno delo opravljajo brez zahteve po plačilu ljudje, ki hočejo prevzeti soodgovornost za demokracijo, ki delajo za dobrobit človeka. Rešitev družbenih, gospodarskih, političnih, vzgojnih in socialnih problemov je v mnogočem odvisna od sodelovanja državljanov."

Če povzamemo vse doslej povedano, bi lahko izluščili naslednje elemente, ki iznačujejo prostovoljnega sodelavca:

- Prostovoljni sodelavec nima poklicne izobrazbe za socialno delo. Seminar v Cambridge-u zaključuje, da je šolani prostovoljni sodelavec anahronizem, nesmisel, ker je to zapravljanje strokovnih moči. Tudi je v tem primeru težko določiti odnose med poklicnimi socialnimi delavci in prostovoljnimi sodelavci. Pojem "prostovoljno" označuje nasprotje od poklicnega. V nasprotju s stališči, sprejetimi v Cambridge-u, pa lahko še vedno najdemo v nemških virih stališče, da je prostovoljni sodelavec lahko tudi izobraženi socialni delavec, npr. žena - mati, upokojenec, ki svoj nekdanji poklic opravljata samo še prostovoljno. Iz celotnega gradiva povzemamo, da je ne biti poklicno izobražen eden važnih elementov definicije.
- Prostovoljni sodelavec ne dobiva plače za svoje delo in njegova aktivnost ni vir življenjskih sredstev. Ta nujnost ga v tem smislu ne veže na delo in napore, ki jih nudi. Mnogi avtorji vidijo ravno v tem elementu vrednost in specifičnost njegovega doprinosu socialnemu delu. (Čeprav postavljajo - predvsem nemški avtorji - zahtevo po nekem priznanju za delo, ne sicer nujno v obliki denarja, vendar govorijo tudi o malih denarnih nagradah).
- Prostovoljni sodelavec ni stalno vezan na to delo. Njegov doprinos ni vsakodneven, čeprav ne sme biti enkratno. V najširšem smislu bi to moralo biti dolgoročno sodelovanje in ne enkratna pomoč.⁷

⁶ Ibid

⁷ Cambridge Study Group

- Tu lahko zdaj dodamo še element, o katerem smo že govorili: prostovoljni sodelavec opravlja svoje delo na osnovi lastne odločitve in želje.
- Laatke in Peterson pa sta vnesla v definicijo še nov element: prostovoljno delo se pojmuje kot družbeno delo in prostovoljni sodelavec torej kot družbeni delavec; grè za družbeno delo, za doprinos posameznika k demokratičnemu sožitju med ljudmi. Ta element ponovno srečujemo predvsem v nemški literaturi, kjer se zelo pogosto poudarja družbeni pomen prostovoljnega dela v smislu angažiranja in angažmaja posameznika in v smislu vzgoje k soodgovornosti. Pri tem pa zajemajo s tem pojmom prostovoljno delo na vseh področjih družbenega življenja in tudi v socialnem delu.

Iz obdelane literature dodajam dosedanjim petim elementom še enega, za katerega sodim, da prav tako tvori definicijo prostovoljnega sodelavca.

- Prostovoljni sodelavec je v svojem delu voden, je pripravljen za svoje delo; mogoče bi celo lahko rekli, da je šolan za svoje prostovoljne naloge.

S to ugotovitvijo prihajamo do silno pomembnega elementa, ki ga je treba posebej poudariti.

- Rekli smo, da je prostovoljni sodelavec v svojem delu voden. Prostovoljno sodelovanje v socialnem delu je vedno sodelovanje s poklicnim socialnim delavcem. Prostovoljno sodelovanje ostaja znotraj načel in ciljev socialnega dela. Na teh načelih vztraja večina avtorjev. Arno F. Kosmale govori o funkcijah, ki jih znotraj socialnega dela opravljajo prostovoljni sodelavci. Dalje pravi, da procesi profesionalizacije in specializacije v socialni skrbi za človeka po eni strani puščajo vedno manj prostora prostovoljnemu delu (glej zgodovinski

⁸ Arno F. Kosmale, Fields of Voluntary Social Welfare Work and Categories of Voluntary Workers, str. 91.

razvoj socialnih služb in prostovoljnih služb), po drugi strani pa ravno profesionalizacija sprošča nove naloge in aktivnosti za pomoč prostovoljcev. Iz tega sledi dalje to, kar pravi Hugh Klare,⁹ da prostovoljni sodelavci nikoli ne bi smeli biti angažirani tam, kjer bi morali delati poklicni socialni delavci, poklicni socialni delavci pa nikoli ne bi smeli zamenjati prostovoljnih socialnih delavcev.

Odnos med prostovoljnimi in poklicnimi delavci naj bo komplementaren. Vsak opravlja svojo funkcijo v socialnem delu, sodelovanje med njimi pa naj bo sodelovanje v smislu timskega dela. Jasno je, da prostovoljni sodelavec ni in ne sme biti samo nadomestni, slabši ali cenejši socialni delavec.

V tem okviru ni smiselno govoriti dalje o odnosih med prostovoljnimi in poklicnimi socialnimi delavci in ostajamo zato pri teh splošnih ugotovitvah. Mislim pa, da sodi sem še naslednja trditve.

Prostovoljno sodelovanje je v moderni družbi smiselno le ob visoko organizirani strokovni socialni službi. Če naj bo učinkovito, mora biti organizirano; zahteva po organiziranosti prostovoljnega sodelovanja nikakor ni v nasprotju s spontanostjo dela in s samostojnostjo prostovoljnega sodelovanja.

Seminar v Cambridge-u ugotavlja tendenco k tesnejšemu sodelovanju med prostovoljnimi in poklicnimi delavci.

To so elementi, ki definirajo prostovoljnega sodelavca. Lahko jih povzamemo še enkrat: prostovoljni sodelavec je človek, ki želi sprejeti soodgovornost za socialne probleme družbe, v kateri živi, in delati za njihovo reševanje in pomoč ljudem skupaj s poklicnimi socialnimi delavci in njim v dopolnilo. Svoje

⁹ Hugh Klare, The Organization of an After-care Service Staffed by Volunteers, Internat. Rev. of Crim. Pol. 1964, št. 22, str. 73, 74.

delo opravlja brez zahteve po plačilu; nobeni formalno-poklicni odnosi ga ne vežejo na sodelovanje. Prostovoljni sodelavec praviloma nima poklicne izobrazbe za socialno delo, je pa šolan za opravljanje svojih nalog. Lahko je vprašljivo, kako trdno se naj veže prostovoljnega sodelavca k poklicnemu, vendar je to izstopajoča tendenca, ki onemogoča enačenje z nekim abstraktnim družbenim delom in ki zagotavlja tudi smiselnost prispevka socialnemu delu.

Kakšen je pomen prispevka prostovoljnega dela v socialnem delu? V čem je specifičnost tega dela, kaj utemeljuje njegovo potrebnost, njegovo pravico do obstoja v odnosu do poklicnega socialnega dela.

Ena od temeljnih ugotovitev seminarja v Cambridge-u je bila ta, da nikoli ne bo dovolj socialnih delavcev; niti za najnujnejše potrebe ne in niti, če bi ostale na današnjem nivoju. Potrebe po socialni pomoči pa postajajo večje s hitrimi družbenimi spremembami, z demografskimi spremembami, s spremembami razumevanja socialnih problemov in socialnega dela.

V luči te ugotovitve izredno narašča pomen doprinosa prostovoljnih sodelavcev, ki lahko sprostijo moči poklicnih sodelavcev.

Kaj je značilno za funkcije, ki jih prostovoljni sodelavci opravljajo? Kaj je značilno za njihovo pomoč?

Prostovoljni sodelavci opravljajo lažje tiste funkcije, ki zahtevajo mnogo časa in individualnega angažmaja; imajo več časa za posameznika.

Prostovoljni sodelavci lahko nudijo osebno pomoč tam, kjer le ta ni več nujno vezana na metodološko in metodično znanje poklicnega socialnega delavca. Prostovoljni sodelavci nudijo pomoč tam, kjer je človeku potrebna tudi pomoč družbe, potrditev družbe ob pomoči strokovnjaka, ki ga je postavila družba. Pomoč prostovoljnega sodelavca je za tistega, ki jo potrebuje, v večji meri pomoč sočloveka, sočljudi. Poklicni socialni delavec daje kljub vsemu

vedno le tudi "uradno" skrb, skrb neke institucije. V tem je prispevek prostovoljnih sodelavcev izredno dragocen poklicnim socialnim delavcem. To ne pomeni, da prostovoljni sodelavec s svojim delom popravlja slabosti poklicnih delavcev - socialno delo je področje, ki poleg strokovnjakov potrebuje tudi samo soljudi.

Ena od glavnih nalog poklicnega socialnega delavca danes je pomoč človeku pri vzpostavljanju normalnih odnosov z okoljem, pri tem da posameznik prebije svojo izoliranost. Tega ni mogoče doseči brez sodelavcev, ljudi, ki so pripravljeni dati svoj čas za to pomoč. Otrok, ki je po strokovnem tretmanu pripravljen na nov začetek v družbi, potrebuje takrat ohrabritev te družbe. Naloga prostovoljcev je, da ga vključijo v vsakodnevno življenje z ljudmi. Prostovoljci so tisti, ki lahko pomagajo premostiti mejo, npr. med domom in svetom zunaj njega.¹⁰

Raznolikost njihovih poklicev, statusov, ki jih zavzemajo v družbi, interesov in sposobnosti in življenjskih izkušenj je pravi rezervoar pomoči za poklicnega socialnega delavca.

V analizirani literaturi je bilo nekajkrat poudarjeno, da obstoja ob potrebi po poklicni pomoči tudi potreba po prostovoljni pomoči.¹¹ Obstaja potreba po "mali" specifični pomoči, ki jo lahko najdemo le med prostovoljci, pomoč posameznika posamezniku.

V skupnosti, ki je razvila neko strokovno službo, je potrebna cela vrsta tehničnih in organizacijskih del, ki jih strokovna služba s svojimi strokovnjaki ne more sama opraviti, ki pa so potrebne za to, da se delo dobro opravi - npr. zbiralne in propagandne akcije. Tudi tu je prispevek prostovoljnega sodelavca dragocen in pomemben.

¹⁰ A. Gradewitz, The Role of Volunteers in Work with Juvenile Delinquents, Internat. Rev. of Crim. Pol., 1964, št. 22, str. 68-70.

¹¹ Cambridge Study - Summary

Ko se v literaturi govori o prostovoljnem sodelovanju, se pripisuje velik pomen možnosti, ki jo imajo prostovoljne organizacije za izvedbo eksperimentov, za preizkus novih poti zato, ker so bolj elastične, ker so bolj temeljito informirane o družbenih potrebah in zanje bolj občutljive.

Nedvomno pa je, da si mora socialno delo ustvariti socialno klimo podpore v družbi.¹² Družba mora razumeti njegov smisel in pomen. Družba mora biti informirana o njegovem delu in nalogah. Samo tam, kjer si bo socialna služba znala ustvariti dobro socialno klimo, si bo lahko pridobila prostovoljne sodelavce in samo tam, kjer bo socialna služba imela prostovoljne sodelavce, bo njeno delo učinkovito. Le tako bo dovolj elastična in sposobna iskati in najti vedno nove oblike pomoči. Socialni delavci potrebujejo pomoč pri odkrivanju potreb na terenu, potrebujejo pa tudi pomoč na terenu. Poklicni socialni delavci so tudi tisti, ki morajo znati ustvariti ozračje razumevanja in pripravljenosti za sodelovanje - torej tudi izbirati prostovoljne sodelavce.¹³ To je tudi možnost za neposredni vpliv družbe na socialno delo oz. na strokovne socialne službe.

Prostovoljne organizacije, ki temeljijo na sodelovanju med poklicnimi in prostovoljnimi delavci in ki združujejo pripravljenost posameznikov, so možnost za širšo družbeno akcijo ob in skupaj s samoupravljanjem.

Zaradi jasnosti lahko postavimo vprašanje tudi nekoliko drugače. Doslej smo govorili o prispevku prostovoljnega dela strokovnemu socialnemu delu. V čem je pomen možnosti prostovoljnega sodelovanja za družbo, za življenje posameznika v družbi? Zakaj je za medčloveške odnose v družbi pomembna možnost za prostovoljno sodelovanje? S tem postavljamo vprašanje o družbenem pomenu prispevka prostovoljnega sodelavca.

¹² Christa Hasenclever, navedeno delo.

¹³ Christa Hasenclever, navedeno delo.

Hugh Clare nekje pravi, da se bo skupnost, ki kaže znake socialne dezintegracije, ki pa prepušča reintegracijo v celoti strokovnjakom, na koncu morala spoprijeti z novimi težavami. Prostovoljno sodelovanje se tu pojmuje torej kot nujen doprinos k sožitju v družbi.¹⁴

Za družbene odnose oz. za medsebojne odnose ljudi so odgovorni vsi njihovi člani in vsak njen član. Možnost prostovoljnega sodelovanja je ena izmed možnosti za vzgojo k odgovornosti za sočloveka, za vzgojo k humanosti. Prostovoljno sodelovanje v socialnem delu je konkretizacija načel humanosti v družbenem življenju.

Zelo pogosto se govori o prostovoljnem delu kot o vzgoji k demokraciji. Vsekakor je poznavanje socialnih pogojev in socialnih potreb velikega pomena za zdrave družbene odnose. Še pomembnejša pa je aktivnost pri njihovem reševanju.

Tudi prostovoljno sodelovanje ni samo pomoč posamezniku ali posameznikom. Prostovoljno socialno delo združuje ljudi, ustvarja nove in globlje vezi med člani skupnosti, zadovoljuje potrebo človeka po pripadnosti širši družbeni skupini.

Močna vzpodbuda za prostovoljno sodelovanje je potreba po varnosti, potreba, ki izhaja iz zavesti, da smo odvisni drug od drugega in da je tudi nam samim v slehernem trenutku lahko potrebna pomoč, ki jo danes nudimo drugim.

Pogosto se govori o prostovoljnem delu kot o sredstvu proti občutku osamljenosti, izoliranosti, ogroženosti, odtujenosti v času, v katerem živimo. Zdravilo je lahko le možnost za aktivno poseganje v družbeno življenje in o prostovoljnem delu se govori kot o eni, včasih celo edini možnosti za družbeno akcijo danes. O prostovoljnem sodelovanju se govori kot o edini možnosti za odgovornost v družbenem življenju.

Znotraj teh postavk postavljajo predvsem nemški avtorji

¹⁴ Hugh Klare, nav. delo.

zahtevo¹⁵ po prostovoljnem sodelovanju, govorijo o državljanski dolžnosti, o nujnosti za razvijanje občutka integracije v družbo, občutka pripadnosti med ljudmi. Ponekod se v nemški literaturi močneje poudarja pomen prostovoljnega sodelovanja v socialnem delu¹⁶ kot možnost za poseganje človeka v družbene odnose, ki se mu odtujujejo; poudarja se pomen, ki ga ima prostovoljno sodelovanje kot oblika doprinosa strokovnemu socialnemu delu. Seminarja OZN v Arnoldsheimu in Cambridge-u pa sta skušala določiti predvsem tu drugo komponento smiselnosti prostovoljnega sodelovanja.

Ob teh različnih preudarkih bi skušala povzeti pravkar povedano in povezati analizirana stališča s stališči, ki so možna pri nas.

Skušamo in hočemo doprinesti k razvoju prostovoljnega dela v socialnem delu v drugačnih družbenih odnosih; v drugačnih zato, ker tako sodelovanje vsekakor ni edina možnost za poseganje v družbeno življenje oz. edina možnost za uresničevanje soodgovornosti in odgovornosti do ljudi. Pač pa je prostovoljno delo lahko ena izmed oblik konkretizacije načel sožitja, ki jih hočemo uresničiti. Mislim, da je za nas važno predvsem jasno definirati in tudi postaviti prostovoljno delo v odnosu do poklicnega, obdelati smiselnost njegovega prispevka poklicnemu socialnemu delu, izdelati področje dela, naloge in metode prostovoljnega sodelovanja v socialnem delu. Poudariti je treba predvsem pomen prispevka poklicnemu socialnemu delu in se tako izogniti nevarnosti, da ostanemo v okvirih nekega ne-

¹⁵ Že citirani članek P. Ludemanna, tudi J. Kessels: Die gesellschaftliche Hilfe und der Ehrenamtliche Dienst, Freiburg 1967, str.

¹⁶ Nemški avtorji vidijo ravno v socialnem delu največje možnosti za družbeno aktivnost posameznika.

določenega "družbenega dela".

Potrebe po prostovoljnem delu so enake pri nas kot v deželah, na katere se nanaša analizirano gradivo. Socialne službe pogrešajo "socialno klimo", ki bi lahko bila v družbenih odnosih, ki so pri nas institucionalni, izrednega pomena za učinkovito delo socialnih služb in za bolj učinkovito socialno politiko; to pomeni tudi vplivati v samoupravnih možnostih kot prostovoljni delavec in samoupravljaec hkrati. In tudi pri nas socialne službe same ne morejo nuditi pomoč sočloveka, ki jo človek v stiski potrebuje, predvsem ne v vsej specifičnosti zahtev vsakodnevnega življenja. In končno je pripravljenost za delo za soljudi nujnost družbenega življenja, ki jo je morda res treba znova poudariti. Ljudem pa je treba dati tudi možnost, da se nauče pozornosti za medčloveške odnose. Pomagati človeku ni samo romantična fraza - nikakor to ne sme biti v smiselno organiziranem prostovoljnem socialnem delu.

Seznam uporabljene literature

- BRISCH U.: Vorschläge zur Gewinnung, Vorbereitung, Tätigkeit und Fortbildung ehrenamtlicher Mitarbeiter in der Jugendhilfe. Mitteilungen der Arbeitsgemeinschaft für Jugendpflege und Jugendfürsorgere 1966 št. 45/46 str. 11-14.
- EUROPEAN Seminar on Functions and Training of Voluntary Social Welfare Workers. Arnoldsheim, Frankfurt-am-Main, 2-12 May 1966./Geneva 1967./ (Doc.No. SOA/ESWP/1966/1.)
- HASENCLEVER, C.: Meaning of Citizen Participation and Voluntary Social Welfare in a Modern Society.
- KOSMALE A.F.: Fields of Voluntary Social Welfare Work and Categories of Voluntary Workers, str. 21.
- EUROPEAN Study Group on the Function and Preparation of Voluntary Workers in the Social Services. (Cambridge 14-23.VI. 1967) Cambridge 1967.
- JONES R.H.: The Volunteer in the Social Services. The General Issues.
- KUT S.: Relationships with Professional Social Workers and Implications for their Training.
- COCKBURN C.: Summary of Discussions.
- GRADENWITZ A.: The Role of Volunteers in Work with Juvenile Delinquents. International Review of Criminal Policy 1964 št. 22, str. 68-70.
- HARBERT, W.B.: Using Volunteers in a Social Welfare Service. Case Conference XIV/1967, str. 130-136. Cambridge.
- HAUN I.: Freiwillige Dienste evangelischer Frauen. Die innere Mission 1965, št. 12, str. 402-405.
- KESSELS J.: Die gesellschaftliche Hilfe und der ehrenamtliche Dienst. Freiburg im Breisgau 1967. 81 str. (Jahrbuch der Caritaswissenschaft 1967.)
- KLARE H.: The Organization of an after-care Service Staffed by Volunteers. International Review of Criminal Policy 1964, št. 22, str. 73-74.
- LUDEMANN P.: Freiwillige Mitarbeiter ja, aber ... Jugendwohl 47/1967, št. 5, str. 198-206.
- MUEB E.: Der ehrenamtliche und der hauptamtliche Mitarbeiter in der Sozial- und Jugendhilfe. Korrespondenzblatt XXXVI/1966, št. 6, str. 104-109 in št. 7, 8.

DRUGO POGlavJE

PODROČJE DELA IN NALOGE PROSTOVOLJCEV V SOCIALNEM DELU

Dr. Alenka Šelih - Irena Matelič

Snov, ki jo obravnavamo v tem poglavju, je dokaj obsežna, predvsem pa je sila raznovrstna glede na probleme, ki jih obravnava. Skušali smo jo sistematično urediti tako, da smo izhajali iz dveh temeljnih nosilcev socialnega dela - najprej smo se posvetili delu, ki ga obravnavajo socialno-varstveni organi v okviru svojega rednega dela, nato pa smo obravnavali socialno skrb družbenih, političnih in verskih organizacij. Ta delitev se nam zdi umestna zato, ker odraža po eni strani kontinuirano in trdno organizirano delo, ki je v družbi splošno priznано, po drugi strani pa manj stalne oblike socialne skrbi za človeka.

A. Vključevanje prostovoljnih sodelavcev na področje socialnega dela, ki ga organizira država

I. Varstvo otrok in mladine

1. Varstvo otrok

Varstvo otrok v predšolski in zgodnji šolski dobi organizirajo socialno-varstveni organi¹ bolj redko. Kadar pa so pri tem delu angažirani, se običajno poslužujejo samo poklicnih delavcev in med osebjem, ki dela npr. v vrtcih, zavodih za predšolske otroke, v šolah ip. ne najdemo mnogo prostovoljcev.

O posameznih poskusih uvesti prostovoljno delo na to področje nas informirajo ameriški podatki.² V federalnih državah ZDA je delo mladinskega sodišča dokaj

¹ Izraz socialno-varstveni organ uporabljam za najrazličnejše upravne ali strokovne organe, ki se poklicno ukvarjajo s socialnim delom in katerih delokrog ustreza bolj ali manj delokrogu naših socialno-varstvenih organov oz. centrov (zavodov) za soc. delo.

široko in zajema tudi izostajanje od pouka. Za take primere so ponekod uvedli v okviru njihove redne službe socialnega varstva (probation office) posamezna opravila, ki jih opravljajo prostovoljci. Gre za organizirano pomoč v predelinkventnem štadiju in pa za pomoč mlajšim sestram in bratom kakšnega delinkventa, ki še niso delinkventni.

Dokaj široko skušajo pritegniti prostovoljce ponekod v Angliji. Uporabljajo jih za delo s problematičnimi družinami, kjer nastajajo težave pri vzgoji otrok. Angažirajo pa jih tudi pri delu v mladinskih klubih.³

Področje, kjer dokaj pogosto uporabljajo prostovoljce, je skrbništvo in rejništvo. Razumljivo je, da niso prostovoljci redniki sami, pač pa nalože prostovoljcem nalogo, da skrbijo za otroke, ki je v reji, mu pomagajo, če je to potrebno, in pomagajo tudi redniku.⁴ V Zapadni Nemčiji poročajo o angažiranju prostovoljcev tudi pri skrbništvu na ta način, da se skrbništvo za enega oskrbovanca porazdeli med več oseb. Vendar mislim, da taka delitev dela ni smotrna in slabo deluje zlasti na oskrbovanca samega, ki se nenadoma⁵ znajde v položaju, ko skrbi zanj cela vrsta ljudi.

² National Register of Volunteer Jobs in Court Settings 1967, prepared by Boulder County Juvenile Court (Judge Horace B. Holmes), str. 40.

³ United Nations European Study Group, Some Aspects of Voluntary Work, Cambridge, 1967, Camden Council of Social Service.

⁴ Prim. E. Mues, Der Ehrenamtliche und der hauptamtliche Mitarbeiter in der Sozial- und Jugendhilfe, Korrespondenz Blatt, Juni 1966, št. 6, 7-8, str. 137-142.

⁵ Prim. D. Freier, Zur ehrenamtlichen Tätigkeit in der Sozialarbeit, Neues Beginnen, 1965, št. 9, str. 129-132.

2. Varstvo in pomoč družbeno-neprilagojenim otrokom in mladoletnikom

a) Pred izvršitvijo kaznivega dejanja.

Nekatere oblike varstva otrok in mladostnikov, preden izvrše kaznivo dejanje, poznajo na Poljskem. Mladinska sodišča, ki obravnavajo rodbinskopravne in kazenske zadeve otrok in mladoletnikov, imajo na razpolago skupino socialnih delavcev - imenujejo jih kuratorji ali inšpektorji - s pomočjo katerih izvajajo nadzor ali pomoč mladoletnikom oz. otrokom, ki so v nevarnosti. Med kuratorji oz. inšpektorji so predvsem poklicni delavci, uporabljajo pa tudi prostovoljce. Ti delajo zlasti v primerih, ko gre za problematične, a še ne delinkventne otroke oz. mladoletnike in izvajajo v bistvu neko obliko nadzorstva ter pomoči.⁶

Za problematično kategorijo otrok in mladoletnikov, ki še ni izvršila kaznivih dejanj, skrbe v SZ posebne komisije za mladoletnike in narodne družine. Pri komisijah pogosto uporabljajo prostovoljce za opravljanje nadzorstva in nudenja pomoči takim otrokom in mladoletnikom. Posebna oblika dela z njimi, ki je značilna za SZ, pa je pravica te komisije, da izroči mladoletnika, ki je že zaposlen, v prevzgojo delovnemu kolektivu, kjer skrbe za njega seveda prostovoljci.

Posebno organizirano obliko sodelovanja prostovoljcev v SZ predstavljajo tudi narodne družine in narodni družiniki. Njihova naloga je skrb za javni red, med njimi pa so samo prostovoljci. Tako imajo pravico intervenirati v primerih, ko najdejo otroke ali mladoletnike na ulicah zvečer, vinjene ip. Njihova intervencija je omejena na to, da tako osebo odpeljejo v štab družine, otroško sobo pri milici in podobno; seveda je samo enkratna, dele z otrokom oz. mladoletnikom se ne nadaljuje.

⁶ K.Grzeškowiak-S.Sztatler, Poradnik kuratora sadowego i inspektora społecznego, Warszawa, 1966, str. 25 i.n.

⁷ S.Tatarac, Narodne družine za zaščito društvenog poretka u SZ, Priručnik 1965/2, str. 125-134.

V Zapadni Nemčiji se poslužujejo prostovoljcev mladinski uradi, ki opravljajo celokupno socialno delo z otroki in mladoletniki. Posamezni avtorji menijo, da je prostovoljce mogoče uporabiti pri lažjih delih, zlasti v začetku njihovega sodelovanja predvsem zato, da bi bil uspeh bolj siguren. Tako predlagajo sodelovanje v mladinskih klubih in pomoč pri šolskem delu in vzgoji nedelinkventnih otrok oz. mladoletnikov.⁸

V ZDA poročajo nekateri avtorji o uvajanju prostovoljcev pri otrocih oz. mladoletnikih, ki bi bili po naših merilih še preddelinkventni. Gre za take mladoletnike oz. otroke, ki so izostajali od pouka, morda tudi begali od doma in izvršili kakšne manjše prekrške. Zanje angažirajo kontinuirano pomoč t.im. "velikih bratov" - mlajših prostovoljcev, ki se ukvarjajo s takim problematičnim otrokom oz. mladoletnikom. Ti prostovoljci so seveda povezani s poklicnimi socialnimi delavci in delajo ob njihovem vodenju in pomoči.⁹

b) Varstvo in pomoč med sodnim postopkom.

Skoraj v vseh državah zbirajo med sodnim kazenskim postopkom podatke o mladoletniku in o njegovem okolju z namenom, da bi sodišče lahko izreklo ukrep, ki bo čimbolj prilagojen mladoletniku in njegovim potrebam. Za to delo uporabljajo ponekod za nekatera opravila tudi prostovoljce. V Franciji lahko opravljajo posebne oblike nadzorstva v času pripravljalnega postopka od leta 1951 dalje tudi prostovoljci. Ti opravljajo v bistvu enaka opravila kot poklicni socialni delavci, le da delajo pod nadzorstvom in ob pomoči slednjih. Organizacijsko so vezani na so-

⁸ U.Brisch, Vorschläge zur Gewinnung...Mitteilungen des Arbeitsgemeinschaft für Jugendpflege und Jugendfürsorge, 1966, št. 45-46, str.11-14.

⁹ A.Gradewitz, The Role of Volunteers in Work with Juvenile Delinquents, Internat. Review of Crim. Pol. 1964, št. 20, str. 69

dišča kakor poklicni socialni delavci.¹⁰

Na Poljskem sodelujejo prostovoljci v pripravljalnem postopku tako na kazenskem kot na rodbinskem področju. Njihovo delo se v bistvu ne loči od dela poklicnih; seveda pa je organizacija prostovoljcev urejena tako, da so pri svojem delu vezani na poklicne socialne delavce, ki delajo na sodišču.¹¹

Nekatere države (npr. Anglija, ZDA) poročajo tudi o takšnih oblikah sodelovanja prostovoljcev, ki jih pri nas sicer ne bomo mogli uporabiti, so pa vendar prav zanimivi. V teh državah namreč posamezni strokovnjaki sodelujejo s tem, da opravljajo ustrezne preglede (npr. psihološke, psihiatrične, zdravniške ip.) v času pripravljalnega postopka.¹²

Nemški pisci prav tako navajajo možnosti za sodelovanje prostovoljcev v pripravljalnem postopku in jih organizacijsko vežejo - tako kot smo videli to tudi drugod - na mladinski urad, torej upravno-strokovni organ, katerega temeljna naloga je pomoč mladini.¹³

c) Varstvo in pomoč med izvrševanjem vzgojnih ukrepov

Skoraj presenetljivo je dejstvo, da v večini materialov, ki so nam bili na razpolago, navajajo primere, ko uporabljajo prostovoljce pri delu z delinkventno mladino, in to v prevzgojnem postopku. To se nam zdi presenetljivo predvsem zato, ker gre nedvomno za tako področje dela, ki je zelo zahtevno in težavno.

¹⁰ R. Michel, Guide Pratique de la Liberté Surveillée, Paris, 1953, str. 74

¹¹ K. Grzeškowiak-S. Sztatler, nav. delo, str. 62.

¹² National Register str. 52

¹³ Brisch, nav. delo str. 11-14, E. Mues, Der ehrenamtliche und...., Korrespondenzblatt, 1966, 6, 7, 8, str. 137-142

V ZDA so v zadnjih letih zelo oživili delo s prostovoljci na tem področju. Z različnih sodišč poročajo o poskusih uvesti prostovoljce za mladoletnike, ki jim je bil izrečen ukrep nadzorstva. Ti prostovoljci delajo skupaj s poklicnimi svetovalci tako, da se lahko z njimi vedno posvetujejo, skupaj sestavijo načrt dela ip.¹⁴ Najbolj agilno pri iskanju in angažiranju prostovoljcev je mladinsko sodišče v mestu Boulder, Colorado, kjer je bila tudi nacionalna konferenca o teh problemih.¹⁵

Prostovoljce na področju dela z delinkventno mladino poznajo tudi v Franciji, kjer delajo prostovoljci skupaj s poklicnimi svetovalci pod njihovim nadzorstvom in ob njihovi pomoči. Prostovoljec dela pri tem z mladoletnikom, ki mu je zaupan, povsem enako kot poklicni svetovalac. Vzpostaviti mora stike tako z mladoletnikom samim kot z njegovo družino; skrbeti za šolsko in poklicno izobraževanje mladoletnika; mu pomagati pri problemih, ki utegnejo nastati v zvezi s tem itd.¹⁶

Uspešno delujejo na področju, ki ga obravnavamo, prostovoljci na Poljskem. Večina prostovoljnih svetovalcev, ki delajo pri mladinskih sodiščih, se ukvarja prav z nadzorstvom delinkventnih mladoletnikov. Kot smo že omenili, opravljajo svoje delo skupaj s poklicnimi svetovalci, ki jih pri tem vodijo in jim pomagajo. Prostovoljno delo na tem področju ima na Poljskem že dolgoletne tradicije, saj so ga poznali že pred drugo svetovno vojno, ves čas po njej pa mu posvečajo precejšnjo pozornost.¹⁷

¹⁴ L. Rosengarten, Volunteer Support of Probation Services, Crime and Del. Vol. 10, No. 1, 1964, str. 43-51.
K. Leenhouts, The Volunteer's Role in Municipal Court Probation, Crime and Del., Vol. 10, No. 1, 1964, str. 29-37

¹⁵ V tem mestu izvajajo s tem v zvezi poseben projekt Boulder County Juvenile Delinquency Project.

¹⁶ Prim. R. Michel, nav. delo, str. 28 i.n.

¹⁷ Prim. Grzeškowiak-Sztatler, nav. delo str. 25-28, Ska-

Prostovoljce pri delu z mladoletnimi delinkventi uporabljajo tudi v SZ, in sicer v Ruski SFSR. Položaj teh prostovoljnih svetovalcev ureja tam zakonski predpis-ukaz prezidija vrhovnega sovjeta te republike iz leta 1967. Prostovoljni svetovalci (v Rusiji jih imenujejo vzgojitelji) so organizirani v okviru komisij za mladoletnike, ki imajo pravico izrekat nekatere vrste vzgojnih ukrepov delinkventnim mladoletnikom. Prostovoljne svetovalce angažirajo lahko že v predelinkventnem stadiju, lahko pa tudi po izreku kakšnega ukrepa, ki se izvršuje na prostosti. Poklicnih svetovalcev ne poznajo; nadzor nad delom prostovoljcev je zato zaupan komisijam za mladoletnike, ki so organizirane teritorialno.¹⁸

Zapadna Nemčija se pri delu z mladoletnimi delinkventi pri izvajanju ukrepa nadzorstva prav tako poslužuje prostovoljcev. Kesels meni v svojem delu o družbeni pomoči in prostovoljnem delu, da se za prostovoljce odpira na tem področju novo torišče dela, t. im. mladinska sodna pomoč, ki temelji na izrazito pedagoških in prevzgojnih metodah in zasleduje tudi takšne cilje. V nekaterih deželah te republike tudi zakonski predpisi določajo možnosti za uporabo prostovoljnih svetovalcev, ki delajo skupaj s poklicnimi in opravljajo med drugim tudi nadzorstvo nad mladoletniki, ki jim je bil izrečen kakšen vzgojni ukrep, ki se izvršuje na svobodi in je tako nadzorstvo indicirano.¹⁹

d) Varstvo in pomoč po prenehanju zavodskega vzgojnega ukrepa

Večina držav, katerih materiali o delu prostovoljcev v socialnem delu so nam bili na razpolago,

berne-Šelih, Obravnavanje mladinske delinkvence na Poljskem in v SFRJ, str. 116 i.n.

¹⁸ Ob utverženem položenu ob občestvenih vospitateljah nesoveršennoletnih, Sov. justicija, 1968, št. 3, str. 24-25

¹⁹ J. Kessels, Die gesellschaftliche Hilfe und der ehrenamtliche Dienst, Freiburg i. Br. 1966, str. 55-56

predvideva možnost, da se zavodski ukrepi proti mladoletnikom po odpustu izvršujejo tako, da mladoletnika nadzoruje še svetovalac, zato da prebrodi najbolj kritično dobo po prenehanju ukrepa, to je čas prvih 6-9 mesecev po odpustu iz zavoda.

Vendar se zdi, da se povsod zavedajo, da gre pri mladoletnikih, ki se vračajo iz zavoda, navadno za najhujše prizadete mladoletnike in zato previdneje določajo kriterije za uporabo prostovoljnih svetovalcev. V več materialih smo lahko opazili več opozoril, ki se nanašajo tako na izbor takih prostovoljcev kot tudi na posebno težke probleme, na katere utegnejo naleteti pri tej kategoriji mladoletnikov. Če pa skušamo oceniti te materiale v celoti, veje iz njih vendarle precejšen optimizem in prepričanje, da je mogoče uporabiti prostovoljne svetovalce tudi pri odpuščenih mladoletnikih.

Kolikor je bilo mogoče ugotoviti, so glavni napor v ZDA usmerjeni v aktiviranje dela z mladoletniki, ki so pod nadzorstvom. Projekti, o katerih smo informirani, se ukvarjajo predvsem z delom prostovoljnih sodelavcev v času izvrševanja nadzorstva. V zvezi s tem pa je treba dodati obliko prostovoljnega dela, ki se nam zdi dokaj zanimiva. Gre namreč za to, da so pri nekaterih sodiščih, kjer so organizirali prostovoljno delo za nadzorstvo mladoletnikov, skušali ohraniti stike med prostovoljnim svetovalcem in mladoletnikom tudi takrat, kadar je bil mladoletnik naknadno poslan v zavod. Isti prostovoljec je v nekaj primerih vodil nato istega mladoletnika, ko se je le-ta vrnil iz zavoda.²⁰

Vodstvo in pomoč po odpustu iz zavoda poznajo na Poljskem, kjer opravljajo to delo oddelki kuratorjev - svetovalcev pri sodiščih, pri katerih sodelujejo tudi prostovoljci. Seveda je izbira svetovalca za to obdobje zelo delikatno in zahtevno opravilo in je prav

²⁰ L. Rosengarten, nav. delo, str. 46-47, National Register ... str. 50

zaradi težavnosti nalog, ki takega svetovalca čakajo, najbrž med njimi manj prostovoljcev kot poklicnih svetovalcev.²¹

3. Pomoč in varstvo otrokom in mladoletnikom z motnjami v telesnem in duševnem razvoju

Socialno-varstveni organi se pri nas - in tudi v državah, ki smo jih obsegali v analiziranem gradivu - malo ukvarjajo s problemi prizadetih otrok in mladoletnikov. Kolikor opravljajo posamezna opravila v zvezi s to kategorijo, gre praviloma za ozko strokovno omejeno pomoč kot je pomoč pri izvedbi kategorizacije prizadetega otroka, namestitvev v šolo ali zavod ip.

V nekaterih državah kot npr. v Nemčiji in SZ sodi delo s prizadetimi skoraj izključno na področje zdravstvene službe in opravljajo nekatere vrste prostovoljnih opravil pri tem le različne prostovoljne organizacije.

V Angliji je mogoče zaslediti nekaj skromnih poskusov, da tudi socialno varstveni organi s prostovoljnimi sodelavci posežejo na to področje. V občini Camden, npr. organizira odbor za socialno varstvo obiske invalidnim otrokom, spremljanje ip. To dela v zvezi z posebnim programom o organizaciji prostovoljnih svetovalcev, tako da teh izkušenj ni mogoče posplošiti.²²

4. Nezakonski otroci

Zaradi proklamacij o enakopravnosti nezakonskih in zakonskih otrok morda niti ni opravičeno, da izdajamo to kategorijo otrok kot posebno kategorijo. Ven-

²¹ Prim. Grzeškowiak-Sztatler, nav.delo, str. 64 i.n. Skaberne-Šelih, nav.delo, str. 208-210

²² UN European Study Group, Some Aspects of Voluntary Work, Cambridge, 1967, Camden Council of Social Service

dar obstoja več razlogov, ki govorijo za tako obravnavanje. Težko bi namreč rekli, da okolje nezakonskega otroka in njegovo mater sprejme v resnici kot enakovredna zakonskim. Poleg tega je položaj takšnega otroka praviloma težji, saj odrašča v nepopolni družini in običajno v družini, ki je zaradi odsotnosti očeta tudi materialno prikrajšana.

Zato je razumljivo, da se organi socialnega varstva dovolj pogosto ukvarjajo s problemi nezakonskih otrok. Vendar se zdi, da gre v prvi vrsti za materialno skrb; za to, da se doseže priznanje očetovstva in temu sledeče uveljavljanje preživnine. Nikjer nismo mogli ugotoviti, da bi se ti organi posebej ukvarjali z nezakonskimi otroki ter jim nudili kakšen nadzor ali pomoč, razen seveda v primerih, če postanejo problematični.

Morda bi o nekoliko širši aktivnosti na tem področju lahko govorili v SZ, kjer prostovoljci, ki opravljajo svoje delo pod okriljem socialnega zavarovanja, skrb za pomoč nezakonskim materam in jim skušajo pomagati ne samo pri urejanju denarnih težav, temveč tudi pri vzgoji otroka in njegovem vživljanju v okolje.²³

5. Organizacija prostega časa

Socialno-varstveni organi se z organiziranjem prostega časa mladine skorajda ne ukvarjajo. V večini držav, katerih materiali so nam bili na razpolago, skrbe za to bodisi specializirane organizacije, najčešče pa prostovoljne organizacije. Socialno varstveni organi skrbe pri tem običajno le za materialno podporo takim otrokom, katerih družine v nekaterih primerih same ne morejo vseh stroškov (npr. letovanje).

²³ Sozialarbeit in der UDSSR, Nachrichtendienst, 1966, št. 4, str. 110-113 (brez navedbe avtorja)

II. Varstvo odraslih

1. Pomoč ostarelim

Pomoč ostarelim je šele v zadnjem času v širšem obsegu zaupana tudi socialno-varstvenim organom. Vendar je še vedno osredotočena na denarno ali kakšno drugačno materialno pomoč, včasih pa vendarle išče tudi drugih možnosti za pomoč ostarelim.

V Angliji so obveze socialno varstvenih organov v zvezi z ostarelimi od leta 1964 dokaj velike. Kot večino ostalega socialnega dela ga opravljajo lokalni samoupravni organi v svojih strokovnih organih. Poleg nudenja materialne pomoči naštevajo kot oblike varstva ostarelim organiziranje neposredne pomoči v primerih bolezni, kot npr. prinašanje hrane, pospravljanje, organiziranje klubov za starejše, in t.i. "prijateljsko obiskovanje".²⁴ Izvajalci posebne študije o možnostih sodelovanja med socialno varstvenimi organi in prostovoljnimi organizacijami v Yorkshiru pa ugotavljajo, da bi bilo mogoče to področje dela razširiti. Med drugimi predlagajo, naj se izpopolnijo oblike pomoči na domu, organiziranje klubov, kjer se pripravlja tudi hrana, in dnevnih centrov. Za taka dela bi bilo po njihovem mnenju mogoče uporabljati poleg poklicnih delavcev tudi prostovoljce.²⁵

O podobnih oblikah pomoči poročajo tudi iz Nemčije. Toda medtem ko opravljajo v Angliji to delo v precejšnji meri sicer prostovoljci in prostovoljne orga-

²⁴ Prim. Cooperation in the Health and Welfare Services. A Yorkshire Study Report of a Working Party sponsored by the Yorkshire Council of Social Welfare, str.18. S terminom "prijateljsko obiskovanje" označujejo obiske prostovoljcev, ki imajo povsem sosedski značaj in katerih namen je nudenje medsebojnih stikov z osamelimi in (navadno) starejšimi ljudmi.

²⁵ Prim. isti vir str.50, podobno tudi J.Kaner, Voluntary Workers in York, 1965, str.27, in nasl.

nizacije, toda pod nadzorom in vodstvom lokalnih socialno varstvenih organov, je prepuščena v Nemčiji večina teh opravil samo prostovoljnim organizacijam in socialno varstveni organi nimajo posebne koordinacijske funkcije pri tem delu.²⁶

V SZ opravljajo opravila, ki jih sicer štejemo za socialno delo, praviloma prostovoljci v okviru zavodov za socialno zavarovanje. Med njihove naloge sodi tudi skrb za starejše ljudi, vendar pa nimamo podatkov o tem, kako jo izvršujejo in kakšne so posamezne oblike te pomoči.²⁷

2. Pomoč nekaterim problematičnim kategorijam odraslih

a) Sezonski delavci

Socialno-varstveni organi pri nas se skorajda ne ukvarjajo s problemi in težavami sezonskih delavcev. Vendar se nam zdi, da je to ena izmed nalog, za katero bi morali ti organi pokazati več interesa in ji posvetiti več pozornosti. Zato uvrščamo delo s to kategorijo ljudi med naloge, ki raj bi sodile v delokrog socialno varstvenih organov. O pomoči sezonskim delavcem in beguncem govore predvsem nemški materiali, kar je razumljivo, saj je Nemčija dežela, ki je sprejela po drugi svetovni vojni ogromno beguncev - pripadnikov nemških manjšin iz drugih držav, prav tako pa tudi mnogo sezonskih delavcev. Eden izmed avtorjev poroča o delovanju posebnih "socialnih komisij" v Berlinu. Te komisije so vezane na organe socialnega varstva, v njih pa delajo samo prostovoljci. Pogosto so pomagali pri urejanju najnujnejših potreb beguncev.²⁸

²⁶ Prim. J. Kessels, nav.delo str. 57-58

²⁷ Prim. Sozialarbeit in UDSSR, Nachrichtendienst, 1966, št. 4. str. 110-113

²⁸ K. Ulbricht, Der ehrenamtliche Helfer, Sozialarbeit, leto št. 7-8, str. 333-335

Medtem ko gre pri problemih beguncev predvsem za hitro in učinkovito materialno pomoč, je položaj sezonskih delavcev nekoliko drugačen. Čeprav je delodajalec dolžan poskrbeti za nastanitev in prehrano, se ti ljudje le težko znajdejo v povsem tujem okolju. Prostovoljni svetovalci bi jim naj pomagali pri urejanju teh začetnih, drobnih težav in pri vživljanju v novo okolje.

b) Pomoč med izvrševanjem kazni

Deželi, kjer bi lahko najpogosteje uporabljali prostovoljce med izvrševanjem kazni, sta gotovo Anglija in ZDA s svojim sistemom odložene obsodbe (probation), ki se izvaja tako, da storilca kaznivega dejanja nadzira poseben poklicno pripravljen svetovalac. Celotna služba za izvajanje te vrste obsodbe je ločena od ostalih socialno varstvenih organov in je samostojna. Zato najdemo v materialih, ki se nanašajo na delo socialno varstvenih organov le malo podatkov o uporabljanju prostovoljcev v tej specializirani službi. Kot načelno stališče angleške teorije in prakse na tem področju velja poudariti, da dajejo prednost poklicno izobraženim delavcem na tem področju.

V ZDA pa v zadnjem času kažejo večje zanimanje za angažiranje prostovoljcev tudi na področju nadzorovane pogojne obsodbe za polnoletne. To je mogoče razbrati iz materialov, pripravljenih za program o uvajanju prostovoljnih svetovalcev pri sodišču za mladoletnike v mestu Boulder, Colorado. Prostovoljni svetovalci izvajajo namreč svojo funkcijo še takrat, ko takšen mladoletnik doseže polnoletnost, včasih pa jim zaupajo tudi že polnoletne obsojence v starosti do 25 let.²⁹

V nekaterih ameriških programih za angažiranje prostovoljcev so uporabili med izvrševanjem kazni nekaj

²⁹ Volunteer Courts, The Boulder Conference of Volunteer Courts, USA, Department of Health, Education, and Welfare, 1967, str. 7, in nasl.

oblik dela, ki se nanašajo na kazni odvzema prostosti. Tako so npr. prostovoljni svetovalci vzdrževali stik z mladoletnimi dekleti, ki so bila kasneje obsojena. Ponekod so za obsojenke organizirali različne tečaje.³⁰

Omeniti pa je najbrž treba, da obstaja v Angliji posebna organizacija, ki skrbi za obiske obsojencev, ki sicer obiskov ne sprejemajo. Te obiske organizirajo običajno socialno varstveni organi, pri izboru obiskovalcev pa sodeluje upravnik zavoda.³¹

V zvezi s pomočjo socialno-varstvenih ali podobnih organov moramo omeniti še posebno kazensko sankcijo, ki jo pozna kazensko pravo SZ - gre za t.i.m. izročitev kolektivu, ki nato skrbi za storilca kaznivega dejanja, mu pomaga in ga nadzoruje. Za ta dela je navadno določen posamezen član kolektiva, ki opravlja to delo prostovoljno.³²

c) Pomoč odpuščenim obsojencem

Po razpoložljivih materialih lahko sodimo, da so posvetili mnogo skrbi problemu sodelovanja prostovoljcev pri postpenalni pomoči v Angliji. Možnosti za njihovo delo je proučevala posebna delovna skupina ministrstva za notranje zadeve in izdelala o tem tudi svoja mnenja in sklepe. Po njihovem mnenju je delo prostovoljca pri postpenalni pomoči možno in koristno tako za odpuščenega obsojenca kot za prostovoljca samega in družbo kot celoto. Prostovoljca - vsaj nekateri obsojenci - ne štejejo za uradno osebo in ne vidijo v njem avtoriteto kakor v poklicnem svetovalcu. Prostovoljec bo prej ko slej sprejet kot predstavnik širše družbene skupnosti, ki skuša odpuščenemu obsojencu pomagati pri ponovni vključitvi v življenje. Prostovoljno delo se po drugi strani šteje za pomemben pokazatelj demokratične družbe in ima kot posebna oblika solidarnostnega čuta ljudi za družbo velik pomen. Prav tako ne gre zmanjševati pomena prostovoljnega dela tudi z ekonomske strani.³³ Naloge, ki jih

³⁰ L. Rosengarten, nav.delo, str. 46

lahko opravljajo prostovoljci na področju postpenalne pomoči so različne. Angleški avtorji navajajo med drugim tudi tako pomoč, ki se začne izvrševati med trajanjem prostostne kazni kot npr. obiski obsojenca in njihove družine, prostovoljec lahko poskrbi za otroke v času, ko mati obišče očeta v zaporu. Ta pomoč se nato lahko nadaljuje po odpustu obsojenca, prostovoljec še nadalje vzdržuje stike z odpuščenim obsojencem in njegovo družino. Posebej navajajo pomoč prostovoljca pri vključitvi obsojenca v življenje okolja in pomoč pri tem, da ga okolje tudi sprejme, zlasti pa pomoč pri iskanju zaposlitve.³⁴

Posebej obravnavajo v Angliji pomoč odpuščenim obsojencem, ki nimajo družine. Predlagajo po eni strani, da se zanje uredi mreža posebnih zavodov ("hostels"), v katerih bi živeli bodisi stalno ali pa vsaj prve mesece po odpustu, dokler si ne najdejo drugega primernega stanovanja in se ne stabilizirajo. Po mnenju avtorjev študije o postpenalni pomoči lahko prostovoljci pomagajo pri vodenju takih zavodov, skrbe za posamezne goste teh zavodov na enak način kot sicer za odpuščene obsojence i.p.³⁵

Kot posebno obliko pomoči navajajo tudi iskanje stanovanja in pomoč pri tem, da obsojenec po odpustu nadaljuje z ev.zdravljenjem, ki se je začelo v zavodu in bi se ne smelo prekiniti.³⁶

³¹ J.Kaner, Voluntary Workers in York, 1965, ciklostirano, str.58. Gre za National Association of Prison Visitors, ki je bila ustanovljena 1922 leta in ima 700 članov. Prim. Voluntary Social Services, London, 1966, str. 83.

³² Prim.S.A.Boderskov, Peredača na poruki, Moskva, 1961.

³³ The Place of Voluntary Service in After-Care, Home Office, London, 1967, str.3-4.

³⁴ isto delo str. 8

³⁵ isto delo kot v op.str.8

³⁶ kot opomba 35

Vso organizacijo in vodenje prostovoljnega dela pri pomoči odpuščenim obsojencem naj bi pripravili in nadzorovali organi za izvajanje nadzorovanja pogojne obsodbe, ki obstajajo v Angliji (probation office) in ki opravljajo nekatera opravila, ki sodijo pri nas v delokrog organov za socialno varstvo.

Materiali drugih držav sicer tudi obravnavajo možnosti za delo prostovoljcev pri postpenalni pomoči, vendar jo uvrščajo med oblike dela, ki ga opravljajo prostovoljne organizacije ter jih bomo zato obravnavali kasneje.

B. Socialna skrb družbenih, političnih in verskih organizacij

V vsaki državi in v vsakem družbenem sistemu najdemo relativno mnogo organizacij, ki temelje na prostovoljnem delu in opravljajo nekatere dejavnosti, ki sodijo po svoji temeljni problematiki na področje socialnega varstva. Kakor so številne organizacije same, tako raznolika je tudi njihova dejavnost, ki jo želimo vsaj deloma analizirati.

Pri tem bomo skušali pregledati materijo v kolikor mogoče enakem vrstnem redu kot pri socialno varstvenih organih ter ugotoviti, kakšne oblike prostovoljnega dela uporabljajo te organizacije pri mladoletnih in kakšne pri odraslih.

I. Pomoč in varstvo otrok in mladoletnikov

1. Sodelovanje pri varstvu otrok

Različne oblike prostovoljnega sodelovanja najdemo že pri organiziranju predšolskega varstva otrok. Temeljne organizacijske naloge pri tem delu so sicer praviloma zaupane drugim organom (podjetjem, krajevnim skupnostim ip.), prostovoljne organizacije pa dajejo na razpolago ljudi, ki so pripravljeni po-

magati pri delovanju nadzorovanih igrišč, otroških vrtcev, otroških jasli in podobnih ustanov.³⁷

Pri skrbi in varstvu šoloobveznih otrok se dejavnost prostovoljnih organizacij razširi. Nekateri organizacije ustanavljajo "prijateljske krožke", kjer se otroci spoznavajo, iščejo skupne interese in se sestajajo.

Te organizacije zelo pogosto pripravljajo izlete, letovanja in taborjenja. Pri vseh teh aktivnostih, ki jim je skupna težnja koristno izbrati prosti čas otrok in mladine, sodelujejo v določenem obsegu prostovoljci kot vodje celotnega programa, ali kot vodje skupine v njej. Poleg organiziranja prostega časa med počitnicami pa skrbe nekatere prostovoljne organizacije tudi za organizacijo kratkih enodnevnih izletov in obiskov različnih kulturnih ustanov.

V socialističnih državah je več otroških ali mladinskih organizacij, ki deloma uporabljajo prostovoljce za delo z otroki in mladino. Sem lahko šttejemo različne inačice pionirske organizacije, tabornike, klube ljudske tehnike ip. Te organizacije delujejo le deloma na prostovoljni osnovi, kar pa je tudi sicer značilno za vse tovrstne organizacije - deloma poskrbi za sredstva za njihovo delovanje država ali pa kakšna privatna organizacija.

Morda velja posebej omeniti ustanove "domovi odprtih vrat", ki jih poznajo v Nemčiji. Gre za institucije, ki skušajo organizirati različne dejavnosti, ki zanimajo otroke in mladoletnike. Po materialih sodečo to neke vrste mladinski klubi, kjer pa je posebej poudarjena želja, da se zadosti otrokovim oz. mladoletnikovim interesom. Podobno funkcijo opravljajo v nekaterih socialističnih deželah "dvorci pionirjev" s kabineti za najrazličnejše aktivnosti.³⁸

³⁷ Ilse Haun, Freiwillige Dienste evangelischer Frauen, Die Innere Mission, 1965, št. 12, str. 402-405
Else Mues, nav. delo, str. 139-142

³⁸ C. Brezovec, Poročilo o izvršeni spec. v SZ, 1966 (rokipis)

2. Varstvo in pomoč družbeno neprilagojenim otrokom in mladoletnikom

To varstvo in skrb prevzemajo v sodobni državi posebni organi, katerim je skrb za to kategorijo mladine ena temeljnih poklicnih nalog. Kot pa smo videli, uporabljajo pri izvajanju te naloge tudi prostovoljce in prostovoljne organizacije praviloma vključujejo svoje člane v to delo preko socialno varstvenih organov.

3. Varstvo in pomoč otrokom z motnjami v telesnem in duševnem razvoju

Na tem področju je našlo mnogo prostovoljnih organizacij svoje specifične naloge. Številne ženske in verske organizacije se ukvarjajo s tem, da njihovi člani obiskujejo določene otroke, ki so v zavodu, pa sicer ne sprejemajo obiskov svojcev ali pa le zelo redko. Kot posebno obliko pomoči navajajo tudi pomoč prizadetim otrokom pri šolskem delu, v kolikor ne zahteva posebnih veščin in obiskovanje invalidnih otrok na domu.³⁹

4. Organizacija prostega časa

Veliko število prostovoljnih organizacij šteje organiziranje letovanj za eno temeljnih nalog. Pri tem je v organizacijskem pogledu možnih več oblik organiziranja. Nekateri organizacije jih prirejajo popolnoma samostojno, nekatere nudijo pomoč socialno varstvenim organom pri tem delu, nekatere jih podpirajo finančno itd. Vsekakor je mnogo organizacij, ki pritegnjejo prostovoljce zato, da letovanja vodijo, sodelujejo kot vodiči skupin, opravljajo potrebna administrativna dela pri tem ip. Prostovoljne organi-

³⁹ Prim. C. Brezovec, Poročilo o izvršeni spec. v SZ, 1966 (rokipis), UN European Study Group, Some Aspects of Voluntary Work, Cambridge, 1967, Camden Council of Social Service, I. Haun, nav. delo, str. 402-405, A. Breuning, Über die Mitarbeit freiwilliger

zacije pa se ukvarjajo z organizacijo prostega časa mladine tudi na različne druge načine. Znani so "dvorci pionirjev" v socialističnih deželah, kjer organizirajo zelo različne interesne dejavnosti za mladino. Podoben poskus predstavljajo "domovi odprtih vrat" v Zapadni Nemčiji, v katerih prav tako skrbe za razvoj različnih takih dejavnosti.

II. Varstvo in pomoč odraslim

1. Pomoč ostarelim

Pomoč ostarelim in skrb zanje še ni postala v toliki meri splošna družbena skrb, da bi se odrazila v delovanju ustreznih organov za socialno varstvo kot skrb in pomoč otrokom. Zato nas ne preseneča, da posvečajo prostovoljne organizacije temu delu posebno pozornost in je ta skrb zanje skorajda enako pomembna kot skrb in pomoč otrokom.

Na tem področju nekatere prostovoljne organizacije celo samostojno organizirajo klube za ostarele.⁴⁰

Za ostarele organizirajo prostovoljne organizacije tudi obiskovanje in pomoč doma ter pripravljajo svoje člane za tako delo. Posebno kategorijo dejavnosti pomeni obiskovanje starih in bolnih ljudi v zavodih in bolnicah.

Pogosto skušajo angažirati za nekatere vrste teh opravil mlade ljudi, starejše šolarje ali študente prvih letnikov univerze. Zaposliti jih skušajo pri enostavnih delih, kot je npr. branje, pomoč pri sprehadu ip. Pri tem se kažeta dve tendenci: ponekod npr. v Poljski so se osredotočili na šole, ki pripravljajo študente na delo s človekom (npr. pedagogi), drugod pa se za manj zahtevna dela poslužujejo študentov vseh šol.⁴¹

Helper, Die innere Mission, 1965, št. 12, str. 408-413;
J. Kessels, nav. delo, str. 51 in nasl.

⁴⁰ Prim. J. Kaner, nav. delo, str. 27 in nasl., Cooperation in the Health and Welfare Services, a Yorkshire Study, 1968, str. 50-51.

2. Pomoč problematičnim kategorijam odraslih

Na tem področju so prostovoljne organizacije manj aktivne kot na področjih, ki se ukvarjajo z normalno populacijo. Pri različnih oblikah pomoči med izvrševanjem prostostnih kazni se prostovoljne organizacije vključujejo predvsem tako, da sodelujejo njihovi prostovoljci pri delu organov, ko kot posebni državni organi skrbe za te probleme. V bistvu isto velja tudi za postpenalno pomoč, ki jo skoraj v vseh sistemih organizira državna uprava in organi, ki jo izvršujejo se pri svojem delu poslužujejo prostovoljcev. Nekatere med njimi si zagotove neposredno - ti prostovoljci so pogosto znanci ali prijatelji delavcev, ki poklicno delajo na tem področju. Nekaj prostovoljcev pa prihaja tudi posredno preko posameznih prostovoljnih organizacij, ki jih poiščejo med svojimi člani.⁴²

Redko najdemo pri postpenalni pomoči primere, ko se prostovoljne organizacije ukvarjajo s tem delom samostojno. Eden takšnih primerov je poljska organizacija Poljski komite za prostovoljno pomoč (Polski Komitet Pomocy Społecznej). Delokrog tega komiteja je zelo širok, značilno za njegovo delo pa je, da je samostojno razvil mrežo vojvodskih in okrajnih komisij na postpenalno pomoč, kjer najdejo poklicni sodni svetovalci in prostovoljni svetovalci vso pomoč in nasvete. Te komisije oz. njihovi posamezni člani prevzemajo vse dolžnosti, povezane s postpenalno pomočjo.⁴³

⁴¹ S tem problemom se ukvarja posebna študija v Nottinghamu, Anglija. Prim.: The Young Volunteer in Nottingham, July 1968.

⁴² Prim. J. Kaner, nav. delo, str. 58-60, L. Rosengarten, nav. delo, str. 46, R. Vilatte, Les Délégues Bénévoles des Comités de Probation et d'Assistance aux Libérés, Rev. pénit. et de Droit Pénal, 1967, št. jun.-julij, str. 379-391.

⁴³ Prim. Grzeškowiak-Sztatler, nav. delo, str. 130-131

Na podobno shemo naletimo ponekod tudi v Angliji, vendar je za to državo značilno, da ima vrsto prostovoljnih organizacij, ki so zelo ozko specializirane. S postopeno pomočjo, ki jo organizira v soglasju s socialno službo v zaporih in s službo za nadzorovano pogojno obsodbo, se ukvarja Blackfriars Settlement. V času, ko se je ta pomoč razvila, je bilo potrebno za vodenje in koordinacijo prostovoljcev angažirati tudi poklicne socialne delavce, društvo pa je začelo prejemati tudi denarno podporo od ustreznih organov uprave.⁴⁴

44

Klare Hugh, The Organization of an after-care Service staffed by Volunteers, Inter.Rev. of Crim.Policy, 1964, no.22, str. 73-74.

42

BODERSKOV A.A.: Predača na poruki. Moskva, Gosjurizdat 1961. 77+(III) str.

The BOULDER Conference of Volunteer Courts. A Summary of Verbatim Transcription. Prepared by Ursula Davies, Ivan H. Scheier, Leonard J. Pinto. Boulder 1967. (IV) + 51 str.

BREUNING A.: Über die Mitarbeit freiwilliger Helfer. Die innere Mission 1965, št. 12, str. 408-413.

BRISCH U.: Vorschläge zur Gewinnung, Vorbereitung, Tätigkeit und Fortbildung ehrenamtlicher Mitarbeiter in der Jugendhilfe. Mitteilungen der Arbeitsgemeinschaft für Jugendpflege und Jugendfürsorge 1966, št. 45/46, str. 11-14.

CO-OPERATION in the Health and Welfare Services. A Yorkshire Study. Report of a Working Party sponsored by the Yorkshire Council of Social Service. Leeds 1968. (II)+68 str.

EUROPEAN Study Group on the Function and Preparation of Voluntary Workers in the Social Services. (Cambridge 14-23.VI. 1967.) Cambridge 1967 (United Nations).

PREIER D.: Zur ehrenamtlichen Tätigkeit in der Sozialarbeit. Neues Beginnen 1965, št. 9, str. 129-132.

GRADENWITZ, A.: The Role of Volunteers in Work with Juvenile Delinquents. International Review of Criminal Policy 1964, št. 22, str. 68-70.

RZEŠKOWIAK K. - S. Sztatler: Poradnik kuratora sadowego i inspektora społecznego. Warszawa 1966, 192 str.

AUN I.: Freiwillige Dienste evangelischer Frauen. Die innere Mission 1965, št. 12, str. 402-405.

ANER J.: Voluntary Workers in York. A Study of Recruitment Training 1963/1964 York (1965). (VIII)+97 str.

ESSELS J.: Die gesellschaftliche Hilfe und der ehrenamtliche Dienst. Freiburg im Breisgau 1967. 81 str.

LARE H.: The Organization of an after-care Service Staffed by Volunteers. International Review of Criminal Policy 1964, št. 22, str. 73-74

BENHOUTS K.J.: The Volunteer's Role in Municipal Court Probation, Crime and Delinquency X/1964, št. 1, str.29-37.

- MICHEL R.: Guide Pratique de la Liberté Surveillée.
Paris 1953. 90+(I) str.
- MUES E.: Der ehrenamtliche und der hauptamtliche Mitarbeiter in der Sozial- und Jugendhilfe.
Korrespondenzblatt XXXV/1966, št. 6, str. 104-109.
- NATIONAL Register of Volunteer Jobs in Court Settings - 1967.
Prepared by Boulder County Juvenile Court; Horace B. Holmes, George P. Taylor.
Boulder 1967. (II)+ 73 str.
- The PLACE of Voluntary Service in After - Care. Second Report of the Working Party.
London, Home Office 1967. III+55 str.
- ROSENGARTEN L.: Volunteer Support of Probation Services.
Crime and Delinquency X/1964, št. 1, str. 43-51.
- SOZIALARBEIT in der UDSSR.
Nachrichtendienst 1966, št. 4, str. 110-113.
- ŠELIH A.- B. Skaberne: Obravnavanje mladinske kriminalitete na Poljskem in v Jugoslaviji.
Ljubljana, Inštitut za kriminologijo 1964. (I)+VII+304 str.
- TATARAC S.: Narodne družine za zaščito društvenog poretka u Sovjetskom savezu.
Priručnik XIII/1965, št. 2, str. 125-134.
- UKAZ Prezidiuma Verhovnoga Soveta RSFSR "Ob utverždenii Položenija ob obščestvennyh vospitateljah nesoveršennoletnih".
Moskva, 13. dekabnja 1967 g.
Sovetskaja justicija 1968, št. 3, str. 24-25.
- ULBRICH K.: Der ehrenamtliche Helfer.
Soziale Arbeit b.l, št. 7/8, str. 333-335.
- VIALATTE R.: Les délégués bénévoles des comités de probation et d'assistance aux libérés.
Revue pénitentiaire et de Droit pénal 91/1967, št. 2, str. 379-391.
- VOLUNTARY Social Services. A Handbook of Information and Directory of Organisation.
London 1966. 160 str.

TRETEJE POGlavJE

USPOSABLJANJE PROSTOVOLJNIH SODELAVCEV IN SODELOVANJE MED NJIMI IN POKLICNIMI SOCIALNIMI DELAVCI

Franci Brinc

a) Splošno o usposabljanju

V strokovni literaturi se pojavljata danes hkrati dve različni ideji glede potrebe strokovnega usposabljanja prostovoljnih sodelavcev. Na eni strani so zagovorniki ideje, da prostovoljni sodelavec ne potrebuje posebnega dodatnega usposabljanja za svoje delo. Pravijo, da je dovolj, da izberemo človeka za določeno nalogo, ki jo naj opravi le na podlagi svojih prirodnih sposobnosti za vzpostavljanje in vzdrževanje kontakta z ljudmi, probleme naj rešuje po življenjskem izkustvu in zdravem razumu. Zagovorniki te ideje navajajo, da pomeni strokovno usposabljanje prostovoljcev njihovo profesionalizacijo, kar pa je negacija prostovoljnosti. Pravijo še, da misel na potrebno strokovno usposabljanje marsikoga odvrča od sodelovanja v prostovoljnem socialnem delu. Postavljeno je načelo, naj prostovoljec pomaga drugim le kot sočlovek, pri tem pa naj uporabi vse tiste človeške kvalitete, ki jih že ima.

Zagovornikov ideje, da ni potrebno strokovno usposabljanje prostovoljnih sodelavcev je vedno manj. Življenske izkušnje so pokazale, da samo dobra volja in čuteče srce ne zadostujeta za opravljanje nalog s področja socialnega dela. K temu mora biti dodana še določena izobrazba, ki vodi prostovoljca k pravilnemu razumevanju socialnih problemov. Zagovorniki ideje o potrebi usposabljanja prostovoljcev ugotavljajo, da se brez ustreznega znanja in priprav za delo kaže prostovoljno delo največkrat kot nepotrebno, neuspešno in nesprejemljivo.¹ Res je, da prostovolj-

¹ Helmut Esser: Aufgeben und Zurichtung der Frei-

cev ni treba pripravljati za delo tako kot profesionalce. Toda mnogo del, ki jih lahko opravi prostovoljec, zahteva ustrezno znanje, čeprav predstavlja osnovo za delo prostovoljca kultivirano razumevanje človeških težav. Znanje je mogoče posredovati na različne načine (z učenjem, branjem, vajami), ni pa mogoče na enak način posredovati razumevanja, ki se kaže v sposobnosti pomagati ljudem. Prostovoljecem je vsekakor potrebno zagotoviti neke vrste pripravo, pri kateri pa je treba paziti, da ne bodo uničeni "vitamini" prostovoljnega dela.²

Končno je potrebno prostovoljce usposabljanje tudi zaradi njih samih. Če ne bodo doživljali uspehov pri svojem delu, bodo hitro razočarani in za delo ne bodo več zainteresirani. Prostovoljecem je treba dati neko temeljno znanje, prav tako pa jih je potrebno voditi med samim delom. Ljudje, ki jim pomagajo prostovoljci, ne smejo nikoli trpeti škode zato, ker dela z njimi prostovoljec.³

b) Namen in vsebina usposabljanja

Namen usposabljanja prostovoljnih sodelavcev je, pokazati jim možnosti in meje njihovega delovanja in usposobiti jih za odkrivanje in spoznavanje različnih socialnih problemov. Nemci v tej zvezi celo pravijo: prostovoljec, ki je spoznal stisko človeka v svoji bližini in o tem obvestil poklicno socialno službo, je že veliko storil na področju preprečevanja social-

¹ willigen Helfer in der Sozialarbeit, Die Mission, No 2/1967, str. 68-78.

² Huws Jones: The Volunteer in the Social Services - the General Issues; Cambridge, str. 7.

³ Sama Kut: Relationship with professional social workers and implications for their training, Cambridge, str. 6 in lo.

nih problemov. Usposabljanje daje prostovoljecem gotovost in delovno sposobnost, predvsem pa poglobljeno znanje o človekovih nujnih potrebah. To je hkrati tudi pomoč samemu prostovoljcu pri njegovem osebnem življenju. Nemci pri tem opozarjajo, da usposabljanje prostovoljce lahko tudi odvrača od dela, ker se čutijo prizadeti, da jim ne zaupamo nalog brez predhodnega usposabljanja. Zato jim je treba pojasniti, da je šolanje potrebno, da bodo potem lažje in z več razumevanja delali z ljudmi, hkrati pa je to za njih tudi nadaljevanje splošne izobrazbe.⁴

Glede namena usposabljanja prostovoljnih sodelavcev navajajo Angleži še to posebnost, da se ne postavlja več vprašanje, kako bi bilo mogoče prostovoljca naučiti čim več, temveč kako ga je mogoče naučiti, da bo čim bolj uspešno uporabil tiste kvalitete, ki jih že ima. Hkrati ugotavljajo, da je pripravljenost potencialnih prostovoljcev, da bi se "redno" učili vedno manjša. Zato postaja priprava prostovoljcev bolj orientirana na reševanje konkretne naloge (task-oriented). Znanje, ki ga dobe prostovoljci je tako bolj specifično in detajlno. Pri pripravah prostovoljcev se pojavi hkrati s tem tudi večja definicija glede na vsebino, intenzivnost in oblike usposabljanja.⁵

Angleži sicer stojijo na stališču, da je priprava kandidatov potrebna, vendar ne vztrajajo strogo pri tem, da bi jo morali opraviti vsi prostovoljci. Menijo namreč, da bi lahko izgubili nekaj najboljših delavcev, če bi bila priprava pogoj za opravljanje prostovoljnega socialnega dela. Pogosto namreč ljudje sami želijo šole ugotoviti, ali ustrezajo za tako delo. Priprava ni nujna tudi zato, ker je mogoče znotraj na-

⁴ Dr. Christa Hasenclever: Bedeutung der Mitarbeit des Staatsbürger und der Freiwilligen Sozialarbeit in einer modernen Gesellschaft, Nachrichtendienst, št. 6/1966, str. 167-172.

⁵ European Study on the Functions and Preparation Voluntary Workers in the Social Services, Cambridge, 1967, str. 4-5.

lóg prostovoljcev razporediti ljudi v skladu z njihovimi sposobnostmi. Pri tem se vedno skuša spoštovati princip, dodeliti človeku delo v skladu z znanjem in interesi.

Angleži tudi ugotavljajo, da večina prostovoljnih sodelavcev, ki ne uspejo pri svojem delu, to opazi sama in zato odstopijo, izostanejo ali se opravičijo z nekim navideznim razlogom. Neuspešnih je približno 15 % kandidatov, neuspeh pa se pokaže navadno že v prvem mesecu dela. Od človeka pa, ki je enkrat postal prostovoljni sodelavec nikoli ne zahtevajo, naj delo zapusti, razen v primerih hudih napak. Tistim, ki so manj sposobni ali manj učinkoviti zaradi starosti, poiščejo primerne naloge, manj nadarjenim pa nudijo več nadzorstva pri delu in jim dodeljujejo manj odgovorne naloge.⁶

Glede namena usposabljanja je končno pomembno opozoriti tudi na to, da na usposabljanje ne smemo polagati preveč upov in prav tako ne smemo izbirati prostovoljcev, ki bodo morali dobiti obsežno metodično znanje, preden bodo sposobni za opravljanje sprejetih nalog.

Vsebina usposabljanja prostovoljnega sodelavca obsega:

- poučitev o organizaciji, v kateri bo delal;
- navodila glede nalog, ki jih bo opravljal (kako naj deluje, kaj naj opazuje, na koga se naj obrne, metode dela);
- splošne podatke o področju dela, na katerem bo delal;
- izobraževanje: metodično posredovanje znanja za določena področja;
- metode spoznavanja socialnega okolja;
- informacije o tem, v katerih situacijah mora posegati prostovoljec in kdaj ne sme posegati v življenje človeka;
- kriterije in klasifikacijo oseb, ki potrebujejo socialno pomoč;

⁶ Using Volunteers in a social Welfare Service, W.B. Case Conference, Vol.14, No.4, August 1967, str.133-135.

- postopek in pogoje za nudenje socialne pomoči;
- vrste socialnih dajatev;
- pričakovana uspešnost dela;
- vodenje v kritičnih situacijah;
- rekreativne aktivnosti kot možnost za ustvarjanje pozitivnih stikov z ljudmi.

Na splošno je mogoče v vseh deželah opaziti premik od prejšnjih "priprav na delo" na "vodenje med delom". Začetne priprave skušajo tako skrajšati, bolj intenzivno pa postaja vodenje med samim delom.

Težko je reči, o čem mora biti prostovoljec poučen. Poznati pa mora cilje in strukturo organizacije, v kateri dela, upravno postopanje v zadevah nudenja pomoči, poznati mora svojo vlogo v okviru celote, funkcijo poklicnega socialnega delavca in svoj odnos do njega.

Poklicni socialni delavci so dolžni, da prostovoljce pripravijo za delo in jih kasneje vodijo in usmerjajo med delom. Poklicni socialni delavci so dolžni usposablјati in nadzirati delo prostovoljcev tudi zaradi svoje odgovornosti napram ljudem, ki jim pomagajo prostovoljci v imenu socialne službe.

c) Oblike usposabljanja

Oblike usposabljanja prostovoljnih sodelavcev se razlikujejo od dežele do dežele, predvsem glede na naloge, ki jih bodo opravljali prostovoljni sodelavci. Doslej so v večini dežel najbolj natančno izdelane metode za usposabljanje prostovoljnih sodelavcev za delo na področju mladinskega varstva (Francija - svetovalci za strožje nadzorstvo nad mladoletniki; Sovjetska zveza - prostovoljni vzgojitelji mladoletnikov, Poljska - socialni zastopniki, Nemčija - prostovoljni sodelavci Jugendamta, Anglija - sodelavci organizacije Society, itd.).

⁷ Glej delo pod št.5, str. 5

Med splošno znanimi oblikami usposabljanja prostovoljnih sodelavcev lahko navedemo naslednje:

- občasni skupni delovni sestanki prostovoljcev in poklicnih socialnih delavcev,
- kratki tečaji za strokovno izpopolnjevanje prostovoljcev na določenem področju,
- posredovanje ustrezne literature,
- priročniki za delo prostovoljcev,
- grupna diskusija o določenih individualnih socialnih problemih,
- študij individualnih dosjejev,
- delovne konference,
- predavanja z možnostjo intenzivne izmenjave izkustev in misli,
- strokovne ekskurzije.

Med težavami za usposabljanje prostovoljcev navajajo Francozi pomanjkanje časa prostovoljcev, dejstvo, da prostovoljci niso prosti ob istih dnevih in urah in končno pomanjkanje denarja.⁸

V Sovjetski zvezi se šolajo prostovoljci (zastopniki socialnega zavarovanja) na dvomesečnem brezplačnem tečaju in dobe za to plačan dopust.⁹

Na Poljskem poudarjajo, da potrebujejo začetniki lažje primere, ki jih bodo hitro rešili in tako doživeli priznanje za vloženo delo. Ko si pa naberejo dovolj znanja in izkušenj ob lažjih nalogah, jim je mogoče dati v reševanje tudi težje primere.

Usposabljanje prostovoljcev ne sme biti nikoli togo, temveč se mora nanašati na naloge, ki jih bo prostovoljec opravljal. To usposabljanje obsega vse od enostavnih osnovnih navodil pa do specialnega študija in poglobljanja strokovnega znanja.

⁸ M.H.Michard: La liberté Surveille, Vaucresson, 1953, str.68.

⁹ Sozialarbeit in der UDSSER, Nachrichtendienst, št.4/1966, str. 110-113.

Pri usposabljanju ima najbolj pomembno vlogo poklicni socialni delavec, ker se le v sodelovanju med njim in prostovoljnimi sodelavcem razvija pri prostovoljcu kontinuiteta mišljenja in sposobnosti za različne naloge. Prostovoljec mora biti pod stalnim nadzorom in vodstvom poklicnega socialnega delavca. Prostovoljec mora imeti vedno možnost, da o določenem problemu razpravlja s poklicnim socialnim delavcem, ki mu svetuje.

Pri usposabljanju prostovoljcev je treba paziti še na dobro izrazoslovje. Poklicni strokovni žargon je potrebno opuščati, ker lahko samo zavaja prostovoljce.

Začetno teoretično usposabljanje prostovoljcev se nadaljuje tudi kasneje med samim praktičnim delom. Vendar tu prehaja že bolj v razprave na tiskih sestankih, ko se obravnavajo določeni praktični problemi. Vodenje prostovoljca traja vse dokler opravlja prostovoljno socialno delo.¹⁰

V vseh deželah poudarjajo, da mora biti usposabljanje prostovoljcev stalen proces, v katerem dobivajo prostovoljci stalna navodila in nasvete, dokler jih potrebujejo.¹¹

d) Sodelovanje med prostovoljnimi sodelavci in poklicnimi socialnimi delavci

V preteklosti so socialno delo opravljali le ljudje, ki niso bili za to kvalificirani in ne plačani. Ko pa je postalo socialnih problemov več in je socialno delo postalo družbeno priznано, so začeli uporabljati za ta dela plačane delavce. Ti so med delom razvili določene metode dela, od tod tudi prepričanje, da jih bodo kot "profesionalci" znali

¹⁰ Glej delo pod št. 1

¹¹ Peter Ludeman: Freiwillige Mitarbeiter ja, aber... Jugendwohl, Zeitschrift für Kinder und Jugendfürsorge, št. 7/1967, str. 204.

bolje opravljati. Na ta način so se tudi razvile metode socialnega dela.

Zgodovinski razvoj od prostovoljnega dela do poklicnega socialnega dela lahko ponazorimo z naslednjo sliko:

vvvvvvvv / vpvvvpvvp / vppvpppp /

(v = prostovoljni delavec; p = profesionalni socialni delavec) ¹²

Slika nam kaže, kako so poklicni socialni delavci polagoma "izgnali" prostovoljce iz socialnega dela. Kasneje pa je prišlo ponovno do spremembe, ki je bila deloma posledica naraščajočega profesionalizma v socialnih službah, ki je socialnim delavcem dajal občutek varnosti, deloma pa posledica gibanja, da naj tudi navadni državljani skrbijo za socialno delo. Socialni delavci so spoznali, da lahko prostovoljce koristno uporabijo pri socialnem delu. Menili so, da medsebojno sodelovanje lahko prinese koristno medsebojno obogatitev.¹³ Spoznali so, da so določena opravila v socialnem delu, ki so temeljna in za katera je potrebno strokovno znanje, in druga, ki jih je moč opraviti tudi brez tega ali vsaj z manjšim obsegom znanja, ob uporabi splošno, človeških sposobnosti in spretnosti. Pri tem pa je važna ugotovitev, da prostovoljni sodelavec ni samo pomožni delavec poklicnega socialnega delavca, temveč da opravlja določeno funkcijo v skladu s svojim znanjem. Obstaja vrsta nalog za prostovoljce, vendar jih je treba konkretizirati. Poklicni socialni delavec potrebuje danes pomoč prostovoljca tudi zaradi večjega učinka svojega dela. Poklicni socialni delavci bi morali biti zato že med svojim šolanjem poučeni o možnostih za sodelovanje prostovoljcev v socialnem delu. Obratno pa se bo prostovoljec naučil razumeti naloge poklicnega socialnega delavca v predpripravah na socialno delo.

¹² European Study Group on the Functions and Prepara-

Prevladuje mnenje, da je socialno delo v prihodnosti odvisno od dobrega skupnega dela obeh vrst delavcev, pri katerem bo vsak član poznal in razumel funkcije drugega.¹⁴

Danes se še pogosto postavlja vprašanje, ali so poklicni socialni delavci pripravljeni in sposobni sprejeti prostovolje sodelavce in z njimi sodelovati. Ali prinesejo iz šole dovolj znanja, da vedo, da je bolje, da jih pet dela zanj, kot pa da en dela za pet ljudi. Za prenos nalog in dela na prostovoljca pa je potrebno znanje in sposobnost prenesti naloge ter voditi sodelavce in jih usmerjati. Pri tem pa se mora poklicni socialni delavec ves čas zavedati, da je prostovoljec njegov sodelavec in ne pomožna moč, v skupnem delu pa je pomemben faktor za počlovečenje socialnega dela. Odnosi med poklicnimi socialnimi delavci in med prostovoljci morajo biti odnosi vzpodbujanja, osveščanja in vodenja ter posredovanja znanja. Skupno delo in tovarištvo sta glavni osnovi za dobro sodelovanje poklicnega socialnega delavca in prostovoljca.¹⁵

tion of Voluntary Workers in the Social Services; Cambridge, junij 1967, str. 7.

¹³ Huws Jones: The Volunteer in the Social Services - the General Issues, Cambridge, str. 7

¹⁴ Glej delo pod št. 1, str. 8

¹⁵ Ulrich Brisch: Verschlage zur Gewinnung, Vorbereitung, Tätigkeit und Fortbildung ehrenamtlicher Mitarbeiter in der Jugendhilfe. Mitteilungen der Arbeitsgemeinschaft für Jugendpflege und Jugendfürsorge, št. 45-46/1966, str. 14.

¹⁶ Dietmar Freier: Das Verhältnis des Sozialarbeiters - zur ehrenamtliche Mitwirkung, Neues Beginnen, št. 10/1965, str. 145-146.

Intenzivno sodelovanje s prostovoljci bo brez dvoma človeško in strokovno odgovornost poklicnih socialnih delavcev še razširilo. Tudi delovne zadolžitve poklicnih socialnih delavcev zaradi sodelovanja ne bodo zmanjšane, vsaj na to se ne sme računati oz. iz tega izhajati pri uvajanju prostovoljnega socialnega dela. Praktična prednost sodelovanja prostovoljcev je predvsem v tem, da je obseg dela socialnega delavca in s tem socialnega dela v celoti mnogo razširjen in tudi človeško poglobljen.

Da ne pride do nesporazumov pri sodelovanju prostovoljcev, je nujno potrebno naloge razmejiti. Pri tem moramo vedeti, da ne gre za prenos odgovornosti na prostovoljce, pač pa predvsem za skupno delo in odgovornost. Odgovornost za pravilno delo vedno obdrži poklicni socialni delavec oziroma poklicna socialna služba. Iz tega sledi, da prostovoljec ne more nadomestiti poklicnega socialnega delavca, pri tem pa tu ne sme biti odnos "šolanega" do "nešolanega" človeka, prav tako pa ne smemo računati na popolno podrejenost prostovoljca. Odnosi so v veliki meri odvisni od osebnosti poklicnega socialnega delavca, njegove notranje in strokovne trdnosti, da predaja naloge in pristojnosti v roke prostovoljcev, ne da bi bil pri tem razrešen svojih obveznosti in ne da bi si sodelavce podrejal v osebem in strokovnem pogledu.

Obseg in uspeh prostovoljnega dela zavisi v mnogočem od poklicnih socialnih delavcev, njihovih nagnenj in sposobnosti. To velja predvsem za vprašanje, katere naloge predati prostovoljcem, na kakšen način to storiti, kako vseeno obdržati pregled nad vso problematiko, kakšne naloge dati posameznim prostovoljcem, kako prostovoljce usposobiti za njihovo delo, katerim prostovoljcem in kako jim pomagati pri delu. Nekaj tega znanja lahko da šola, še več pa si poklicni socialni delavci pridobijo znanja na posvetovanjih o sodelovanju s prostovoljnimi sodelavci, kjer lahko medsebojno izmenjajo izkušnje.¹⁶

Sodelovanje med socialnim delavcem in prostovoljcem je odvisno predvsem od osebnosti socialnega delavca. Socialni delavec ne sme dajati občutka, da je prostovoljcu nadrejen, temveč njegov pomočnik pri opravljanju dodeljenih nalog. Zato je dobro, da si prostovoljce razdeli v manjše skupine, s katerimi se redno sestaja, posvetuje in daje nasvete, kako bolje delati. Stalna možnost, da se lahko posvetuje, je velikega pomena za prostovoljca. Ob svojem samostojnem delu se bo večkrat znašel v položaju, da ne bo znal sam naprej. Takrat mu bo moral poklicni socialni delavec zelo konkretno pomagati. Če ni zagotovljena taka pomoč, bo prostovoljec kmalu pustil delo. V določenih primerih bo moral poklicni socialni delavec nalogo celo prevzeti zopet v svoje roke, če se bo delo tako razvijalo, da presega moči in znanje prostovoljca. Prostovoljcem je treba poleg nagrade dajati še veliko priznanja. Prostovoljec potrebuje nekoga, ki mu stoji ob strani ob razočaranjih in mu pomaga tudi pri enostavnih stvareh, kjer se sam ne znajde.¹⁷

Za socialno delo so potrebni poklicni socialni delavci s strokovnim znanjem, s poznavanjem posebnih metod dela, prakso in izkušnjami. Prav tako pa so potrebni tudi prostovoljni sodelavci. Ti pomagajo na podlagi svojih življenskih izkušenj, osebne zrelosti, individualnih in poklicnih situacij, specifičnih znanj, zmožnosti, mnogokrat tudi spontanosti za nudenje pomoči, ki lahko uide rutiniranemu poklicnemu delavcu.

Poklicni in prostovoljni delavci se pri svojem delu dopolnjujejo in potrebujejo drug drugega. Zato mora biti sodelovanje enakopravno, tako da vsek sodelavec prizna drugemu njegove osebne vrednote, sposobnosti in zmožnosti in jih tudi resno vzame. Sodelovanje je stalna naloga in se mora vedno znova dopolnjevati.

¹⁷ Dietmar Freier: Zur ehrenamtlichen Tätigkeit in der Sozialarbeit, Neues Beginnen, št. 9/1965, str. 129-132.

Pogosto se postavlja vprašanje, katere naloge in funkcije naj ima kdo od njih. Na to se ne da točno odgovoriti. Naloge imajo lahko isto ime, so pa zelo različne glede na težavnostno stopnjo. Tu ni mogoče deliti dela, ampak je potrebno le sodelovanje. Vendar pa mora biti vsaka naloga posameznika točno opredeljena. Skoraj ni nalog, ki jih ne bi mogli opraviti prostovoljci, če so za to usposobljeni, vpeljeni v te naloge in poučeni o njih. Pri tem lahko upoštevamo specializacijo za določene naloge, poglobljeno znanje in izkušnje.

Predvsem je važno, da je delo za vsakega posameznega prostovoljca pravilno izbrano. Naloga poklicnega socialnega delavca je, da premisli, katere naloge lahko da prostovoljcu, komu naj to poveri, kolikšno stopnjo odgovornosti lahko le ta prevzame, kako ga bo usposobil za to delo, da ga bo lahko samostojno opravil. Naloga mora biti vedno točno opredeljena (npr. izbor skrbnika za otroka brez staršev).¹⁸

Socialno delo navadno zahteva močno osebno angažiranost in dolgotrajno delo. To pa današnji človek odklanja. Rad pomaga za krajši čas, da je potem notranje spet prost in sproščen. Pri prostovoljcih je treba misliti tudi na to, zato jim je treba dajati predvsem kratkotrajne naloge (npr. organizacija proslave za otroka, organizacija izleta). Prostovoljci ne žele predolgo delati na enem samem primeru, zato jim je treba izbirati lažje, hitreje rešljive probleme. Naloga poklicnega socialnega delavca je, da sprosti sposobnosti prostovoljca in jih usmeri tako, da bo dodeljeno nalogo opravil v svoje zadovoljstvo in na dovolj visoki strokovni ravni.¹⁹

Prostovoljni sodelavci morajo dobiti jasen status in odgovarjajoče priznanje v okviru socialnega dela. Po-

klicna socialna služba mora priznati prostovoljce kot svoj integralni sestavni del s posebno odgovornostjo in posebnimi zadolžitvami. Prostovoljec mora pri tem vedeti, kdaj mora vprašati za nasvet vodjo socialne službe. Pri tem pa velja ugotovitev, čim boljši je prostovoljec, toliko prej bo spoznal meje svojih sposobnosti in bo vedel, kdaj potrebuje pomoč poklicnega socialnega delavca.

Prostovoljec mora poznati funkcijo poklicnega socialnega delavca in svoj odnos do njega. Vedeti mora, kakšno je njegovo delo, kje so meje in kakšne so možnosti. Prostovoljcu je treba tudi omogočiti, da si sam izbere delo in mu zagotoviti tisto količino znanja, ki je potrebna, da to delo uspešno opravi. Pomagati mu je treba med delom, poskušati odgovoriti na postavljena vprašanja, odstraniti dvome in skrbi, ki jih utegne imeti, pomagati mu, da bo spoznal, da opravlja neko koristno delo. Prostovoljec mora vedeti, da mu je potrebno predhodno usposabljanje za delo in da ga bo med delom vodil in usmerjal poklicni socialni delavec.²⁰

Brez pomoči in sodelovanja med poklicnimi socialnimi delavci in prostovoljci dela le-teh ni mogoče dovolivo in uspešno organizirati. Njihovi medsebojni odnosi morajo biti zdravi. Praksa je pokazala, da so osebni odnosi, ki jih prostovoljec vzpostavi s poklicnimi socialnimi delavci v določeni organizaciji socialne službe, odločilni za njegov uspeh pri delu. Sodelovanje med poklicnimi socialnimi delavci in prostovoljci, kako se sprejemajo, vklajajo svoje delo in sodelujejo, je danes odločujoči problem uvajanja prostovoljcev v socialno delo.²¹

²⁰ Helmut Esser: Aufgaben und Zurichtung der freiwilligen Helfer in der Sozialarbeit. Die innere Mission, št. 2/1967, str. 68-78.

²¹ Dr. Else Mues: Der ehrenamtliche und der hauptamtliche Mitarbeiter in der Sozial- und Jugendhilfe. Korespondenzblatt XXXV/1966, št. 6-7, str. 104-109.

¹⁸ Glej delo pod št. 10, str. 68-78

¹⁹ Ssma Kut: Relationships with professional special workers and implications for their training, Cambridge, str. 7.

Sodelovanje prostovoljcev v socialnem delu je danes po večini doseglo že tako stopnjo, da poklicni socialni delavci cenijo njihovo delo zato, ker je delo socialne službe postalo s tem bolj kvalitetno in bolj obsežno. V tem vidijo družbeno pomembnost in pozitiven vpliv prostovoljcev v socialnem delu s posamezniki.

Ob tem pa je še veliko socialnih delavcev, ki ne žele sodelovati s prostovoljci, bodisi zaradi slabih izkušenj z njimi ali pa zaradi večje težine socialnih problemov. Mnogi socialni delavci ne vedo, kako bi pritegnili prostovoljce k delu, kako naj jih usposablja, kako naj jih usmerjajo med delom in kako naj z njimi sodelujejo. Zaradi preobremenitve z delom socialni delavci ne najdejo časa, da bi se ukvarjali s prostovoljnimi sodelavci. Do tega prihaja predvsem tam, kjer je premalo socialnih delavcev oziroma so preobremenjeni z delom. Pri tem se je izkazalo, da vsi naporji vodij socialne službe ne pomagajo pri sodelovanju med prostovoljci in poklicnimi socialnimi delavci, če socialni delavci sami ne sprejemajo prostovoljnih sodelavcev.

Ovire, ki preprečujejo sodelovanje med prostovoljci in poklicnimi socialnimi delavci, so naslednje:

- a) Poklicni socialni delavci imajo tradicionalno mnenje, da vsako oblike prostovoljnega dela sprejemajo z nezaupanjem in ga ne žele razvijati;
- b) Vrednost in uspeh prostovoljnega socialnega dela sta nezadostni;
- c) Pomanjkanje denarja za strokovno usposabljanje in vodenje prostovoljnih sodelavcev.

Eden od vzrokov nezanimanja poklicnih socialnih delavcev za prostovoljno delo je tudi ta, da je socialno delo nov in mlad poklic, ponekod se morajo še sami socialni delavci boriti proti ljudem, ki menijo, da socialno delo ne zahteva več kot zdrav razum in dober spomin za zakonodajo. Vendar imajo tudi tam, kjer so poklicni socialni delavci že sprejeti, pogosto premalo časa za iskanje smiselne organizacije prostovolj-

cev in za sodelovanje s prostovoljci. Pogosto poklicni socialni delavci ne razumejo vloge prostovoljnih sodelavcev in ne znajo izkoristiti njihove volje in pripravljenosti za delo. Dejstvo pa je, da prostovoljci lahko delajo učinkovito le v sodelovanju s poklicnimi delavci. Ovira je tudi v tem, da poklicni delavci neradi delijo svoje znanje z ljudmi, ki niso šli skozi njihov strogi trening v šoli in v praksi. Med poklicnimi socialnimi delavci in prostovoljci se zaradi negotovosti na obeh straneh ter nezadostnega spoštovanja doprinosov prostovoljcev lahko pojavijo napetosti in sovražnosti, ki so odločilna ovira za uspešno delo in sodelovanje.

Ponekod so ugotovili, da so odnosi dobri med prostovoljci in starejšimi poklicnimi socialnimi delavci, ker prostovoljci spoštujejo njihovo bogato strokovno znanje in delovne izkušnje, poklicni pa upoštevajo pripravljenost prostovoljcev za delo in sprejemanje včasih tudi zelo težkih in odgovornih nalog. Nerazumevanje se pogosteje pojavi med mlajšimi poklicnimi socialnimi delavci in prostovoljci; mladi poklicni socialni delavci dvomijo v svoje sposobnosti in znanje za sodelovanje s prostovoljci, čisto pa obstoja tudi nevarnost tekmovanja med njimi in prostovoljci za naklonjenost starejših poklicnih socialnih delavcev. Tu bi bilo treba ustvariti timsko delo med poklicnimi socialnimi delavci in prostovoljci. Dobro timsko delo med samimi profesionalci je tudi dobra vzpodbuda za delo in sodelovanje prostovoljcev.²²

Eden od argumentov, ki jih navajajo nasprotniki prostovoljcev v socialnem delu, je okoliščina, da je napor pri delu s prostovoljci večji kot korist od dela, ki ga opravijo. Mnogim se zdi pridobivanje prostovoljcev, njihovo usposabljanje in vodenje med delom utrudljivo breme in prostovoljci prej ovira

²² Using Volunteers in a Social Welfare Service, W. B. Herbert Case Conference, Vol. 14, No. 4, August 1967, str. 131.

kot pomoč pri delu. Drugi argument je ta, da je entuziazem prostovoljcev velik takrat, ko se delo planira, ta pa izgine, ko je treba začeti delati s konkretnim človekom, ki potrebuje socialno pomoč.²³

V svoji skepsi glede uporabe prostovoljcev v socialnem delu se poklicni socialni delavci boje, da bo uspeh prostovoljcev zmanjšal pomen poklicno pridobljenih izkušenj in izobrazbe.²⁴

V odnosih med poklicnimi socialnimi delavci in prostovoljci je posebno pomembno in pozitivno dejstvo, da lahko dajejo prvi ideje, ki jih drugi realizirajo, kar prvim zaradi pomanjkanja časa ne bi nikoli uspelo.²⁵

Opazno je, da je potrebno odnosom in sodelovanju med poklicnimi socialnimi delavci in prostovoljci posvetiti veliko pozornost, saj je ravno od tega največkrat odvisen uspeh uvajanja prostovoljcev v socialno delo. Postopoma je treba pridobivati poklicne socialne delavce za sodelovanje s prostovoljci in jih pripraviti, da bodo iz notranjega prepričanja sprejeli uvajanje prostovoljcev kot nujnost za uspešnejše delo. Predvsem je potrebno veliko previdnosti v začetku uvajanja prostovoljcev, sicer bi lahko naglica in slabo izbrani prostovoljci pripeljali do neuspeha in s tem do dokončne odklonitve prostovoljcev v socialnem delu. Pri tem je torej potrebna previdnost, načrtnost, postopnost, predvsem pa velika mera razumevanja, znanja in potrpežljivosti.

²³ Leonard Rosengarten: Volunteer Support of Probation Services (An Experiment in the Philadelphia Juvenile Court), Crime and Delinquency, vol. 10, No.1, jan. 1964, str. 43.

²⁴ Glej delo pod št. 23, str. 43

²⁵ Glej delo pod št. 23, str. 51

Uporabljena literatura (k 3.poglavju)

- BRISCH U.: Vorschläge zur Gewinnung, Vorbereitung, Tätigkeit und Fortbildung ehrenamtlicher Mitarbeit in der Jugendhilfe. Mitteilungen der Arbeitsgemeinschaft für Jugendpflege und Jugendfürsorge 1966, št. 45/46, str. 11-14.
- ESSER H.: Aufgaben und Zurichtung der freiwilligen Helfer in der Sozialarbeit.
Die innere Mission 1967, št. 2, str. 68-78.
- EUROPEAN Study Group on the Function and Preparation of Voluntary Workers in the Social Services. (Cambridge 14-23. VI.1967), Cambridge 1967.
- JONES H.: The Volunteer in the Social Service - The General Issues.
- KUT S.: Relationships with Professional Social Workers and Implications for their Training.
- FREIER D.: Zur ehrenamtlichen Tätigkeit in der Sozialarbeit. Neues Beginnen 1965, št. 9, str. 129-132.
- FREIER D.: Das Verhältnis des Sozialarbeiters zur ehrenamtlichen Mitwirkung.
Neues Beginnen 1965, št. 10, str. 145-148.
(Poročilo o evropskem seminarju ZN od 2. - 12. maja 1966 v Arnoldsheimu.)
- HARBERT W.B.: Using Volunteers in a Social Welfare Service. Case Conference XIV/1967, št. 4, str. 130-136.
- HASENCLEVER C.: Bedeutung der Mitarbeit des Staatsbürger und der freiwilligen Sozialarbeit in einer modernen Gesellschaft Nachrichtendienst 1966, št. 6.
- LUDEMANN P.: Freiwillige Mitarbeiter ja, aber...
Jugendwohl 47/1967, št. 5, str. 198-206.
- MICHARD, M.H.: La Liberté Surveillée. Rapport.
Vaucresson 1953. 105 str. (Centre de Formation et d'Etudes de l'Education Surveillée.)
- MUES E.: Der ehrenamtliche und der hauptamtliche Mitarbeit in der Sozial- und Jugendhilfe.
Korespondenzblatt XXXVI/1966, št. 6, str. 104-109 in št. 7, 8.
- ROSENGARTEN L.: Volunteer Support of Probation Services.
Crime and Delinquency X/1964, št. 1, str. 43-51.
- SOZIALARBEIT in der UDSSR.
Nachrichtendienst 1966, št. 4, str. 110-113.

Č E T R T O P O G L A V J E

METODE ORGANIZIRANJA IN DELO PROSTOVOLJNIH SODELAVCEV

Bernard Stritih

Koliko prostovoljnih sodelavcev bomo uspeli pridobiti in kako kvaliteto bo njihovo delo ne zavisi le od lastnosti prostovoljnih sodelavcev, ampak v veliki meri od značilnosti strukture, v katero jih bomo pri sodelovanju vključili in od mesta, ki ga bomo v tej strukturi zavzemali. Zato moramo pri razmišljanju o metodah za delo prostovoljnih sodelavcev upoštevati dve plati problema; ena je, kakšne metode uporabiti pri organiziranju prostovoljnega dela, druga pa so metodični okviri za delo prostovoljcev.

A. V vsakem primeru morajo tvoriti jedro prostovoljnega socialnega dela poklicni delavci¹, ker le oni lahko prevzamejo odgovornost. Pri tem obstajata dva modela sodelovanja poklicnih in prostovoljnih sodelavcev.

- a) Ob ustanovi za socialno delo se ustvari mreža prostovoljnih sodelavcev
- b) V društvih, množičnih oziroma prostovoljnih organizacijah se ustvari strokovno jedro profesionalcev.

¹ Helmut Esser: Aufgaben und Zurichtung der freiwilligen Helfer in der Sozialarbeit, str. 10. Helmut Esser poudarja, da je uporabnost prostovoljnih pomočnikov tem večja, čim večje je število poklicnih sodelavcev. Ta trditev dopolnjuje interpretacijo nasprotujočih si podatkov o upadanju ali porastu prostovoljnega socialnega dela. Število sodelavcev v dobro organiziranih in vođenih socialnih akcijah se veča, medtem ko sicer to število pada.

Ena prvih nalog, ki jo morajo opraviti predvsem strokovni ali poklicni sodelavci, je odkrivanje potreb in možnosti za prostovoljno socialno delo v določeni skupnosti. Pri tem se je potrebno usmerjati v odkrivanju tistih nezadovoljenih potreb, ki so v zvezi z vzroki socialnih težav posameznikov in skupin, npr. porast števila mladostnih delinkventov v občini nam pove, kam bi bilo potrebno usmeriti akcijo; mogoče je pomanjkljiva kontrola, mogoče manjka možnosti za rekreacijo, šola ali družina ne opravlja zadovoljivo svoje vzgojne funkcije, obstoji dejavnik, ki mladino zavaja itd. Navadno se pri ugotavljanju potreb najprej pokažejo potrebe v zvezi s samo simptomatiko, ostanejo pa skriti vzroki. Če odkrivamo potrebe sistematično in s predpostavko, da nekatere nezadovoljene potrebe tvorijo vzroke socialnih problemov, bo možno tudi preventivno delovanje, po drugi strani pa bomo lahko pridobili prostovoljne sodelavce le, če jim bomo jasno pokazali in utemeljili socialne potrebe v skupnosti.

Potrebe posameznikov in skupin se odražajo v javnem mnenju, vendar se v javnem mnenju včasih še močreje odražajo potrebe po nadomestilih za nezadovoljene primarne človekove potrebe. Zato so možnosti za ugotavljanje potreb s pomočjo raziskovanja javnega mnenja bolj omejene kot si navadno mislimo. Delno nekatere pomanjkljivosti te metode lahko nadoknadimo s primernim filozofsko in sociološko utemeljenim raziskovalnim modelom, kar pa je strokovno zelo zahtevna naloga.

Seveda ni rečeno, naj analizo in ugotavljanje potreb prevzamejo le profesionalni delavci; prostovoljci, ki pri takem delu sodelujejo, pri tem lahko mnogo pridobijo, se osvestijo in postanejo nosilci nadaljnjih akcij.

Trenutno najbolj popularna metoda raziskovanja javnega mnenja pa ni edina metoda za ugotavljanje socialnih potreb v skupnosti. V bistvu je raziskava javnega mnenja v skupnosti zelo izpopolnjen model

za vzpostavljane komunikacije med neko strokovno skupino in prebivalstvom. Strokovnjak glede na svoje teoretične predpostavke postavlja vprašanja, prebivalci pa mu odgovarjajo. Pri analizi in obdelavi odgovorov ugotavlja strokovnjak, katera pričakovanja odgovori potrjujejo in katera zavračajo, kolikor so določena pričakovanja potrjena, smatra, da je potrjen teoretični model, ki mu je služil za osnovo. Za zadnjo fazo ali že rezultat analize strokovnjak napiše poročilo, ki dejansko pokaže vprašalcem njihovo lastno podobo - kot nekakšno zrcalo, v tej podobi posamezniki ali predstavniki skupin lahko najdejo svoje mesto ali mesto svoje skupine med sistematično urejenimi dejavniki.

Anketa javnega mnenja je torej eden od načinov, kako prebivalci sporočajo raziskovalcu in preko njega strokovnim službam ter samoupravnim organom svoja mišljenja, stališča ali objektivne podatke o sebi. Zato bo anketa javnega mnenja v lokalni skupnosti pogosto prvi korak na poti k organizaciji prostovoljnih sodelavcev.

Javno mnenje pa ni niti edini niti zadosten vir podatkov o potrebah v skupnosti, pač pa nam bodo mnogo povedale razne evidence družbenih služb v občini. Komunikacijo z občani pa lahko vzpostavimo tudi v usmerjeni skupinski diskusiji, kjer vodja diskusije s primerno eksplikacijo problema v obliki krajšega referata dejansko zastavi vprašanje sodelujočim, ki iščejo potem odgovore in jih že tudi interpretirajo. Zaključki: take diskusije predstavljajo na nek način sliko skupine ali skupnosti, katero skupina reprezentira. Tak pristop ima to prednost, da se mnogo sodelujočih močneje enači z zaključki, ki jih smatra za svoje in so jih pripravljene aktivno podpreti ter sodelovati pri njihovi uresničitvi.

Prednost druge metode, se pravi diskusij in razgovorov pri ugotavljanju potreb posameznikov ali skupin in skupnosti je ta, da se sodelujoči že v samem procesu osveščajo, s tem pa raste motivacija za akcijo.

Ista metoda pa skriva tudi veliko nevarnost, da sodelujoče ne motiviramo, ampak odbijemo in naredimo iz njih ljudi, ki bodo aktivno ali pasivno zavirali akcijo. Do tega pride predvsem takrat, kadar je vodja diskusije slep za osebne človeške težave sodelujočih, kadar prezre njihovo potrebo po aktivni uveljavitvi v sami skupini, posebno nevarne pa so take situacije takrat, kadar iniciator pride z že vnaprej izdelanimi sklepi in skuša s pomočjo svoje formalne, položajne, ali pa tudi strokovne, znanstvene avtoritete sodelujočim vsiliti svoja stališča, ki mogoče niso sama po sebi napačna, a grupa za njihovo akceptiranje še ni čustveno ali intelektualno zrela. Pri pripravi in izvedbi akcij s prostovoljnimi sodelavci ne smemo nikoli pozabiti na njihove osebne potrebe po uspehu, po priznanju in po identifikaciji z akcijo. Vloga strokovnjakov pri pripravi akcije je velika a v nobenem primeru ni vloga vzvišenih vsevedov, ampak bodo pridobili ljudi za sodelovanje le, če bodo oprajjali funkcijo katalizatorja, včasih tudi funkcijo moderatorja in krmarja v smislu opravljanja povratnega spoja. Skupine prostovoljcev, ki se pri tem delu povežejo s strokovnjaki, opravljajo podobno funkcijo v širšem družbenem okolju.

Na splošno se priporoča, naj se pretresejo in analizirajo potrebe hkrati z možnostmi, kajti v skupnosti se pogosto srečujejo razne vrste komplementarnosti v tem smislu, da družbene potrebe ne pomenijo zmerom le manjko, ampak včasih tudi višek nečesa. Vzporedno s potrebo po določeni vrsti uslug lahko opazamo pri drugih družbenih skupinah iskanje možnosti za delo in udejstvovanje; osamljenost starejših ljudi pogosto spremlja brezciljno tavanje mlade generacije v isti skupnosti itd.

Šele analizi potreb naj sledi faza programiranja socialne akcije. Pri programiranju naj ne sodelujejo le poklicni delavci, ampak naj se k programiranju pritegnejo že tudi prostovoljci, saj se s tem dviga občutek odgovornosti za akcijo samo. Program naj se ne omeji

le na naštevane nalog in ciljev akcije, ampak najbo v njem kolikor je mogoče opisana pot, kako nameravamo te cilje doseči. Predvideti je potrebno ustrezno strukturo sodelujočih in njihove funkcije. Poleg končnih ciljev naj se v programih določi tudi etapne cilje, to velja zlasti za dolgoročne akcije. Če tega ne naredimo, se utegne zgoditi, da motivacija sodelujočih prehitro upade, ko se jim zdi pot do končnega cilja preveč nepregledna in cilj preda-leč.

Osnovni princip, ki ga moramo spoštovati pri programiranju, je princip realnosti. V programu naj se odsevajo potrebe kot tudi možnosti. Prostovoljni sodelavci pogosto težijo k postavljanju prezahtevnih ciljev, vendar se prav z etapnimi cilji lahko izognemo škodljivemu razočaranju, ki je posledica začetnega navdušenja. Strokovni sodelavci morajo biti pri programiranju pozorni tudi na potrebe prostovoljcev samih. Uspešno in trajno delo lahko pričakujemo le, če bomo uspeli prostovoljce tako vključiti v delo, da bodo na eni strani pri reševanju samih socialnih problemov, po drugi strani pa pri sodelovanju s socialnim delavcem lahko tudi sami človeško rastle. Ob takem delu naj bi se tudi prostovoljni socialni delavec osveščal.

Genevieve W. Carter² pravi, da si moramo socialno akcijo zmerom zamišljati kot proces, ki poteka v določenih kumulativnih sekvencah. Pojem kumulativne sekvence je nastal ob opazovanju raznih skupin prostovoljcev pri programiranju dela. Opazamo, da se pri oblikovanju programa nekatere skupine kar naprej vr-tijo v krog, lahko bi rekli kot maček okrog vrele kaše, in se ne morejo zediniti za neko konkretno odločitev za akcijo; druge podobne skupine se vedejo popolnoma drugače, hitro se odločajo in oblikujejo

² Friedländer - Genevieve W. Carter: Concepts and Methods of Social Work, Englewood Cliffs - N.J. Prentice Hall, 1958, str. 261.

zahtevne programe, vendar se morajo ti programi v teku same akcije ponovno korigirati v tem smislu, da se zmanjša obseg in zahtevnost dela; pri tem doživlja-jo člani skupine pogosto čustva razočaranja, naloge se jim naenkrat zazdijo pretežke, njihove lastne mož-nosti pa zelo omejene. Nastopijo krize pri posamez-nikih ali pri celi skupini, ki se lahko končajo z razpadom skupine. Pojem kumulativne sekvence je po-doben pojmu pripravljenosti, kajti zaporedje prejš-njih izkustev pripravlja skupino in posameznike na sprejem bodočih nalog. Skupine morajo zato najprej opravljati manj zahtevne, a ne neugledne naloge, pri tem je koristno razvijati diskusije o vsem mogočem, ob takem delu se zbirajo izkustva, krepijo se vezi med sodelavci; zmanjšujejo se nerealne aspiracije in raste samozaupanje sodelujočih. Če posamezen član ali skupina z delovanjem preveč hiti, pogosto pride v kasnejši fazi do regresa na nižjo sekvenco procesa. Podobno zakonitost srečamo v razvojnem procesu o-trokovega zorenja, kjer po besedah Carterjeve ureje-no zaporedje osrečujočih izkustev na isti ravni tvo-ri osnovo, na kateri se morajo graditi izkustva na-slednje razvojne stopnje.³

V raznih odborih in skupinah prostovoljnih sodelav-cev take krize največkrat izgledajo tako, da se že v sredi akcije ponovno pojavi na sestanku vprašanje in diskusija o tem, kakšen pa je pravzaprav naš namen. Ko člani po taki dolgotrajni seji pridejo domov, vzdihnejo: "O kakšna potrata časa".

Ta pojem naj organizatorje opozarja na to, da je na-predovanje v delu nujno potrebno, da pa naj se nizajo naloge po težavnostnih stopnjah glede na doseženi ni-vo zmogljivosti.

Struktura sodelovanja naj se izoblikuje tako, da bo mogoče v njenih okvirih uresničevati princip nizanja kumulativnih sekvenc. V literaturi sem srečal nekaj

³ Friedländer - Genevieve W. Carter: Concepts and Methods of Social Work, str. 262.

tipov organizacijskih shem. Najenostavnejša je organizacija prostovoljcev v obliki mreže, katerih različne točke tvorijo državne ustanove. Tak organizacijski tip predstavlja npr. mreža prostovoljnih sodelavcev na Poljskem, kjer so vsa naseljena območja razdeljena na tako imenovane mikro rajone, ki zajemajo po 600 do 1000 prebivalcev, za vsak mikrorajon se določi socialni zaščitnik - prostovoljni socialni delavec. Način dela odgovornosti in pravice so določene z zakonskimi predpisi. Preden tak prostovoljec prevzame svojo funkcijo, ga za to dodatno usposobijo. Med svojim delom komunicira z občinskimi skrbstvenimi organi ali sodiščem. Njegovo delo se sestoji predvsem v priporočilih za razne vrste pomoči, ki jih potem dajejo upravni organi, opravlja pa še detekcijo in nadzor, a izgleda, da v odnosu do stranke redkeje prevzema nekatere vloge, s katerimi bi dopolnil čustveni primanjkljaj stranke.⁴

Precej podoben organizacijski model opisuje Kurt Ulbrich⁵ za zahodni del Berlina, kjer delujejo socialne komisije, katerih prostovoljni sodelavci prav tako prevzemajo skrb za določen teritorij. Najbrž bi take organizacijske sheme lahko srečali še marsikje. Prednosti takega načina organiziranja so predvsem sorazmerno velika učinkovitost, pokrivanje celotnega teritorija, enostavnost, komuniciranje in vzdrževanje mreže prostovoljcev. Vendar ima taka organizacijska shema tudi pomanjkljivosti, skoro nemogoče je ravnati po principu kumulativnih sekvenc, ker je mreža le bolj ali manj statična in ne omogoča gibanja v okvirih same mreže. Posameznih prostovoljnih sodelavcev pri takem načinu organizacije ne moremo voditi postopno od lažjih k težjim nalogam,

⁴ Peter Manojlović: Dobrovoljni rad u oblasti socialne zaštite u Poljskoj, Socijalni radnik št. 3/1967, str. 33.

⁵ K. Ulbrich, Der ehrenamtlicher Helfer, Sozialarbeit, št. 7-8, str. 333-335.

gd obrobne problematike k osrednjim nalogam, ampak mora prevzeti kar hitro vse naloge za določen okoliš. Prostovoljni socialni delavec zmerom stoji sam pred problemom, le redko je mogoče razdeliti funkcije pri reševanju istega problema med več prostovoljcev; težko si je zamisliti specializacijo prostovoljcev za določene funkcije, kar se pogosto izkaže kot nujnost, prav pri prostovoljnih sodelavcih, ki nimajo širše izobrazbe.

Drugo organizacijsko shemo bi lahko prikazali v obliki koncentričnih krogov. Tako shemo opisuje Johannes Kessels⁶, ki porazdeli člane združenja za prostovoljno socialno delo v devet skupin, ki so razporejene v obliki koncentričnih krogov različno oddaljenih od središča, to je od organizacijskega jedra.

1. Najširši krog prebivalstva, ki podpira in simpatizira z aktivnostjo organizacije,
2. Darovalci, ki z enkratnimi ali občasnimi darovi podpirajo prostovoljna združenja,
3. Podporni člani so tisti darovalci, ki smo jih vzpodbudili k trajnemu sodelovanju ali rednemu prispevanju za prostovoljno delo,
4. Člani prostovoljnega združenja,
5. Sodelavci pri akcijah, ki se udeležujejo enkratnih ali občasnih velikih akcij (zbiranje materialnih prispevkov, informiranje itd.). Ti člani so v stalnem stiku z združenjem.
6. Pomočniki pri določenih nalogah s področja socialnega dela, ki so tudi zakonsko določene. Npr. skrb za rekreacijo raznih kategorij prebivalstva, skrb za zdravljenje v zdravilišnih, skrb za duševno in telesno defektne, nega bolnikov, nega starih ljudi na domu, pomoč socialno ogroženim.
7. Sodelavci pri zgoraj omenjenih nalogah, razlika

⁶ Johannes Kessels: Die Gesellschaftliche Hilfe und der ehrenamtliche Dienst, Freiburg im Breisgau 1967, Jahrbuch der Caritaswissenschaft 1967, str. 67

- je v večji samostojnosti pri izpolnjevanju nalog.
8. Nosilci odgovornosti, sem bi spadalo izvajanje skrbništva, strožjega nadzorstva, svetovanja in personalne pomoči mladim, odraslim in ostarelim.
 9. Nosilci vodilnih funkcij v združenju za prostovoljno socialno delo, to so člani kuratorijev, upravnih svetov, svetov domov in zavodov.

Po tej shemi se lahko oblikujejo manjše občinske in večje organizacije, ki zajemajo več občin ali celo državo. Lahko se ustanovijo za več vrst, ali pa le za določeno problematiko. Vedno je temelj take mreže državljan, ki s simpatijami ali s prispevki raznih vrst podpira njeno delovanje. Organizacija se zasnjuje in se začne razvijati v zaporedju komulativnih sekvenc. Ta princip pa uresničujemo lahko tudi kasneje pri sprejemanju novih članov, ki se lahko gibljejo od najbolj vnanje skupine sodelavcev k jedru in se postopoma uvrščajo med najbolj aktivne člane, kasneje pa se od organizacije tako tudi postopoma oddaljujejo.

V tako organizacijo lahko vključujemo tudi razne specializirane strokovnjake, zdravnike, pedagoge, psihologe, igralce, slikarje, športnike itd., ki v okviru organizacije opravljajo prostovoljno svoje strokovno delo.

Podobno organizacijsko shemo srečamo tudi pri naši organizaciji Rdeči križ, ki po besedah Skeledžija zbira člane v koncentričnih krogih, v samem jedru pa se vrši dejavnost po šestih programih. Osnovni program je za aktiviste polivalentnega tipa, ostali pa so specializirani za delo z ostarelimi osebami, s fizično in psihično defektnimi ter za delo vključitvenih, zavodih in bolnišnicah.

⁷ Božo Skeledžija: Iskustvo Jugoslovenskog crvenog krsta kot organiziranja i sprovođenja prostovoljnog rada, Jugoslovenski odbor za socialni rad, bilten št. 2/1967, str. 21

Pomanjkljivosti take organizacijske sheme so predvsem v težavnem vzdrževanju komunikacije med različnimi vključenimi skupinami, težko je obdržati pregled in kontrolo nad dejavnostjo, zato mora taka organizacija vzdrževati lasten administrativni aparat. Tudi odnosi take organizacije z upravnimi službami in ustanovami za socialno delo so bolj zamotani kot v prejšnjem primeru, saj ne more priti do razmerja nadrejeni - podrejeni. Združenja sama vključujejo in zaposlujejo strokovnjake raznih profilov, zlasti socialnih delavcev. V mnogih državah opažamo v zadnjem času močne težnje državnih ustanov, da bi kontrolirali prostovoljne organizacije, to jim uspeva le v kolikor te organizacije finančno podpirajo.

B. Vzporedno s tem, ko razmišljamo o tem, kako organizirati prostovoljno delo, se pojavi vprašanje, kako pa naj prostovoljni sodelavci dodeljene funkcije opravljajo. Pri razmišljanju o tem, kakšne metode naj uporabljajo prostovoljni socialni delavci, se najprej pojavi vprašanje, ali sploh lahko pričakujemo, da bodo prostovoljci uporabljali kakšne metode. Iz definicije metode izhaja, da se mora tisti, ki metodo uporablja, zavedati teoretičnega sistema, na katerem je metoda zgrajena. Brez pojmovanja teorije se človek lahko nauči le tehnik, ne pa metod dela. Verjetno je pri dodatnem izobraževanju prostovoljnih socialnih delavcev potrebno izbrati tako pot, da jih skušamo najprej pripraviti za konkretne naloge, torej bolj v smislu osvajanja določenih tehnik, šele pri dolgotrajnejšem delu pa spozna prostovoljni socialni delavec tudi širše metodične okvire, v katere so posamezne tehnike vgrajene. G.M. Aves pravi, da se v zadnjem času težišče pri usposabljanju prostovoljnih socialnih delavcev premika od izobraževanja pred prevzemom nalog na strokovno vodenje med delom. Aves dalje ugotavlja, da je priprava bodočih prostovoljcev sedaj omejena predvsem na sledeča tematska področja:

- daje instruktažo glede naloge, ki jo bo opravljal (kaj naj opazuje, na koga naj se obrne, kaj naj naredi v določenih situacijah, tehnika intervjuja, tehnika raznih skupinskih iger),
- daje nekaj splošne izobrazbe, nekaj splošnih podatkov o tistem področju, na katerem bo delal (npr. skrb za stare, problemi prizadetih, potrebe mladine v klubih, itd.).⁸

Zavedati se moramo, da prostovoljcev klasičen način izobraževanja ne privlači, poleg tega pa tudi nimamo možnosti za preverjanje pridobljenega znanja v tečajih. Nevarno je tudi, da bi se prostovoljci pri dodatnem izobraževanju naučili predvsem tujk in strokovnih terminov, ne da bi razumeli in osvojili pojme, katere s temi termini poimenujemo. V našem svetu smo že tako priča poplave besed iz področja medicine, psihiatrije in psihologije. Le malo je ljudi, ki še niso uporabljali besed kot npr. kompleksi, inteligentnost, nevroza, temperament, karakter, sugestivnost, agresivnost, itd., čeprav si mnogi strokovnjaki še smerom razbijajo glave s tem, da bi pojme, katere te besede označujejo, zadovoljivo definirali, jih ljudje pogosto uporabljajo z veliko sigurnostjo in celo spretnostjo. Danes le redko še slišimo, da je nekdo brihten, pameten, moder, sposoben, zmožen, učen itd., vse te lastnosti ljudi poimenujejo z inteligentnostjo, na ta način po eni strani siromašimo jezik in naše uvidevanje nians, po drugi strani pa lahko pride do nasprotij s psihološkimi poročili, ker brez posebnih metod v življenju le težko razlikujemo med znanjem in inteligentnostjo. Prav tako se pogosto z izrazom kompleks označuje tisto, kar bi lahko imenovali dvom, nezaupanje, strah, občutljivost, torej nekaj, kar sploh ni kompleks v psihiatričnem smislu, itd. Pri izobraževanju prostovoljnih sodelavcev moramo paziti na to, da bi jih ne

navajali na še povečano uporabo takih tujk, ampak jih je treba tega celo odvajati.

Od vsega začetka se moramo zavedati, da so možnosti za izobraževanje prostovoljnih socialnih delavcev v smislu metod socialnega dela zelo omejene. Vendar beremo v poročilu Holmesa, da prostovoljni socialni delavci na njihovem področju uporabljajo pri svojem delu tehniko iz okvirov vseh treh metod socialnega dela, se pravi metode dela s posameznikom, metode skupinskega dela in metode skupnostnega dela. Res pa je, da tudi v tem poročilu in v ostali pregledani literaturi prevladujejo poročila o uporabi metode dela s posameznikom. B.Holmes meni, da je približno tri četrtine dela, ki ga opravijo prostovoljni socialni delavci, delo s posameznikom.⁹

Medtem ko se poklicni socialni delavci med šolanjem izobražujejo in trenirajo za uporabo vseh treh metod socialnega dela, pri prostovoljcih nimamo možnosti niti da bi jih dobro usposobili za uporabo ene od metod. Zato mora prostovoljcu pri izbiri in določanju metodičnih okvirov dela zmerom pomagati poklicni socialni delavec. Training in izobrazba dejansko omogočata poklicnemu socialnemu delavcu, da prevzame razne vloge v odnosu do stranke, razpon možnosti prostovoljnega sodelavca pa je omejen predvsem z njegovimi osebnostnimi lastnostmi ali vsakdanjim izkustvom v življenju.

Prostovoljni sodelavec naj torej v metodičnih okvirih, katere mu svetuje strokovnjak, opravlja tiste vloge, za katere je prirodno nadarjen in ki jih je v življenju bolj ali manj slučajno že večkrat uspešno opravljal. Ob tem se spomnimo na ugotovitev P. Scotta, ki pravi, da so prostovoljni sodelavci navadni državljani, ki potrebujejo kanal za izražanje svojih al-

⁸ European Study Group on the Functions and Preparation of Voluntary Workers in the Social Services, Cambridge, junij 1967, str. 15.

⁹ National register of volunteer jobs in court settings-1967, prepared by Boulder County Juvenile Court (Judge Horace B.Holmes), str. 6.

truističnih sposobnosti in lahko hkrati izvršujejo koristno delo.¹⁰ Iz trditev več avtorjev pa bi to izjavo lahko dopolnili tako, da prostovoljci žal ne potrebujejo in iščejo le kanale za izražanje svojih altruističnih sposobnosti, ampak tudi za izživiljanje svojih altruističnih nesposobnosti, da so torej motivi za prostovoljce v socialnem delu zapleteni in ne vedno povsem plemeniti.¹¹ Naloga organizacije in profesionalnih sodelavcev je, da usmerjajo prostovoljca mimo šibkih mest ali mu postopoma s pomočjo posebnih tehnik omogočajo, da se svojih šibkih točk osvešča.

Naše izhodišče za metodično delo prostovoljnih sodelavcev bi lahko opisali podobno kot dekletko z dežele, ki je na prelomu stoletij v ZDA iskala službo domače vzgojiteljice in je na vprašanje o tovrstnih kvalifikacijah odgovorila enostavno: "Sama sem bila nekoč otrok". To pa je le izhodišče. Da bi prostovoljec lahko doživel uspehe in zadovoljstvo pri svojem delu, mu morajo strokovnjaki pomagati, da si pridobi tudi metodično znanje. S tem, da prostovoljcem omogočamo osebno, personalno ali individualno pomoč strokovnjaka, bo prostovoljec dobival znanje in izobrazbo za nazaj; se pravi, da ne za tisto, kar bo delal in kar se mu zdi v naprej sorazmerno lahko in enostavno, ampak mu strokovnjak daje odgovore na vprašanja, ki se sproti javljajo ob delu, pri tem pa prostovoljec razvija tudi lastno kreativnost pri oblikovanju lastnega stila po merah svoje osebnosti in socialnih vlog, ki jih prevzema.

¹⁰ Huws Jones: The Volunteer in the Social Services - The General Issues, str. 6.

¹¹ Pripomba pisca: Leon Rosengarten v članku Volunteer Support of Probation Services (An Experiment in the Philadelphia Juvenile Court) pravi, da se za prostovoljno soc. delo praviloma javlja večje število čustveno motenih ljudi kot pa bi jih dobili pri slučajnem vzorcu.

Huws Jones piše, da rabi prostovoljni sodelavec za svoje delo nekaj znanja o pojavih, s katerimi se bo pri delu srečaval, hkrati pa rabi tudi kultivirano razumevanje, to se pravi, da naj si po eni strani izostril poslušnost za razumevanje ljudi, za njihove potrebe, po drugi strani pa naj se v kar največji meri osvesti svojih stališč, želja in pričakovanj. Znanje je mogoče posredovati z branjem in vajami. Razumevanje, ki se kaže v sposobnosti in pripravljenosti pomagati ljudem pa ni mogoče posredovati na enak način. Zato mislim, da je prostovoljcem treba nuditi vzpodbude za njihovo duševno rast in osveščanje, pri čemer pa je treba paziti, da ne bodo uničeni vitamini prostovoljnega dela.¹²

Priprava in vplivanje na prostovoljne sodelavce bosta le redko skušala spreminjati nagnjenja, interese in želje kandidatov za prostovoljne sodelavce, ampak bomo skušali vplivati na njih tako, da bomo krepili in kultivirali tisto, kar je pozitivnega. Najboljša vzpodbuda prostovoljcu pri tem je, ko vidi, da je pri delu uspel prav s pomočjo svojih dobrih lastnosti.

Vsak metodičen pristop k nalogam socialnega dela naj vsebuje naslednje faze:

1. zbiranje podatkov,
2. diagnostično opredelitev problema ali sintezo zbranih ugotovitev,
3. stopnjo načrtovanja, v kateri se problem iz vseh potrebnih aspektov temeljito preštudira. V tej fazi se tehtajo vsi možni viri pomoči v okolju.
4. Stopnja socialne terapije ali akcije in
5. spremljanje uspešno rešenih primerov, ali z drugimi besedami povedano, prostovoljni sodelavec naj tudi potem, ko je problem rešen, stoji stran-ki ob strani.

¹² Huws Jones: The Volunteer in the Social Services - The General Issues, str. 7.

Omenjenih faz ne moremo ločevati druge od druge, ker se večkrat prepletajo, lahko pa jih v pedagoške in analitične svrhe razlikujemo. Prostovoljci bodo lahko opravili delo po vseh fazah ali pa bodo opravili le nekatere faze. Tretja možnost je, da jim poklicni socialni delavci pri nekaterih fazah bolj aktivno pomagajo.

Zbiranje osnovnih podatkov opravljamo še ob detekciji socialnih problemov in težav. Pri tem prostovoljci kaj hitro opazijo nekatere zunanje attribute in simptome, ki so bolj nenavadni, bolj moteči in mogoče bolj v neskladju z našimi estetskimi in vrednostnimi sodbami. Nemalo resnih ljudi se je npr. na začetku širjenja mode dolgih las spotikalo ob ta, sam po sebi zelo nedolžen in neškodljiv pojav. Mnogo težje pa nestrokovnjak opazi počasne spremembe pri posameznikih in skupinah, ki pa se kasneje lahko nenadoma pojavijo kot težek in nerešljiv problem (npr. postopno navajanje na alkohol; skupine mladih ljudi, ki z izrabljanjem legalnih predpisov postopoma zaišejo na nedovoljena področja; družine, kjer je na videz vse v redu, otroci, ki zrastejo v teh družinah, pa postajajo problematični; težko je opaziti zelo urejene otroke in skupine, ki se vedejo diskriminatorsko v odnosu do revnejših ali kakorkoli stigmatiziranih itd.).

Za opazovanje in zbiranje podatkov o stranki z namenom doprinesti diagnozi, mora socialni delavec uvesti prostovoljca v nek sistem opazovanja. V sodobni literaturi iz metodike socialnega dela se kot modeli za zbiranje podatkov vse pogosteje omenjajo sheme mrež socialnih vlog. Prostovoljni sodelavec pogosto ne bo uvidel komplementarnosti in recipročnosti v socialnih vlogah v družini, skupini prijateljev, sodelavcev ali skupini oskrbovancev nekega zavoda. Pri tem lahko profesionalni socialni delavec pomaga prostovoljcu tako, da mu nudi za začetek bolj enostavne sheme, ki jih kasneje razloži glede na zbrane ugotovitve.

Pozabiti ne smemo, da na prostovoljnega sodelavca

delujejo zakoni socialne percepcije. Tako kot vsak človek vidi predvsem tisto, kar pričakuje, da bo videl, in opaženo tudi interpretira v skladu s svojimi pričakovanji. Zato je treba prostovoljca razumeti in mu pomagati pri adekvatnejši percepciji situacije, ki jo je doslej mogoče opazil pod vplivom svojih predsodkov. Pri tem ne smemo pozabiti na to, da na izkrivljeno opažanje deluje tako idealizirano kot odklonilno stališče o nečem. Tako se je npr. pokazalo pri socialnem delavcu, ki je preveč idealizirano opazil vlogo matere v družini, da ni bil sposoben opaziti trajnega konflikta med otrokom in materjo. Poklicni socialni delavec se v intenzivnejšem šolanju in obsežni praksi lažje ogne teh napak, prostovoljce pa, ki se je lotil dela z velikim entuziazmom, težje pride do stvarnejšega gledanja na svet, saj se boji, da bo s tem porušen prav njegov optimizem.

V literaturi najdemo tudi opozorila, naj prostovoljni sodelavec prilagodi svoja merila sloju ali posebni skupini, katere član je stranka. Npr. vedenje, ki je za cigana normalno, bi lahko nekdo, ki ne pozna meril te skupine, označil za deviantno. Zato imajo določeno prednost tisti prostovoljci, ki delujejo v socialnem okolju, v katerem so zrastle.

Prostovoljce je potrebno dobro poučiti, kako naj si opažanja beležijo, da bi bilo to čimbolj praktično in zapiski kar se da izčrpni.

Sinteza ugotovitev je tista faza dela, ki tudi profesionalnim socialnim delavcem dela v začetku največ težav. Zato bomo to delo le redko prepustili prostovoljcu samemu. Sinteza ugotovitev bo različna glede na to, v okviru katere metode jo delamo, vendar bodo uporabljeni precej podobni teoretični pojmi. S pomočjo pojma socialne vloge lahko sorazmerno objektivno ali objektivistično opišemo socialno težavo posameznika pa tudi skupine, pri tem iščemo tipične elemente in njihovo konstelacijo v socialni težavi. V diagnozi naj bo tudi ocena sposobnosti stranke ali

skupine za premagovanje socialnih težav. Prostovoljce je v začetku potrebno posebej spodbujati k temu, da pri strankah iščejo predvsem njihove sposobnosti, zanimanja, njihov ponos in pozitivne lastnosti, izogibajo pa se naj šibkih točk in napak posameznikov. Viri konfliktov in po drugi strani viri socialne pomoči v okolju se nam pokažejo jasneje, če si socialno okolje predstavljamo kot mrežo socialnih vlog, ki so tako ali drugače izpolnjene, ki se kombinirajo v negativne in pozitivne strukture. Ob tem pa se nam odpira še naslednja stopnja dela, to je programiranje ali načrtovanje akcije.

Pri formiranju programa dela moramo paziti na to, da vloge, ki jih bo v odnosu do stranke prevzel prostovoljni socialni delavec, ne bodo nezdružljive med seboj po eni strani, po drugi pa, da te vloge ne bodo prezahtevne, ker s tem lahko pripeljemo prostovoljca v slepo ulico, v konflikt, ki se prav lahko konča z begom ali kakšno drugo obliko neprilagojene reakcije prostovoljnega socialnega delavca.

Pri analizi metod dela prostovoljcev pri izvajanju strožjega nadzorstva ima svetovalec dvojno, včasih težko združljivo vlogo: nadzorovati in vzgajati. Glavna naloga je brez dvoma vzgoja, ni pa mogoče zanemariti nadziranja, saj mora svetovalec predlagati spremembo izrečenega vzgojnega ukrepa, če se prevzgoja ne odvíja zadovoljivo. V nekaterih primerih si prostovoljni sodelavec že kmalu pridobi zaupanje in na njem gradi svojo vzgojno vlogo, tako da nadzorstvo skoraj ni potrebno. Če pa ukrep že v začetku doživi neuspeh, se nadzorstvena vloga svetovalca pokaže kot primarna, saj mora sodišču predlagati spremembo ukrepa za mladoletnika. V večini primerov, piše dalje isti avtor, je lahko najti ravnotežje med obema vlogama, če je svetovalec pravi vzgojitelj. V svojem bistvu vsa vzgoja vsebuje tudi nadzorstvo in otrok ga sprejme kot nujni sestavni del vzgojnega procesa.¹³

¹³ M.H. Michard: *La Liberté Surveillée*, Vaucresson, 1953, str. 3.

Citat sem napisal bolj kot primer, kako naj socialni delavec za vsak slučaj posebej pretehta vloge, ki naj jih prevzame prostovoljni socialni delavec, saj pogosto srečujemo podobna protislovja na vseh področjih socialnega dela.

Vloge, ki jih prevzemajo prostovoljci v odnosu do strank v literaturi večinoma poimenujemo po družinskem vzorcu, kar med drugim kaže tudi na to, da naj med prostovoljnim sodelavcem in stranko nastane zaupen odnos, ki naj pa v nobenem slučaju ne bo nekontroliran ali familiaren v slabem pomenu te besede. Cele akcije poimenujejo po vlogah, ki jih prostovoljni sodelavci prevzemajo, npr. akcija "veliki brat", s čemer je mišljeno, da se bodo prostovoljni sodelavci približali celi kategoriji strank, npr. vzgojno zanemarjenim otrokom določenega okoliša, kot starejši, bolj izkušeni, razumevajoči, po potrebi pa tudi strogi bratje.

Podobna je problematika v zvezi s programiranjem akcije v grupnem delu. V grupi mora prostovoljec prevzeti vlogo, ki grupi trenutno manjkajo, da bi lahko še naprej obstajala in da bi se razvijala v smeri pozitivnih, družbeno sprejemljivih ciljev.

V programu dela postavimo že tudi domneve, kakšen bo odziv stranke na delo prostovoljnega sodelavca. Te v toku dela lahko služijo za verifikacijo opravljenega dela kot oporne točke, ki nam povedo, ali je začrtana pot pravilna in ali res vodi k zaželjenemu cilju.

O sami pomoči prostovoljnega sodelavca meni Else Mues, da mora biti socialno integrirana, organsko povezana z življenjskimi odnosi stranke in tistega, ki pomoč daje. Ti odnosi ne smejo biti izolirani, zato naj bi pomagal prostovoljni socialni delavec iz svojega življenjskega okolja, iz svoje situacije v družini, v poklicu, pripadnosti delovnemu kolektivu, športni organizaciji in iz svojih človeških in stvarnih odnosov. Odločujoče je, da daje prostovoljec po-

moč stranki na osnovi svojega zdravega odnosa do življenja. Tako naj bi stranki odprl tudi vrata v svojo družino, da vzame otroka zaposlene matere za nekaj ur v svojo dom itd.

Ker je prostovoljni sodelavec nekdo iz strankinega okolja, mnogo lažje nudi oporo, lahko preorientira in pomaga okolju, da dobro deluje na tistega, ki je pomoči potreben. Tako lahko prostovoljec razbije mnenje okolja, ki npr. nezakonsko mater ali člane socialno problematične družine izolira in odriva v osameljenost. Poklični socialni delavec marsičesa, kar smo tu našli, ne more narediti, ker ne spada v socialno okolje stranke.¹⁴

M.H. Michard opisuje proces pomoči prostovoljnega sodelavca mladostniku, kot direktno delovanje vzgojitelja na gojenca, torej delovanje formirane osebnosti na osebnost, ki je še na poti razvoja. To delovanje mnogo bolj odločilno zaviši od osebnosti, kakor pa od uporabljenih tehnik dela. Svetovalec deluje s svojo človeško navzočnostjo. Zato je konec koncev glavna stvar izbor prostovoljnega delavca za določeno funkcijo. Ostali pogoji kot možnost nudenja socialne pomoči ali krajevna bližina morajo stopiti v drugo vrsto, kajti tovrstne težave vedno lahko premagamo, medtem ko ni nobenega sredstva, s katerim bi se porušile pregraje, ki ločijo dve nasprotujoči si osebnosti.¹⁵

V čem obstoji ta "osebnostna harmonija", ki omogoča svetovalcu direkten vpliv na mladostnika? Težko jo je definirati. Potrebna je vsakdanja naravna simpatija, "čustveno akceptiranje", kakor bi rekli v pedagoškem jeziku. Potrebno je, da ima prostovoljni delavec otroka rad in da ima otrok zaupanje v svetovalca.

¹⁴ Dr. Else Mues, Der ehrenamtliche und der hauptamtliche Mitarbeiter in der Sozial- und Jugendhilfe, Korrespondenzblatt, šte. 6,7, in 8/1966, Dortmund, 1966, str. 106.

¹⁵ M.H. Michard: La liberté surveillée, str. 15.

Vprašamo se, kako globok je odnos otrok - prostovoljni sodelavec? Zaradi omejenega prostora je tukaj nemogoče podati detajlno analizo tega odnosa. Zadovoljiti se moramo le z nekaterimi splošnimi ugotovitvami. Če je bila otrokova osebnost zelo motena, če npr. njegovo delinkventno vedenje izvira iz frustracij, ki jih je doživljal v prvih letih svojega življenja, se zdi, da je delovanje v globino potrebno, da se v tem primeru prostovoljni delavec pojavi kot nadomestilo očeta ali matere. Če je oškodovanost bolj površinska, če je prevzgoja predvsem na ravni socialnega problema, se odnosi lahko razvijajo v smeri bratovskih odnosov in prostovoljni sodelavec postane bolj ali manj otrokov tovariš.

V vseh primerih se je bati dveh nasprotnih zmot: pretirano avtoritativno vedenje ali preveč naravno očetovsko vedenje. V prvem in drugem primeru obstoji možnost, da ne bo prišlo do potrebnih zdravih čustvenih odnosov.

Vedenje, ki vzbudi premočna čustva med otrokom in svetovalcem, učinkuje negativno. Nikoli ne smemo pozabiti, da otrok ima očeta in mater in da ni namen svetovalca, da ju izpodrine v otrokovi duševnosti, temveč mora njegovo delovanje težiti za uravnoteženjem ne pa vzburljanjem otrokove čustvenosti. Svetovalec ne sme pozabiti, da je njegov cilj umakniti se iz otrokovega življenja in da njegov umik iz otrokovega obzorja temu ne sme prizadeti težjega udarca.¹⁶

Naj pred zaključkom še enkrat ponovim misel Else Mues, ki pravi, da mora biti pomoč socialno integrirana, to pomeni, da se vzpostavlja vedno le kontakt, ki ga stranka potrebuje in ki ga prostovoljni socialni delavec lahko nudi, ne da bi se zato "žrtvoval". Zato v največ primerih ne bo prišlo v poštev vzpostavljanje očetovskega, bratskega ali prijateljskega odnosa, ampak bo ostal odnos na ravni poznanstva.

Vse delo prostovoljnih sodelavcev naj skuša zasledovati nekatere osnovne principe socialnega dela s posameznikom in skupino.

¹⁶ M.H. Michard: La liberté surveillée, str. 82

- Ob vsakem dajanju pomoči naj prostovoljni sodelavec skuša navezati pogovor s stranko, naj skrbno posluša tudi pripovedovanje o zanj nepomembnih težavah, hkrati naj zna pogovor vljudno prekiniti, ko mu zmanjkuje časa.
- Pristop k strankam naj bo individualiziran, prav pri tem ima prostovoljni socialni delavec veliko prednost pred poklicnim, ker je število strank, s katerimi se srečuje, manjše in ker se s stranko in z njeno družino lahko bolj zbliža.
- Stranko naj skuša vzpodbuditi k čim večji lastni aktivnosti, saj s tem omogoča stranki, da v svojih dejanjih najde potrditev svoje vrednosti.
- Zaupen odnos s stranko obvezuje delavca na spoštovanje tajnosti, kar pa je prav prostovoljcem večkrat težko uresničiti.
- Prostovoljni socialni delavec naj teži k temu, da se osvešča čustvenih dogajanj v samem sebi. Pri tem mu poklicni sodelavec lahko mnogo pomaga.
- Na koncu omenimo še princip, ki je mogoče najvažnejši; prostovoljni socialni delavec mora poskušati akceptirati stranko ne da bi brezpogojno akceptiral tudi negativne oblike vedenja stranke.

Odgovornost prostovoljnih sodelavcev je lahko le moralna, zato jo je potrebno v kontaktih s poklicnimi sodelavci gojiti. Izkušnje kažejo, da neuspeh prostovoljnim socialnim delavcem kaj hitro vzame pogum za nadaljnje delo, zato jim moramo pomagati s tem, da omilimo njihovo pretirano samokritičnost. Kedar pa se pokaže, da nekdo nima daru za prostovoljnega socialnega delavca, ga pustimo, da se prav zaradi tega procesa počasi oddaljuje in ga ni potrebno izključevati ali mu jemati pravice do nadaljnjega opravljanja prostovoljnega socialnega dela.

Uporabljena literatura:

- ESSER H.: Aufgaben und Zurichtung der freiwilligen Helfer in der Sozialarbeit.
Die innere Mission 1967, št. 2, str. 68-78.
- EUROPEAN Study Group on the function and Preparation of Voluntary Workers in the Social Services. (Cambridge 14.-23.VI.1967.), Cambridge 1967.
- JONES H.: The Volunteer in the Social Services - the General Issues.
- FRIEDLÄNDER - G.W.Carter: Concepts and Methods of Social Work. Englewood Cliffs, Prentice Hall 1958.
- KESSELS, J.: Die gesellschaftliche Hilfe und der ehrenamtliche Dienst. Freiburg im Breisgau 1967. 81 str. (Jahrbuch der Caritaswissenschaft.)
- MANOJLOVIĆ P.: Dobrovoljni rad u oblasti socijalne zaštite u Poljskoj. Socijalni radnik 1967, št. 3.
- MICHARD, M.H.: La liberté Surveillée. Rapport. Vaucresson 1953. 105 str. (Centre de Formation et d'Études de l'Éducation Surveillée.)
- MUES E.: Der ehrenamtliche und hauptamtliche Mitarbeit in der Sozial- und Jugendhilfe.
Korrespondenzblatt XXXVI/1966, št. 6, str. 104-109 in št. 7, 8/1966.
- NATIONAL Register of Volunteer Jobs in Court Settings - 1967. Prepared by Boulder County Juvenile Court: Horace B.Holmes, George P.Taylor. Boulder 1967. (II)+73 str.
- SKLELEDŽIJA, B.: Iskustvo Jugoslovanskog crvenog krsta kot organizacije i sprovođenja prostovoljnog rada.
Bilten - Jugoslovenski odbor za socijalni rad, 1967, št.,2.

P E T O P O G L A V J E

PRIDOBIVANJE IN IZBOR PROSTOVOLJNIH SODELAVCEV

Franci Brinc

I. Pridobivanje prostovoljnih sodelavcev

Pridobivanje prostovoljnih sodelavcev je prva faza v organizaciji službe prostovoljnih sodelavcev. Od uspešnosti te faze je v celoti odvisen uspeh vsega nadaljnjega dela. To pomeni, da je potrebno v pridobivanje kadra vložiti veliko napora in prizadevanj in ne te dejavnosti prepustiti čistemu naključju.

Za uspešno pridobivanje prostovoljnih sodelavcev se je uveljavilo nekaj osnovnih načel:

1. Potrebno je vplivati na javno mnenje tako, da nastaja v družbi določena socialna klima, to je razumevanje za stiske posameznikov ali skupin, kakor tudi pripravljenost pomagati jim.¹

Pri iskanju prostovoljnih sodelavcev pogosto naletimo na odklanjanje zadolžitve iz strahu pred neznanim ali celo vsled napačnih informacij o tem delu. Pa tudi v resnici ljudje ne poznajo ali zelo malo poznajo delovanje socialnih delavcev. V Nemčiji je na vprašanje Inštituta za raziskavo mnenj v Allensbachu, ali bi hoteli sodelovati pri dobrodelnih organizacijah, 49 % vprašanih ljudi odgovorilo pritrdilno.

To pomeni, da je v zvezni republiki okrog 20 milijonov nedelavnih prostovoljcev. Zato je treba javnost neprestano seznanjati s socialnim delom, z uspehi prostovoljnega socialnega dela, z nalogami, njihovo raznovrstnostjo in težavami. Ljudje namreč na

¹ Helmut Esser: Aufgaben und Zurichtung der freiwilligen Helfer in der Sozialarbeit. Die innere Mission, št. 2/1967, str. 68-78.

splošno zelo malo vedo, kakšni so problemi drugih ljudi, pa tudi kakšno je delo poklicnih in prostovoljnih socialnih delavcev. Zato je treba ljudi seznanjati s problemi, ki jih imajo posamezniki in skupine. Vsakega državljana je treba seznaniti, da so določeni socialni problemi tudi njihovi problemi ali pa bodo že jutri tudi njegovi problemi, ko bo ostarel ali prizadet zaradi prometne nesreče ali bolezni in bo sam potreben pomoči drugih.²

Pri obveščanju javnosti je potrebno sodelovanje s televizijo, radiom, filmom, tiskom in drugimi sredstvi javnih komunikacij. Tako se lahko vsakdo že od šolske starosti dalje spoznava s socialnimi problemi. Pri tem zlasti zasledujemo cilj, vzbuditi v človeku občutek soodgovornosti do drugih ljudi in ta občutek krepiti. Opozoriti pa je treba na neprimernost uporabe javnih komunikacij za neposredno pridobivanje ljudi za prostovoljno socialno dejavnost. Javno vabljenje ljudi za sodelovanje v socialnem delu naj se usmeri predvsem na splošne primere prostovoljnega socialnega dela. Pri neposrednem vabljenju za določeno vrsto prostovoljnega socialnega dela bi bila namreč velika nevarnost, da bi se ljudje odločili za dejavnost in bi se zanje prijavili, pa bi jih bilo treba zavriniti, ker ne ustrezajo za delo ali ker je preveč prijavitelcev. To bi bilo vsekakor neprijetno tako za službo, kot za ljudi, ki so bili zavrženi.

Iz navedenega sledi zaključek, da je potrebno, da socialna služba seznanja javnost s svojim delovanjem in si na ta način prizadeva povečati število oseb, ki bi z dobro voljo in vsem srcem sprejeli delo prostovoljnega sodelavca, če bi le vedeli zanj in za njegove cilje.³

² Ulrich Brisch: Vorschläge zur Gewinnung, Vorbereitung, Tätigkeit und Fortbildung ehrenamtlicher Mitarbeiter in der Jugendhilfe; Mitteilungen der Arbeitsgemeinschaft für Jugendpflege und Jugendfürsorge, št. 45-46/1966, str. 11.

2. Upoštevati in dopuščati je treba različne motive, ki vodijo ljudi pri odločanju za prostovoljno socialno delo. To so lahko etični, politični, religiozni in drugi motivi. Na splošno pa moramo glede motivov ugotoviti, da so zapleteni in ne vedno povsem jasni. Prostovoljci o njih ne govore radi. Vendar pa je treba večinoma računati na to, da so prostovoljci ljudje, ki želijo pomagati zato, ker se zavedajo, da so drugi ljudje pomoči potrebni, ne vedo pa, kako bi jim pomagali. To so ljudje, ki potrebujejo odvod za izražanje svojih altruističnih sposobnosti, ob tem pa lahko hkrati izvršujejo koristno delo.

Pri pridobivanju prostovoljcev je treba vedno razmišljati tudi o vzrokih, zaradi katerih se ljudje prijavljajo za prostovoljno delo. To je lahko celo najbolj pomembno pri izbiranju prostovoljcev.⁴

3. Osebna pomoč, ki jo potrebuje v sodobnem življenju mnogo ljudi, terja mnogo časa. Tega pa poklicni socialni delavec nima dovolj. Zato je treba najti prostovoljca, ki bo imel dovolj časa, da se bo lahko poglobljeno ukvarjal z ljudmi, ki potrebujejo pomoč.

Prostovoljni sodelavec živi v bližini posameznika, ki potrebuje pomoč, zato se lahko hitro in večkrat najmeta in srečata.

Pri pridobivanju prostovoljnih sodelavcev je pomembna tudi socialna diferenciacija. Mnogi pomoči potrebni želijo, da jim pomaga nekdo, ki je na socialno višjem nivoju, drugi se pa raje zaupajo sebi enakemu,

³ Glej delo pod št. 1.

⁴ Dietmar Freier: Zur ehrenamtlichen Tätigkeit in der Sozialarbeit. Neues Beginnen, št. 9/1965, str. 129-132; Ruws Jones: The Volunteer in the Social Services - the General Issues, Cambridge, str. 6.

ker menijo, da ta bolje razume resničnost njihove življenske situacije. Prav zaradi tega je treba prostovoljne sodelavce pridobivati iz različnih poklicev in z različnim družbenim položajem.

Tisti, ki potrebuje pomoč, mnogokrat odkloni pomoč socialnega delavca, ker se boji uradnih posegov v svoje domače okolje, zato si bolj želi privatno pomoč. Pomoč, ki jo nudi prostovoljni sodelavec, je bolj socialno integrirana in organsko povezana z življenjskimi razmerami strapke, kot pomoč, ki jo nudi poklicni socialni delavec.⁵

4. Socialna služba mora upoštevati vrsto okoliščin, preden se odloči za vključevanje prostovoljnih sodelavcev.

- Socialna služba mora imeti na razpolago dovolj prostora za delo prostovoljcev. Potrebni so prostori za razgovore prostovoljcev s strankami, za telefonske pogovore, za sestavo in pisanje različnih pisemenih izdelkov itd.

- Socialna služba mora imeti točno določene cilje na posameznem področju socialnega dela in določene metode za doseg te ciljev. V tem okviru pa mora biti delo, za katerega pridobivamo prostovoljne sodelavce, čim bolj točno opisano. Le če so zadolžitve, odgovornosti in pogoji naloge, ki jo naj opravi prostovoljni sodelavec, vnaprej točno obrazloženi, obstoja možnost, da bo za določeno delo izbran pravi človek. Vse to mora biti obrazloženo ne samo prostovoljnemu sodelavcu, temveč tudi vsem tistim, s katerimi naj bi ta sodeloval, pa naj bodo to poklicni ali prostovoljni sodelavci. Socialna služba mora pri tem izhajati iz dejstva, da je socialno delo v javnosti malo znano, zato je treba vsem so-

⁵ Dr. Else Mues: Der ehrenamtliche und der hauptamtliche Mitarbeiter in der Sozial- und Jugendhilfe, Korrespondenz-Blatt, No 6-7/1966, str. 104-109.

delavcem naloge točno predočiti ter jih delovno in časovno omejiti.

- Socialna služba pri pridobivanju prostovoljcev ne mora računati na to, da bo izbrane kandidate najprej izšolala. Usposabljanje (morda v obliki treninga) bo potekalo šele kasneje, če bo izbrani kandidat pokazal za to veliko interesa. Načeloma je treba izhajati iz njegovega sedanjega znanja in predvsem pripravljenosti pomagati ljudem, pri tem pa je mogoče računati tudi na to, da si bo prostovoljec ob sodelovanju s strokovnimi delavci pridobil delovne izkušnje.
- Socialna služba, ki se odloča za uvedbo prostovoljnega socialnega dela, mora vedeti, da prostovoljec, čeprav ni profesionallec, mora biti usposobljen za svojo nalogo. Zato mora socialna služba nuditi prostovoljcem možnost, da bodo vedno lahko dobili pomoč in nasvete pri poklicnih socialnih delavcih, kakor tudi možnost za udeležbo na posvetovanjih, tečajih itd. To pomeni, da za prostovoljnega sodelavca ni pomembno samo formalno usposabljanje in priprava za njegove naloge, temveč prav tako skupnost, ki jo bo našel med poklicnimi in prostovoljnimi sodelavci.

5. Metode za pridobivanje prostovoljnih sodelavcev so lahko zelo različne. Vedno pa morajo biti prirejene glede na prostovoljce, ki jih iščemo in glede na predvidene naloge.

Nemci ugotavljajo, da z javnimi pozivi, pojasnili, oglasi in razmnoženimi pismi ni mogoče dobiti prostovoljcev. Preko radia in tiska je mogoče ljudi le obveščati o določenih problemih, dočim se doseže pri pridobivanju ljudi za določeno dejavnost največji uspeh z osebnim kontaktom in neposrednim razgovorom poklicnega socialnega delavca kakor tudi prostovolj-

⁶ Dietmar Freier: Zur ehrenamtlichen Tätigkeit in der Sozialarbeit, Neues Beginnen, št. 9/1965, str. 129-132.

ca, ki je že angažiran pri delu. Po njihovih izkušnjah je najboljša metoda za pridobivanje novih prostovoljnih sodelavcev razgovor človeka s človekom, ko ena oseba drugi pojasni potrebo ljudi po pomoči. Za tako pridobivanje pa niso najbolj primerni profesionalni socialni delavci. Največkrat so pri pridobivanju novih sodelavcev bolj uspeli tisti prostovoljni sodelavci, ki imajo veliko moč in znanje vzpostavljanja osebnih kontaktov in moč prepričevanja. Takih osebnosti ni veliko in jih je treba poiskati. Pri tem je treba misliti še na to, da so se mnoge osebe umaknile v ozadje zato, ker so se bile že ponudile, da bi pomagale v socialnem delu, pa so bile zavržene in sedaj nočejo več sodelovati.⁷

Nemci štejejo za izredno uspešno metodo za pridobivanje prostovoljnih sodelavcev osebne stike prostovoljnega sodelavca ali poklicnega socialnega delavca z ljudmi, ki so sami že imeli določene socialne probleme, pa so jih sami rešili in morejo sedaj s svojimi izkušnjami uspešno pomagati drugim pomoči potrebnim. Prav tako je mogoče nasloviti poziv za sodelovanje določenim skupinam:

- cerkvenim in drugim skupinam, ki jih veže močna motivacija ljubezni do bližnjega,
- ženskam, moškim in drugim društvom, ki so sposobna poleg svojih glavnih nalog opravljati tudi prostovoljno socialno delo,
- določenim strokovnjakom s posebnimi sposobnostmi, interesi in izkušnjami, ki jih je mogoče neposredno uporabiti za določene posebne naloge.⁸

V Angliji se vključuje večina novih prostovoljcev v delo na priporočilo socialnih delavcev, zdravnikov ali drugih prostovoljcev, nekateri pa tudi sami prihajajo po informacije o tem delu. V veliki večini so

⁷ Ilse Haun: Freiwillige Dienste evangelischer Frauen, Die innere Mission, št. 12/1965, str. 402-405

⁸ Glej delo pod št. 2, stran 11

to ženske z že odraslimi otroki, ki hočejo koristno uporabiti svoj prosti čas. Drugi prostovoljci prihajajo iz vrst strokovnjakov, ki so se upokojili in zdaj iščejo koristno neplačano zaposlitev. Vključujejo se tudi študentje, ki se bodo kasneje posvetili socialnemu delu. Anglija ugotavlja, da je 50 % prostovoljcev prišlo v socialno delo na povabilo svojih znancev. 10 % na lastno iniciativo, ostalih 40 % pa so povabili k sodelovanju poklicni socialni delavci.⁹

Kot že rečeno, morajo biti med prostovoljci zastopani različni poklici. Tako je za organizacijo prostega časa mladine potrebno sodelovanje kiparjev, slikarjev, mojstrov v delavnicah, fotografov, učiteljev plesa in glasbe, gozdarjev, geologov, botanikov, zgodovinarjev itd. Vključiti je treba tudi študente pedagoških akademij in šol za socialne delavce, ki so lahko vodje mladinskih grup, izletov, taborjenj itd. Seveda bi lahko dodali še sodelovanje staršev mladih ljudi.¹⁰

II. Izbor prostovoljnih sodelavcev

Memci poudarjajo, da so za izbor prostovoljnih sodelavcev posebno pomembne naslednje okoliščine:

- a) delo, za katerega izbiramo prostovoljca, mora biti čim bolj točno opisano;
- b) upoštevati je treba osebnost, izkušnje in sposobnosti prostovoljca;
- c) ne smemo spregledati lastnih stisk, posebne motivacije in posebnih interesov prostovoljnega sodelavca;

⁹ Using Volunteers in a Social Welfare Service, W.B. Harbert Case Conference, Vol. 14, No 4, August 1967, str. 132

¹⁰ Peter Ludeman: Freiwillige Mitarbeiter ja, aber ... Jugendwohl, Zeitschrift für Kinder und Jugendfürsorge, Mai 1967, 47 Jahrgang, Heft 5, str. 204.

- d) prostovoljce je treba izbirati po najrazličnejših socialnih in izobrazbenih kriterijih. Tudi zaposlitev prostovoljca je pomembna in zato morajo biti tej zaposlitvi prirejene naloge prostovoljca;
- e) izbirati je treba prostovoljce obeh spolov in najrazličnejših starostnih skupin. Posebej je treba v delo vključiti mlade osebe, ki so pripravljene pomagati drugim ljudem;
- f) prostovoljnemu sodelavcu se naj vedno da določena zaokrožena naloga in to glede na njihove izkušnje in sposobnosti. Vedno pa mora občutiti pomembnost dodeljene naloge;
- g) prostovoljcu je treba predlagati lestvico različnih del tako, da lahko izbira med nalogami. Zgodi se lahko, da ne bo sposoben prevzeti tiste posebne naloge, za katero je bil izbran, zato mu je treba izbrati drugo, da ne bo potrjen in da mu ne bi s tem odvzeli poguma za prostovoljno socialno delo v bodoče;
- h) prostovoljcem je treba v začetku dajati le lažje primere v reševanje in naloge, ki so lahko rešljive. Težavne in dolgotrajne naloge bi prostovoljecem vzele začetno navdušenje in pogum za nadaljnje sodelovanje;
- i) prostovoljec mora prejemati ves čas med delom strokovno pomoč in nasvete;
- j) po opravljeni nalogi je treba dati sodelavcu priznanje in zadovoljitev.¹¹

Pri izboru prostovoljnih sodelavcev je potrebno razmišljati o naslednjih vprašanjih:

- a) ali je prostovoljec za predvideno nalogo osebno zagret in notranje resnično pripravljen;
- b) ali mu bodo dane samo naloge, ki jim je strokovno in človeško dorasel;
- c) ali je dovolj pripravljen za prevzem določene naloge;

¹¹

Glej delo pod št. 1, str. 68-78.

- d) koliko ga je treba izšolati in usposobiti za opravljanje dodeljene naloge;
- e) ali je odvisno od naključja, kakšno nalogo bo dobil prostovoljec;
- f) ali se dodeljujejo prostovoljcem samo tiste naloge, ki jih nihče drug ne želi več reševati;
- g) ali ne nalagamo prostovoljcu preveč nalog morda zato, ker dobro dela;
- h) ali izrabljamo prostovoljca samo kot podaljšano roko poklicne socialne službe;
- i) ali dajemo prostovoljcu dovolj priznanja za vložen trud in opravljeno delo;
- j) ali smo pripravljani povrniti prostovoljcu stroške, ki jih ima z delom.¹²

Sam postopek za izbor prostovoljnih sodelavcev (za delo z odpuščenimi obsojenci) poteka pri Angležih po določenem redu. Vsak kandidat je povabljen na razgovor k vodji socialne službe, nato pa na vrsto tedenskih treningov. V tem času vstopi v stik s psihiatrom, psihiatričnim socialnim delavcem in z zdravnikom. Selekcija temelji predvsem na ugotavljanju zmožnosti posameznika za vzpostavljanje in vzdrževanje stikov z odpuščenimi obsojenci. Takoj se izločijo mentalno in emocionalno prizadeti ljudje in tisti, ki imajo premalo izkušenj v življenju ali o socialnih problemih. Ne sprejmejo se tudi zelo mladi ljudje. Prednost imajo poročeni ljudje, ki živijo polno družinsko in socialno življenje. Če nimajo kandidati dovolj izkustva v prostovoljnem socialnem delu, se jim priporoča, da najprej preizkusijo svoje sposobnosti na manj težavnih področjih socialnega dela.¹³

Po nemških ugotovitvah sodeluje v prostovoljnem

¹² Glej delo pod št. 2, str.11

¹³ The Organization of an after - care Service Staffed by Volunteers. Hugh Klare. International Review of Criminal Policy, United Nations, No.22, 1964, str.74.

delu le malo žensk v starosti med 25 in 40 letom. Zahtevnost gospodinjstva, družine in vzgoje otrok jim to preprečujejo. Vključijo se v delo šele, ko so znova osvobodjene te skrbi. V tem času jih je treba zainteresirati za njihovo kasnejše delo. V starosti med 45 in 60 letom nastopi pri njih nekakšna praznina, ko potrebujejo delovanje v raznih organizacijah zato, da bi izmenjale in preverile svoja stališča.¹⁴

V Nemčiji je močno razširjeno prostovoljno socialno delo, ki se odvija v domovih za stare ali v domovih za otroke, v bolnišnicah, zdraviliščih in letoviščih. Na to delo se sprejemajo osebe stare 17 do 25 let za dobo od 6 do 12 mesecev. Delo in ustanove, v kateri bo delal, si prostovoljec načeloma izbira sam. Delo je namenjeno temu, da bi si mladi ljudje, ki se ne morejo odločiti za poklic, mogli na podlagi dela v eni izmed socialnih ustanov izbrati svoj bodoči poklic, ki jim bo najbolj odgovarjal. To delo se prizna kot praksa v socialno negovalskih, socialno pedagoških in gospodinjskih poklicih.¹⁵

Poljaki poudarjajo med osebnostnimi lastnostmi, ki jih mora imeti prostovoljec, predvsem zrelost, uravnovešenost, objektivnost, taktnost in družbeni ugled. Oseba, ki želi postati prostovoljni sodelavec, si mora preskrbeti priporočila različnih družbenih organizacij.¹⁶

V Sovjetski zvezi lahko postanejo prostovoljni vzgojitelji vedenjsko in osebnostno motenih mladoletnikov delavci, uslužbenci, vojaki, študentje, upokojenci in druge osebe, ki aktivno sodelujejo v družbenem življenju in ki imajo primerno splošno izobrazbo, življenske izkušnje in sami želijo opravljati to nalogo. Kandidate predlagajo zbori delovnih

¹⁴ Glej delo pod št. 7, str.402-405.

¹⁵ Nimm und gib, DRK Generalsekretariat Bonn.

¹⁶ Petar Manojlović: Dobrovoljni rad u oblasti socijalne zaštite u Poljskoj, Socijalni radnik, br.3/1967, str.32.

kolektivov v podjetjih, družbene organizacije ali zbori stanovalcev. Sam izbor pa opravi komisija, ki vodi delo z mladoletniki.¹⁷

Angleži priporočajo, da je treba imeti neko centralno institucijo, ki bo pridobivala in pazljivo selekcionirala kandidate za prostovoljno socialno delo ter jih razporejala na ustrezne naloge. Pri tem pa opozarjajo na nevarnost, da bo sedanji interes za prostovoljce, njihovo izbiro, usposabljanje itd. naredil iz njih "poklicne" delavce in bodo s tem izgubili nekaj svojih temeljnih vrednosti.

Angleži zahtevajo, da morajo imeti prostovoljni sodelavci prijateljski odnos do soljudi, občutek za potrebe drugih, morajo biti tolerantni in iskreni in dovolj osebnostno zreli za tako težko delo. Zato je prvi razgovor s kandidati usmerjen predvsem na izkance teh lastnosti.¹⁸

Francozi poudarjajo, da je izbor prostovoljnih sodelavcev zelo kočljiva zadeva, zlasti na deželi in v okolici velikih industrijskih centrov. Pri tem navajajo, da je najtežje razločevati, katere izobrazbe je za prostovoljca najbolj primerna in iz katerega vira jo je treba črpati. Predvsem zahtevajo, da mora imeti prostovoljec dovolj časa za delo z ljudmi. Zlasti na deželi pa je težava še v tem, da se ljudje bojijo prevzeti odgovornost, ne želijo se pa tudi vmešavati v zadeve drugih ljudi.

Prostovoljne sodelavce je vedno treba izbirati glede na naloge, ki jih bodo opravljali. Pri tem je treba postaviti idealni portret sodelavca, čeprav je znano že vnaprej, da tak v realnosti ne obstaja in se je zato treba zadovoljiti le z večjo ali manjšo približnostjo.

¹⁷ Ukaz Prezidiuma Verhovnog Soveta RSFSR, Ob utverždenii Položenija ob obščestvenih vospitateljah nesoveršennoletnih, Sovetskaia justiciia, N.3/1968, str.

¹⁸ Glej delo pod št. 9, str.133

Prostovoljni sodelavec mora imeti ljudi rad, kazati mora plemenitost in velikodušnost ter pripravljenost razdejati samega sebe, biti mora obdarjen z naravnim čutom za delo z ljudmi, kar je bolj pomembno kot besteča inteligentnost. Biti pa mora tudi vztrajen in potrpežljiv. Biti mora zrela in uravnovešena osebnost, pokazati mora posebno požrtvovalnost in imeti socialni čut za razumevanje človeških težav. Predvsem pa mora imeti prirodno sposobnost za ustvarjanje kontaktov z ljudmi, zato je treba zavrniti vse tiste, ki živijo pretirano poglobljeni sami vase.¹⁹

¹⁹ M.H. Michard: La liberté surveillée, Vaucresson, 1954, str. 95.

Uporabljena literatura

(k 5. poglavju)

- BRISCH U.: Vorschläge zur Gewinnung, Vorbereitung, Tätigkeit und Fortbildung ehrenamtlicher Mitarbeiter in der Jugendhilfe. Mitteilungen der Arbeitsgemeinschaft für Jugendpflege und Jugendfürsorge 1966, št. 45/46, str. 11-14.
- ESSER H.: Aufgaben und Zurichtung der freiwilligen Helfer in der Sozialarbeit. Die innere Mission 1967, št. 2, str. 68-78.
- EUROPEAN Study Group on the Function and Preparation of Voluntary Workers in the Social Services. (Cambridge 14. - 23.VI.1967.) Cambridge 1967.
- JONES H.: The Volunteer in the Social Service - the General Issues.
- FREIER D.: Zur ehrenamtlichen Tätigkeit in der Sozialarbeit. Neues Beginnen 1965, št. 9, str. 129-132.
- HARBERT W.B.: Using Volunteers in a Social Welfare Service. Case Conference XIV/1967, str. 130-136. Cambridge.
- HAUN I.: Freiwillige Dienste evangelischer Frauen. Die innere Mission 1965, št. 12, str. 402-405.
- KLARE H.: The Organization of an after - care Service Staffed by Volunteers. International Review of Criminal Policy 1964, št. 22, str. 73-74.
- LUDEMANN P.: Freiwillige Mitarbeiter ja, aber... Jugendwohl 47/1967, št. 5, str. 198-206.
- MANOJLOVIĆ P.: Dobrovoljni rad u oblasti socijalne zaštite u Poljskoj. Socijalni radnik 1967, št. 3.
- MICHARD M.H.: La liberté Surveillée. Rapport. Vaucresson 1953. 105 str. (Centre de Bormation et d'Etudes de l'éducation Surveillée.)
- MUES E.: Der ehrenamtliche und der hauptamtliche Mitarbeiter in der Sozial- und Jugendhilfe. Korrespondenzblatt XXXVI/1966, št. 6, str. 104-109 in št. 7, 8.
- NIMM und gib. Bonn, DRK Generalsekretariat. (Brošira, s katero nemški "Rdeči križ" obvešča mlade ljudi o prostovoljnem socialnem delu. Zakon je bil izdan 17.8.1964)
- UKAZ Prezidiuma Sovet RSPSR "Ob utverždenii Položenija ob obščestvennyh vospitateljah nesoveršennoletnih. Moskva, 13. dekabnja 1967 g. Sovetskaja justicija 1968, št. 3. str. 24-25...

Š E S T O P O G L A V J E

PRAVNI PREDPISI O PROSTOVOLJNEM DELU NA SOCIALNEM PODROČJU

Teodor Stojšin

I. O vlogi pravnih predpisov pri urejanju prostovoljnega dela.

Pri zbiranju pravnih virov, ki urejajo prostovoljno dejavnost v posameznih državah, smo naleteli na nekatere težave, ki jih nismo mogli rešiti uspešno. V literaturi, ki smo jo uspeli zbrati pri nas in v tujini, je bilo malo ustreznih povzetkov ali razlag iz tuje zakonodaje in še manj kompletnih tekstov iz zakonov in drugih predpisov. Večina inozemskih avtorjev, katerih sestavki in dela so nam bili na voljo, se ni spuščala v obsežnejše razlage o pravni ureditvi prostovoljne dejavnosti na socialnem področju. V posameznih člankih so bili največkrat le omenjeni ustrezni pravni predpisi ali instituti, in sicer samo tisti, ki so bili povezani z opisano problematiko.

Omeniti je treba, da obstoje v nekaterih državah določene oblike prostovoljnega dela na vseh področjih socialnega varstva. Iz tega izhaja logičen zaključek, da je to delo na ustrezen način povezano z vsemi pravnimi področji. V literaturi o prostovoljnem delu na Poljskem se npr. omenja preko 190 pravnih predpisov, ki v celoti ali vsaj do neke mere urejajo omenjeno dejavnost.¹ Spričo tega bo razumljivo, da so naši opisi tuje zakonodaje dokaj skromni ter da se opirajo le na vire, ki smo jih uspeli zbrati.

O pravni ureditvi tistih družbenih razmerij, ki jih pri nas označujemo s pojmom socialno varstvo, odloča družbeni red vsake države s tem, da določi pravila

¹ Marian Bigacz in drugi: Poradnik opiekuna społecznego, Warszawa 1965, str. 276-332.

ravnanja, ki morajo na vsak način priti do izraza. Pravila ravnanja in temeljne naloge, ki morajo biti v državi uresničene, se določijo in konkretizirajo s pravnimi predpisi, tj. z ustavo, zakoni in drugimi predpisi, ki so po svojem bistvu obvezne, originalne in splošne pravne norme.

V večini evropskih držav prevladuje stališče, da prostovoljnega dela na socialnem področju ni mogoče šteti za takšno dejavnost, ki naj bi bila na vsak način urejena z zakoni. To delo se v večini primerov šteje kot humane in pomožna dejavnost, s katero se skušajo realizirati koristna streljenja socialno varstvenih organov in ustreznih družbenih organizacij. Zaradi tega najbrž smemo sklepati, da tudi ne gre za tako pomembna družbena razmerja, ki naj bi imela v pravu svoje posebno in samostojno mesto. Druga skrajnost pa bi bila, da bi vsa vprašanja prostovoljnega dela povsem izločili iz sfere prava.

Vloga in pristojnosti organizacij, ki se ukvarjajo s prostovoljnimi delom, je v mnogih državah urejena v okviru tistih zakonov, s katerimi so normirana posamezna področja socialnega varstva. Prostovoljnemu delu je posvečeno v teh zavodih le nekaj institutov, ki praviloma urejajo načelna in splošna izhodišča za določanje pristojnosti, pravic in obveznosti organizacij, ki so izven strukture javne uprave in pravosodja. Le redko kdaj je urejena s samostojnim zakonom celotna prostovoljna dejavnost neke družbene organizacije.

Drugi vir pravnega urejanja prostovoljne dejavnosti so splošni upravni akti. Takšne akte je sicer težko klasificirati po enotnih kriterijih, kadar gre za različne pravne rede. V luči naše pravne teorije sodijo med te akte: uredbе, odloki in navodila, ki jih izdaja Zvezni izvršni svet (228.čl. ustave SFRJ) ter pravilniki, odredbe in navodila, ki jih izdajajo zvezni funkcionarji, ki vodijo zvezne upravne organe (237.čl. ustave SFRJ). V literaturi, ki obravnava prostovoljno delo na socialnem področju, ni veliko

podatkov o tem, kdaj in kako posamezne vlade pomagajo urejevalno na to področje dela. Zelo pogosto pa se urejajo razna vprašanja prostovoljnega dela z akti najvišjih upravnih organov (ministrstev in raznih funkcionarjev administracije). Podobne akte za omenjeno področje dela izhajajo tudi vrhovna sodišča, in sicer večinoma za področje kazenskega in rodbinskega prava.

S konkretnim upravnim aktom, tj. z odločbo, določijo upravni organi ali sodišča pristojnosti in obveznosti posameznih prostovoljcev. Navadno gre tu za pomembnejše konkretne in stalne naloge, ki naj jih za določen čas opravlja posameznik.

Naslednji vir urejevanja prostovoljnega dela so avtonomna oziroma lastna pravila samih organizacij, ki se ukvarjajo s prostovoljno dejavnostjo. V statutih teh organizacij so poleg drugih določb redno še določbe o vseh pomembnejših vprašanjih prostovoljnega dela. Taka določila so seveda usklajena z značajem same organizacije ter z drugimi ustreznimi akti državnih organov.

Omeniti je treba še razne programe in načrte dela, ki jih sicer ne moremo šteti za pravne vire, vendar je pomen teh aktov v vsakdanji praksi organizacij nepogrešljiv. S programi in načrti se konkretizirajo naloge, delo in akcije vseh organizacijskih enot, kot so sekcije, komisije, odbori, ki jih praviloma ima vsaka organizacija, ki se ukvarja s prostovoljnimi delom.

Kot vidimo, so oblike pravnega urejevanja prostovoljne dejavnosti dokaj pestre, tako da o nekaterih enotnih rešitvah ni mogoče govoriti. To je tudi razumljivo, ker se je prostovoljno delo razvijalo v vsaki državi na svojevrsten način in pod vplivom določenih okoliščin. Glede na strokovna področja, kjer se pojavlja prostovoljno delo, in vrste pravnih predpisov, s katerimi je to delo največkrat normirano, pa je le mogoče povzeti nekatere skupne značilnosti. Te značilnosti so naslednje:

- z zakoni oziroma z nekaterimi določbami v okviru

- ustreznih zakonov se največkrat normira prostovoljno delo na področju kazenskega in rodbinskega prava;
- druga področja prostovoljnega dela se praviloma urejajo s splošnimi upravnimi akti (uredbe, odloki, navodila, odredbe, pravilniki);
 - s konkretnim upravnim aktom (odločbo) se določijo pristojnosti in pooblastila posameznih prostovoljcev, ko prevzemajo v izvrševanje pomembnejše naloge;
 - z lastnimi pravili (statuti in pravilniki) določijo prostovoljne organizacije vrsto in obseg dejavnosti ter strukturo organov in njihove pristojnosti;
 - z različnimi programi in načrti dela se konkretizirajo glede na vsebino, čas, teritorij, sredstva in kadre posamezne akcije oziroma istovrstne naloge, ki se izvajajo v daljšem časovnem obdobju;
 - izjemoma sklepajo prostovoljne organizacije tudi pogodbeno razmerja z neko drugo organizacijo oziroma organom javne uprave.

Na koncu je še treba poudariti, da v večini držav, ki imajo razvito prostovoljno delo, posveča kar precej pozornosti tudi pravni ureditvi teh dejavnosti. Prevladuje stališče, da takšne dejavnosti ni mogoče uspešno razvijati brez jasnih konceptov o vlogi in pristojnosti organizacij, ki se ukvarjajo s prostovoljnimi delom na socialnem področju. Osnovni predpogoj za uspešnost prostovoljnega dela je zlasti konkretna aktivnost na določenem področju in v določenem okolju, ki pa seveda ne more biti brez jasnih konceptov glede značaja posamezne prostovoljne organizacije, njenih organov, pristojnosti, sredstev, kadrov itd.

II. Pravna ureditev prostovoljnega dela na nekaterih področjih.

Glede na sistem prostovoljnega dela in njegove pravne elemente je mogoče razdeliti evropske države v dve

skupini. V eno skupino lahko uvrstimo socialistične države, v drugo pa kapitalistične. Najpomembnejše razlike med temi skupinami držav se kažejo v političnem vrednotenju prostovoljne dejavnosti na socialnem področju. Na vzhodu se poudarja družbeno politični pomen te dejavnosti, na zahodu pa humanizem in koristnost tega dela. Kljub temu in mnogim drugim načelnim razlikam pa je mogoče najti v obeh sistemih tudi podobne značilnosti. Kakor na vzhodu tako tudi na zahodu posega zakonodaja urejevalno na prostovoljno dejavnost.

Skupnih značilnosti prostovoljnega dela v socialističnih državah je več. Ena od teh je masovnost,² ki se kaže v precejšnjem številu družbeno političnih organizacij³, ki imajo v svojih vrstah veliko število članov, izmed katerih ni težko najti oziroma izbrati ustreznih prostovoljcev za vsa področja dela. Statuti in druga pravila teh organizacij vsebujejo redno tudi določila o prostovoljnem delu, ki se na splošno zelo ceni (odlikovanja, plačani dopusti, nagrade, pismene pohvale it.)⁴. Značilno je še to, da so mnoga določila o prostovoljnem delu dokaj natančna, čeprav ne manjka tudi takšnih, ki so deklarativnega značaja.

² Franc Brinc, Nevenka Krošelj, Franc Lozinšek, Teodor Stojšin, Jože Trček: Poročilo o praksi na Poljskem v letu 1966, razmnoženo strojepisno v 6. izd, str. 7. Na Poljskem je bilo v letu 1965 185 poklicnih sodnih kuratorjev oziroma socialnih delavcev, ki so pomagali sodnikom za mladoletnike pri reševanju zadev mladoletnih prestopnikov. Prostovoljcev pa je bilo v istem letu 5.500.

³ Kazimierz Grzeskowiak, Stanisława Sztatler: Poradnik kuratora sądowego i inspektora społecznego, Warszawa 1966, str. 130-137.

⁴ Petar Manojlović: Dobrovoljni rad u oblasti socijalne zaštite u Poljskoj, Socijalni radnik br. 3/1967, str. 32.

Vpliv družbeno političnih organizacij na delo nekaterih lokalnih državnih organov, zavodov in podjetij (npr. na upravne organe občine, izobraževalne in vzgojne zavode, gospodarske organizacije itd.) je relativno močan. Obenem je mogoče konstatirati, da so nižje organizacijske enote družbeno političnih organizacij (npr. odbori, komisije, sekcije, posamezniki) v dokajšnji odvisnosti od določenih državnih organov, kot so sodišča, tožilstva in milica. V Sovjetski zvezi so prostovoljci, ki delajo na področjih, ki so v pristojnosti pravosodnih organov in organov pregona, večinoma neenakopravni pomočniki ali neke vrste podaljšana roka teh organov.

Naslednja značilnost je v tem, da imajo najvišji upravni organi (ministrstva) oziroma funkcionarji teh organov (ministri, načelniki služb ali oddelkov) precejšnjo ingerenco pri pravnem urejanju prostovoljnega dela. Na Poljskem so iniciatorji pravnih oziroma upravnih predpisov strokovne službe v okviru ministrstev, ki so v kadrovske in strokovnem oziru zelo močne. V Sovjetski zvezi pa so pomembni usmerjevalci prostovoljne dejavnosti tudi vodstva lokalnih in drugih aktivov komunistične partije. Sklepi ali druge odločitve občinskih ali pokrajinskih

⁵ V. Mednov: Obščestveniki borjutsja s prestupnostju nesoveršenoletnih, Moskva, Socijalističkaja zakonnost, N.2/68, str. 60.

⁶ N. Poljakova: Naši obščestvennie pomoščniki, Moskva, Socialističeskaja zakonnost, N.2/68, str. 59.

⁷ V. Volkov: Obščestvennost v borbe za ukreplenie zakonnosti, Moskva, Socialističeskaja zakonnost, N.2/68, str. 61.

V. Dementov: Učastie obščestvennosti v dejatelnosti prokuraturi v 20-30 godah, Moskva, Socialističeskaja zakonnost, N.2/68, str. 63.

skih komitejev KP oziroma republiških centralnih komitejev KP imajo v sovjetski praksi značaj zakonov ali splošnih upravnih aktov. Kot iniciatorji in oblikovalci pravnih ali upravnih predpisov nastopajo tudi vrhovna sodišča in vrhovna tožilstva, seveda le za prostovoljno delo na področju kazenskega prava. Omeniti je treba, da so tudi v Sovjetski zvezi nekatera področja prostovoljnega dela (npr. mladinsko prestopništvo, pogojne obsodbe, pogojni odpusti, post-pepalna pomoč) urejena zelo natančno in sistematično⁸, čeprav ni mogoče zaslediti tako široke normativne dejavnosti kot na Poljskem.

Koncepcije o prostovoljnem delu na Poljskem so zelo jasne, ureditev pa v vsakem oziru sistematična, tako da v marsičem impresionira. Celotna prostovoljna dejavnost v okviru vseh panog socialnega varstva je organizirana kot zaključen oziroma poseben sistem, ki je ostro ločen od prostovoljnega dela v okviru kazenskoopravne dejavnosti.

Vse oblike prostovoljnega dela so urejene s celo vrsto zakonov. Noben od teh zakonov ne ureja določeno področje prostovoljnega dela v celoti. Večinoma so normirana z nekaterimi instituti ali določbami le načelna izhodišča oziroma temeljne naloge in pooblastila, na podlagi katerih je mogoča podrobnejša ureditev s podzakonskimi viri.

Splošnih upravnih predpisov, ki delno ali v celoti urejajo prostovoljno delo, je toliko, da po vsej verjetnosti ne obstoji neko področje ali oblika tega dela, ki ne bi bilo pravno urejeno. Ti akti so: uredbe, odredbe, obvezne instrukcije, razna navodila, okrožnica, smernice itd.⁹ Glavni oblikovalec in izdajatelj omenjenih aktov je minister za zdravstvo in socialno varstvo ali strokovne službe in višje

⁸ Ciril Brezovec: Poročilo o izvršeni specializaciji v Sovjetski zvezi v času od 20. maja do 18. avg. 1966 po programu OZN/TAO, razmnoženo strojepis. str. 5-24.

⁹ Marian Bogacz in drugi, nav. delo, str. 276-332.

organizacijske enote pristojnega ministrstva.

Spričo tolikega števila pravnih in upravnih predpisov je razumljiva trditev Poljakov, da je njihovo prostovoljno delo urejeno kot poseben sistem. K tej trditvi bi lahko dodali še to, da se v tem sistemu sicer čutijo togosti, da pa ni sledu o kakšni zmedi, do katere lahko pride, kadar je pravnih predpisov preveč ali če se hitro in nesistematično spreminjajo. Poljska zakonodaja je sicer dokaj stabilna. Omenjeni pravni in upravni predpisi pa so večinoma oprti na ugotovitve raznih raziskav, ki so jih vodili priznani strokovnjaki. Brez pomena tudi ni dejstvo, da je prostovoljna dejavnost na določenem področju urejena enotno na celotnem območju države.

Prostovoljno delo na področju socialnega varstva na Poljskem se kaže v naslednjih treh oblikah:

- mreža prostovoljnih delavcev,
- Poljski komite socialne pomoči,
- institucija patronata.

Mreža prostovoljnih delavcev je osnova, na kateri je zgrajena celotna prostovoljna dejavnost. Vsa naseljena območja so rajonizirana na tako imenovane "mikro rajone", ki zajemajo od 600 do 1000 prebivalcev (manjša vas ali naselje, v mestu nekaj blokov). Za vsak mikro rajon se izbere ustrezna oseba, tj. prostovoljec, ki je pripravljen opravljati brezplačno funkcijo "socialnega zastopnika" (opiekun społeczny). Vloga, pristojnosti in naloge socialnega zastopnika so natančno opredeljene in že omenjenimi predpisi in pravili prostovoljnih organizacij. Za strokovno usposabljanje te vrste prostovoljcev skrbijo razne strokovne in družbene organizacije. Njihovo delo pa skrbno spremlja socialno varstveni organ občine. Vsi prebivalci mikro rajona pa točno vedo, kdo je njihov socialni zastopnik in kakšne naloge opravlja.

V gospodarskih organizacijah delajo drugi prostovoljci, ki imajo podobne naloge kot teritorialni social-

ni zastopniki. Njihove pristojnosti in naloge določajo sindikati. Predmet delovanja pa jim je socialna problematika, ki se pojavlja v tovarni.

Poljski komite socialne pomoči (PKPS) je druga organizacija, ki se ukvarja s prostovoljnim delom na področju socialnega varstva. Ta organizacija zbira denarna in materialna sredstva (oblačila, rabljene predmete, živež, denar itd.) od občanov preko svojih sekcij. Svojo dejavnost ureja ta organizacija z lastnimi pravili. Pravni in upravni predpisi pa nalogajo državnim organom dolžnost sodelovanja s PKPS.

Tretja oblika prostovoljnega dela je patronat določenemu socialnemu zavodu (npr. domu ostarelih, vzgojnemu zavodu itd.). Patronat kot začasno funkcijo prevzame praviloma neka gospodarska organizacija, vsebina te funkcije pa je ustrezna oblika pomoči (obiski, prireditve, razne storitve, materialna in denarna pomoč itd.).

Poleg opisanih obstoji še cela vrsta drugih oblik prostovoljnega dela, ki jih vodijo in organizirajo razne družbeno politične organizacije.

Za področje kazenskega prava imajo Poljaki drug zaključen sistem prostovoljnega dela, ki ga neposredno vodijo in usmerjajo sodišča. Prostovoljci, ki delajo na tem področju, so sodni kuratorji in družbeni inšpektorji. Obe vrsti prostovoljcev sta organizacijsko povezani s profesionalno socialno službo sodišča, ki sestoji iz določenega števila ustreznih strokovnjakov. V strokovnem oziru usmerja delo vseh omenjenih prostovoljcev ministrstvo za pravosodje. Vsa pomembnejša vprašanja prostovoljnega dela na tem področju so urejena bodisi z zakoni ali pa s splošnimi upravnimi akti ministra za pravosodje.¹⁰

Tudi v Sovjetski zvezi obstojajo razne vrste prostovoljne dejavnosti na vseh področjih socialnega varstva in pravosodja. Vendar iz literature, ki nam je bila

¹⁰ Kazimierz Grzeskowiak, Stanisława Sztatler, nav. delo, str. 26.

na voljo, ni bilo mogoče zaslediti, da je prostovoljno delo urejeno tako sistematično kot na Poljskem. Videti je, da Sovjeti še vedno proučujejo razne oblike in možnosti za uvedbo prostovoljnega dela na nekaterih področjih. O prostovoljnih vzgojiteljskih mladoletnih prestopnikov so npr. izdali ukaz šele leta 1967¹¹. S tem ukazom je bil določen status ter pravice in obveznosti prostovoljnega vzgojitelja oziroma svetovalca. Pomen tega pravnega predpisa je vsekakor velik za sovjetsko prakso, pa tudi vsebina njegovih določb je vredna vse pozornosti. Zaradi tega navajamo kratek povzetek iz vseh določb:

- 1.čl. Osnovna naloga svetovalca je, da nudi pomoč ter da prevzgaja mladoletne prestopnike v smislu zakonov in socialistične morale.
- 2.čl. Svetovalci so lahko: delavci, uslužbenci, intelektualci, vojaške osebe, študenti, upokojenci in drugi občani, ki imajo ustrezne izkušnje in izobrazbo ter želijo prevzeti obveznosti svetovalca. Kandidate predlagajo zbori delovnih organizacij, družbenih organizacij ali občanov. Predlagani kandidati postanejo člani komisije za mladoletnike pri izvršnem komiteju ljudskega odbora.
- 3.čl. Svetovalec se določi iz vrst predlaganih kandidatov, kadar je potrebno preprečiti nepravilno ponašanje ali kriminaliteto konkretnega mladoletnika. Navedene so tudi vzroki in okoliščine za postavitve svetovalca.
- 4.čl. O postavitvi svetovalca odloči komisija za mladoletnike na lastno pobudo ali na pobudo sodišča, državnih organov ali družbenih organizacij. O postavitvi se obvesti sodišče in starši mladoletnika.

¹¹ Ukaz Prezídiuma Verhovnega Soveta RSFSR, Ob utver-
ždennii ob obščestvennih vospitateljah nesoveršenn-
noletnih, Moskva, 13. dekabria 1967, Sovetskaja justič-
cija N.3/1968, str.24.

- 5.čl. Pri postavitvi svetovalca se upošteva značaj prestopka mladoletnika, njegova starost, nagnjenja ter soglasje svetovalca, da prevzame konkreten primer.
- 6.čl. Komisija za mladoletnike ~~ima~~ svetovalcu uradno listino o postavitvi.
- 7.čl. Svetovalec opravlja svojo nalogo skupaj s starši, šolo, podjetjem, družbenimi organizacijami ter z organi milice. Vsi navedeni organi in organizacije so dolžni pomagati svetovalcu.
- 8.čl. Delo svetovalca kontrolira in usmerja komisija za mladoletnike, v strokovnem oziru pa ustrezni strokonjak.
- 9.čl. Svetovalca je mogoče zamenjati.
- 10.čl. Svetovalstvo se ustavi, ko se mladoletnik poboljša ali ko dopolni 18. leto starosti.
- 11.čl. Svetovalec pomaga staršem pri vzgoji mladoletnika, spremlja njegovo šolanje in delo in ga vključi v koristne družbene dejavnosti.
- 12.čl. Svetovalec ima pravico obiskovati družino, v kateri mladoletnik živi, sme dajati nasvete glede vzgoje, kontrolira vedenje mladoletnika in podobno. Če mladoletnik ne upošteva nasvetov svetovalca, ali če ni rezultatov v prevzgoji, predlaga svetovalec komisiji za mladoletnike, da uporabi zoper njega druge ukrepe. Svetovalec spremlja tudi delo staršev z mladoletnikom in če ugotovi, da ti zanemarjajo svoje dolžnosti, zahteva od komisije za mladoletnike, da uporabijo ustrezne ukrepe zoper starše. Svetovalec sme zahtevati tudi od delovnih organizacij in vzgojno izobraževalnih zavodov, da odpravijo lastne pomanjkljivosti v delu z mladoletnikom.
- 13.čl. Svetovalcu, ki aktivno, vestno in uspešno opravlja svoje naloge, dajejo družbene organi-

zacije, podjetja in državni organi naslednje oblike priznanja:

- javno priznanje,
- pohvalo v obliki diplome,
- vpis na počastni deski,
- denarne nagrade in manjša darila,
- do tri dni plačanega dopusta na leto.

Za Sovjetsko zvezo je značilno še to, da imajo sodišča in drugi organi pregona že vrsto let široko mrežo prostovoljnih sodelavcev.¹² Organizacijo, pristojnosti in naloge teh prostovoljcev določajo predvsem organi, za katere delajo, tj. sodišča, tožilstva, milica in lokalni komiteji komunistične partije. Pripomniti je treba, da so ti prostovoljci v prvi vrsti podaljšana roka omenjenih organov, saj jim je pglavitna naloga odkrivanje storilcev kaznivih dejanj in prekrškov.

Prostovoljno delo na področju kazenskega prava se ureja v Sovjetski zvezi z ukazi (ki imajo v Sovjetski praksi moč zakona) ter s splošnimi upravnimi akti višjih sodišč in tožilstev. Zelo pomembno vlogo imajo pri tem še oblastni komiteji in republiški centralni komiteji komunistične partije. Sklepi in druge odločitve omenjenih organov so v praksi obvezna izhodišča za reševanje vseh pomembnejših vprašanj.

Na področju socialnega varstva pa ureja in usmerja prostovoljno dejavnost ustrezno ministrstvo.

Oblike prostovoljnega dela v zahodnih državah so dokaj pestre. Dostikrat se ta dejavnost kaže kot dobrodelnost raznih društev ali skupin občanov. Taka karitativna dejavnost marsikdaj nima večjega pomena in zaradi tega ji pravo ni posvetilo večje pozornosti. Svojevrstno in pomembno vlogo pa imajo v vseh zahodnih državah cerkvene organizacije vseh konfesij.

¹² M. Husnutdinov, M. Galjautdinov: Postojano v centre vnimanija, Moskva, Sovetskaia justiciia N.2/1968, str. 19.

V zadnjih letih pa, kot je videti, prihajajo v ospredje kot iniciatorji raznih oblik prostovoljne dejavnosti socialnovarstveni organi.

Zakonodaja je začela urejevati nekatera področja prostovoljnega dela že po prvi svetovni vojni. Najprej je prišlo do pravne ureditve prostovoljnega dela na področju kazenskega prava v Franciji leta 1912 pri sodiščih za otroke.¹³ Po letu 1945 pa je bila sprejeta cela vrsta zakonov (zlasti v Zvezni republiki Nemčiji) in drugih predpisov za vsa področja socialnega varstva in v okviru teh zakonov so bila urejena tudi mnoga vprašanja prostovoljnega dela.

Še vedno se posveča na zahodu največ pozornosti prostovoljnemu delu z delinkvetno mladino. Institut "probation officers" so prevzele nekatere kontinentalne države iz angleške prakse. Francija ga je vpeljala pri sodiščih za otroke z zakonom že leta 1912, leta 1945 pa so z odredbo vključili v ta sistem še delo z mladoletnimi prestopniki.¹⁴ Z zakonom je bilo določeno področje, na katerem se je uporabljal sistem strožjega nadzorstva (delinkvenca otrok in pozneje še mladoletnikov), pogoji za uporabo in delovanje instituta strožjega nadzorstva, naloge svetovalcev (probation officers), metode dela in postopek za spremembo vzgojnega ukrepa strožjega nadzorstva. V začetku so imeli le prostovoljne svetovalce, leta 1951 pa so z novim zakonom vpeljali pri vsakem sodišču za mladoletnike še stalne¹⁵ (profesionalne) svetovalce, ki so po poklicu praviloma socialni delavci.

Izbor prostovoljnih svetovalcev v Franciji je bil urejen z odredbo z dne 1.7.1945. Pogoji za izbor so naslednji:

¹³ Rogers Michel: Guide pratique de la liberté surveillée, Paris 1953, str. 9

¹⁴ Roger Michel: nav. delo, str. 10

¹⁵ M.H. Michard: La liberté surveillée, Vaucresson 1953, str. 18

- kandidat napiše življensko zgodovino, sodnik pa še ugotovi, ali je bil kandidat kdaj kaznovan;
- staž svetovalca traja 6 mesecev; v tem času se usposablja praktično in teoretično za funkcijo svetovalca;
- po uspešno opravljenem stažu se izda svetovalcu odločba o imenovanju in o vpisu v uradni seznam svetovalcev;
- svetovalcu se izda še uradna izkaznica, ki mu omogoča neovirane stike z mladoletnikom, njegovimi starši in državnimi organi.¹⁶

V Franciji urejajo prostovoljno delo še s splošnimi upravnimi akti, predvsem z odredbami in odloki ministra za pravosodje. S temi akti so normirana konkretna vprašanja o organizaciji, pristojnosti, imenovanju in delu svetovalcev ter druge oblike prostovoljnega dela, kot je npr. postpenalna pomoč. Samostojne odbore za pomoč odpuščenim obsojencem so imeli do leta 1966 pri vsakem višjem sodišču, sedaj pa delujejo v teh odborih tudi prostovoljni svetovalci.¹⁷

Pristojnosti ministrstva za pravosodje pri oblikovanju sistema svetovalstva in drugih oblik prostovoljnega dela pri sodiščih so povsem določene. Posamezne svetovalce (profesionalne ali prostovoljne) imenuje na predlog sodnika za mladoletnike minister za pravosodje. Iz tega vidi mo, da se te oblike prostovoljnega dela urejajo tudi s konkretnimi upravnimi akti, to je z odločbami.

Iz francoske prakse je treba omeniti še eno rešitev, ki na prvi pogled ni tako pomembna. Svetovalci imajo službeno (ali posebno) izkaznico, ki jim omogoča uradne stike z državnimi organi. To vprašanje pa

¹⁶ M.H. Michard: navedeno delo, str. 59 i.n.

¹⁷ R. Vilatte: Le délégués bénévoles des comités de probation et d'assistance aux libérés, Revue pénitentiaire et de droit pénal, 1967,

vsekakor ni brez pomena, kadar je potrebno neko konkretno ukrepanje in sodelovanje z ustreznimi organi in organizacijami. Taka izkaznica daje pravico svetovalcu, da vzpostavi potrebne stike (razgovori, obiski, informacije, kontrola) še z mladoletnikom in njegovimi starši. Gre torej za pomemben akt oziroma pooblastilo, ki izključuje celo vrsto nejasnosti in možnih težav pri izvrševanju vzgojnega ukrepa strožjega nadzorstva. Podobne izkaznice imajo tudi prostovoljci na Poljskem.

V Zvezni republiki Nemčiji je cela vrsta pravnih predpisov o prostovoljnem delu. Nekatero določbo o dem delu vsebujejo še deželne ustave (Hessen, Saarland, Bavarska, Bremen). V teh primerih gre seveda le za načelna izhodišča o prostovoljni dejavnosti na območju določene dežele.¹⁸

Pomembnejša je zvezna zakonodaja, ki je uredila to dejavnost dokaj natančno in enotno za celotno državno območje. Med temi zakoni je treba omeniti zlasti zakon o socialni pomoči, ki je bil sprejet leta 1962,¹⁹

¹⁸ Johannes Kessels: Die gesellschaftliche Hilfe und der ehrenamtliche Dienst, Freiburg im Breisgau 1967, str. 7.

¹⁹ Johannes Kessels: navedeno delo, str. 8

Peter Ludemann: Freiwillige Mitarbeiter ja, aber... Jugendwohl, Zeitschrift für Kinder und Jugendfürsorge, 1967, str. 200.

Zum Thema: Pflegefamilie, Korrespondenzblatt 6/1966, str. 110-121.

Kurt Thema: Der Ehrenamtliche Helfer, Sozial Arbeit, št. 7, str. 333-335.

Nimm und gib, izdaja nemškega RK, Bonn, 1961,

Kurt Wehlitz: Zum Verhältnis von Diakonie und Sozialhilfe, Die innere Mission št. 12/1965, str. 393-402.

zakon o mladinskem skrbstvu iz leta 1965 ter zakon o prostovoljnem socialnem delu iz leta 1964. Razne oblike prostovoljnega dela so začeli normirati ali drugače urejevati že leta 1945. V organizacijskem in vsebinskem oziru pa so postavili jasne koncepte o tem delu predvsem v zadnjih lo-ih letih (zlasti po letu 1962). Postavili so načelo, da je država dolžna nuditi pomoč tistim občanom, ki so prišli v določeno stisko. Socialno pomoč so torej Nemci pravno opredelili. Določeni so tudi temeljni organi, ki nudijo pomoč (občinske socialno varstvene službe) in kategorije občanov, katerim je potrebno pomagati, ko se izpolnijo predpisani pogoji. Med nosilci prostovoljne socialne dejavnosti se zlasti protežirajo razne organizacije protestantske in katoliške cerkve. Interesanten in v marsičem originalen je zakon o socialni pomoči. Po tem zakonu je mogoče prostovoljno delati od 6 do 12 mesecev v določeni socialni ustanovi (bolnišnici, domu za otroke, domu za ostarele itd.). Takim prostovoljcem se sicer nudijo določene ugodnosti (npr. čas, ki ga prebijejo na takem delu, se všteje v delovni staž, imajo brezplačno hrano in stanovanje ter minimalno nagrado), vendar v njihovem delu kljub temu prevladujejo elementi voluntarizma. Nosilec te dejavnosti je Rdeči križ.

Prostovoljno dejavnost urejajo v ZRN še s splošnimi upravnimi akti, ki jih izdaja ministrstvo za delo in socialno varstvo. Tu gre za razne okrožnice, odredbe in navodila, s katerimi se konkretnije opredelijo razne naloge in oblike dela organizacij in posameznikov.

Dr. Christa Hasenclever: Bedeutung der Mitarbeiter des Staatsbürger und der freiwilligen Sozialarbeit in einer Modernen Gesellschaft. Nachrichtendienst 6/1966.

Uporabljena literatura
(k 6. poglavju)

- BOGACZ M. in drugi: Poradnik Opiekuna Społecznego, Warszawa 1965
- BREZOVEC C.: Poročilo o izvršeni specializaciji v Sovjetski zvezi v času od 20. maja do 18. avgusta 1966 po programu OZN/TAO (razmnoženo strojepisno).
- BRINC F., Krošelj N., Lozinšek F., Stojšin T., Trček J.: Poročilo o praksi na Poljskem v l. 1966 (razmnoženo strojepisno)
- DEMENTEV V.: Učastie občestvennosti v dejatelnosti prokuraturi v 20-30 godah, Moskva, Socijalističeskaja zakonnost N. 2/1968
- GRZESKOWIAK K., Sztatler S.: Poradnik kuratora sadowego i inspektora społecznego, Warszawa 1966
- HASENCLEVER Ch.: Bedeutung der Mitarbeiter des Staatsbürger und der freiwilligen Sozialarbeit in einer Modernen Gesellschaft, Nachrichtendienst 6/1966
- HUSNUTDINOV M., Galjautdinov M.: Postojano v centre vnimanija, Moskva, Sovjetskaja justicija N. 2/1968
- KESSELS J.: Die Gesellschaftliche Hilfe und der ehrenamtliche Dienst, Freiburg in Breisgau 1967
- LUDEMANN P.: Freiwillige Mitarbeiter ja, aber..., Jugendwohl, Zeitschrift für Kinder und Jugendfürsorge, 1967
- MANOJLOVIĆ P.: Dobrovoljni rad u oblasti socijalne zaštite u Poljskoj, Beograd, Socijalni radnik 3/1967
- MEDNOV V.: Naši občestvennie pomoščniki, Moskva, Socijalističeskaja zakonnost, N. 2/1968
- MICHEL, R.: Guide pratique de la liberté surveillée, Paris 1953
- MICHARD M.H.: La liberté surveillée, Vauresson 1953
- POLJAKOVA N.: Naši občestvennie pomoščniki, Moskva, Socijalističeskaja zakonnost, N. 2/1968
- UKAZ Prezidiuma Verhovnogo Soveta RSFSR, Ob utverždennii Položenija ob občestvennih vospitateljah nesoveršennoletnih, Moskva, 13. dekabria 1967, Sovetskaja justicija N. 3/1968
- ULBRICH K.: Der ehrenamtliche Helfer, Sozial Arbeit št. 7

VILLATTE R.: Les délégués bénévoles des comités de probation et d'assistance aux libérés, Revue pénitentiaire et droit pénal, 1967

VOLKOV V.: Obščestvennost v borbe za okrepljenje zakonnosti, Moskva, Socijalističkaja zakonnost, N.2/1968

WEHLITZ K.: Zum Verhältnis von Diakonie und Sozialhilfe, Die innere Mission, št. 12/1965

ZUM Thema: Pflegefamilie, Korrespondenzblatt 6/1966

SEDMO POGLA VJE

FINANCIRANJE PROSTOVOLJNE DEJAVNOSTI NA SOCIALNEM PODROČJU IN NAGRAJEVANJE PROSTOVOLJCEV

Teodor Stojšin

Vprašanje financiranja prostovoljne dejavnosti je na prvi pogled nezdružljivo s samim pojmom prostovoljnosti. Pričakovali bi, da denarna sredstva rabijo le profesionalne službe. Če pa o vsem tem nekoliko razmislimo, bomo hitro prišli do prepričanja, da je tudi v okviru prostovoljnih dejavnosti cela vrsta akcij in ukrepov, ki jih ni mogoče realizirati brez ustreznih sredstev. To še zlasti velja v primerih, ko prostovoljne organizacije prevzamejo skrb ali določene oblike varstva za nekatere kategorije prebivalstva (npr. za ostarele, bolne, otroke itd.).

Seveda obstoje tudi nekatere bistvene razlike glede financiranja profesionalnih ustanov in prostovoljnih organizacij. Profesionalne službe ne morejo delovati brez stalnih virov financiranja, brez potrebnih kadrov, objektov in drugih pripomočkov. Praviloma velja isto tudi za prostovoljne organizacije, vendar so izdatki za njihovo dejavnost neprimerno manjši od izdatkov, ki so potrebni za profesionalne socialno-varstvene institucije. Pri tako "svobodnem primerjanju" pa le ne smemo pozabiti, da gre tu za mnoge specifične ali povsem različne komponente, ki jih "na splošno" niti ni mogoče primerjati v luči vrednotenja, kaj je cenejše.

Finančna sredstva, ki so potrebna za dejavnost prostovoljnih organizacij, je mogoče razdeliti glede na namen uporabe na dve osnovni skupini. S sredstvi iz prve skupine se krijejo izdatki za osnovno ali funkcionalno dejavnost. V okvir osnovne dejavnosti sodijo dobrine in storitve za stalne in ponavljajoče se ukrepe in akcije. V pojmu ukrepi so zajete dajatve in storitve za neposredne koristnike, dočim se s pojmom akcije misli na neko širšo, večinoma preventivno

dejavnost. S sredstvi iz druge osnovne skupine se krijejo izdatki za storitve samih prostovoljcev in drugi izdatki, ki so neposredno povezani z delom prostovoljcev. To so izdatki za stalne ali občasne nagrade, za inštruiranje in strokovno izobraževanje (seminarji, posvetovanja) itd. Vsekakor so izdatki za osnovno dejavnost neprimerno večji od izdatkov za storitve prostovoljcev. Slednjih dostikrat niti ni, če so storitve popolnoma brezplačne in če usposabljanje ni potrebno.

Načini financiranja prostovoljne dejavnosti so v vsaki državi različni. Enotnega sistema ni, kar je povsem razumljivo, saj včasih niti v eni državi ni enotnih stališč o neki dejavnosti, nalogah in podobno. Navajamo nekatere pomembnejše značilnosti ali razlike, ki se pojavljajo v posameznih državah ali skupinah držav.

V socialističnih državah so največkrat zagotovljena stalna denarna sredstva iz proračunov za celo vrsto prostovoljnih dejavnosti. Na Poljskem¹ in tudi v drugih vzhodnih državah² se npr. niti ne razpravlja veliko o tem, ali je potrebno dodeliti iz občinskih in vojsvodskih proračunov stalna denarna sredstva za letovanje in izlete otrok in mladine ali za neke delovno-vzgojne akcije, ki jih mladina na široko izvaja. Sistem reševanja finančnih vprašanj se izvaja bolj avtomatično, postavke za prostovoljno dejavnost

¹ Brinc F., Krošl H., Lozinšek F., Stojšin T., Trček J.: Poročilo o praksi na Poljskem v letu 1966, str. 22. (razmnoženo strojepisno)

Petar Manojlović: Dobrovoljni rad u oblasti socijalne zaštite u Poljskoj, Socijalni radnik, br. 3/1967, str. 32.

² Ciril Brezovec; Poročilo o izvršeni specializaciji v Sovjetski zvezi v letu 1966, str. 5 (razmnoženo strojepisno).

pa so dokaj stabilne.³ Spričo tega je razumljivo, da je pozornost prostovoljnih organizacij usmerjena predvsem na izbiro kadra, tj. prostovoljcev in ustreznih metod dela.

V zahodnih kapitalističnih državah sistem financiranja iz proračunov ni urejen tako enotno kot na vzhodu. Stalnost in višina dotacij je bolj odvisna od družbenega pomena posameznih področij prostovoljnega dela. Financiranje prostovoljne dejavnosti na področju kazenskega prava je npr. v večini držav ugodneje rešeno, kot na ostalih področjih. Na splošno pa lahko rečemo, da so področja prostovoljnega dela eden od najpomembnejših faktorjev pri urejanju financiranja. Čim pomembnejše je področje, tem lažje je najti sredstva za financiranje. Ta ugotovitev velja v glavnem za vse države.

Poleg dotacij iz proračunov (ali skladov) so viri financiranja še sredstva, ki jih zberejo same prostovoljne organizacije iz članarin, prostovoljnih prispevkov, daril, volil, namenskih prispevkov (priložnostne znamke, mandatne kazni) ter raznih drugih dohodkov iz lastne ali pogodbene dejavnosti. Vseh teh sredstev sicer ne kaže podcenjevati, vendar še zdaleč ne zadostujejo za kritje vseh izdatkov za osnovno dejavnost,

Analiziranje financiranja posameznih področij prostovoljne dejavnosti nam omogoča, kot je že omenjeno, da lažje razumemo konkretne rešitve teh vprašanj v posameznih državah.

Otroška in mladinska kriminaliteta je v vsaki državi zelo pomemben problem. Zaradi tega posvečajo povsod precejšnjo skrb za razvijanje raznih aktivnosti in konkretnih ukrepov, ki naj bi preprečili nadaljnjo

³ Marjan Bogacz in drugi: Poradnik opiekuna społecznego, Warszawa 1965. Na str. 276-332 je naveden register vseh pravnih in upravnih predpisov, ki urejajo socialno-varstveno in prostovoljno dejavnost na Poljskem.

hitro rast asocialnih dejanj mladine. Ena od pomembnih sankcij zoper mladoletne storilce, ki je znana skoraj v vseh kazenskih zakonodajah, je vzgojni ukrep strožjega nadzorstva. Osnovni smoter tega ukrepa je vzgoja in prevzgoja mladoletnega storilca izven vzgojnih zavodov, to je v ožjem okolju, kjer je živel do izreka ukrepa. Strožje nadzorstvo izvršujejo profesionalni strokovnjaki in prostovoljci, ki smo jih imenovali v tem sestavku svetovalci. Celotno dejavnost svetovalcev financirajo v večini držav ustrezni organi pravosodja.

V Franciji krijejo vse izdatke za delo svetovalcev iz proračuna ministrstva za pravosodje.⁴ To vprašanje je urejeno na podoben način tudi v Italiji, Veliki Britaniji,⁵ Zvezni republiki Nemčiji, Poljski in v večini drugih držav. Iz proračuna za dejavnost pravosodja se torej financirajo izdatki vseh služb (profesionalnih in prostovoljnih), ki se ukvarjajo s preventivno ali kurativno dejavnostjo na področju mladinske delinkvence. Ta problematika v omenjenih državah sploh ni v pristojnosti socialno-varstvenih organov.

⁴ Roger Michel: Guide pratique de la liberté-surveillance, Paris 1953. Z odlokom z dne 15.10.1951 je določeno, da se delo stalnih svetovalcev financira iz državnega proračuna ministrstva za pravosodje (T 321-361). Prostovoljni svetovalci imajo pravico na povračilo stroškov in dnevnice za potovanja pri izvrševanju svojih nalog. Te izdatke krije kazensko sodstvo.

M.H. Michard: Liberté surveillée. Vaucresson 1953. Avtor navaja, da je francoski sistem strožjega nadzorstva originalen po tem, ker svetovalci niso plačani.

⁵ The Organization of an after-care Service Staffed by Volunteers, Hugh Klare, International Review of Criminal Policy, United Nations No.22, 1964, str.73 in 74. V članku se navaja, da je postpenalna služba

Iz proračuna pravosodnih organov se financirajo tudi druge oblike in vrste prostovoljne dejavnosti, kot so npr. postpenalna pomoč obsojencem po odpustu iz kazenskih zavodov, nadzorstvo in pomoč pogojno obsojenim osebam ali pogojno izpuščenim itd. Na področju kazenskega prava je v večini držav malo odprtih vprašanj glede financiranja prostovoljnih dejavnosti.

O nagrajevanju svetovalcev in drugih prostovoljnih delavcev pa je bilo že precej razprav. Nekateri avtorji menijo, da mora biti tako delo popolnoma brezplačno. Funkcija prostovoljca naj bi torej bila častna in brezplačna. Zagovorniki tega stališča se sicer zavedajo, da je brezplačno delo težje organizirati kot plačano. Po mnenju nekaterih drugih avtorjev pa je potrebno do neke mere plačati delo prostovoljcev, in sicer v obliki nagrade. Nagrada pa seveda ne bi smela biti adekvatna opravljenemu delu, ker bi sicer celotna institucija prostovoljnega dela izgubila svoj značaj. Rešitve tega vprašanja v praksi so dokaj pestre. Nekateri prostovoljci opravljajo to delo povsem brezplačno, drugi prejmejo določeno nagrado ali neko drugo obliko priznanja (odlikovanje, pisane pohvale itd.).

Vprašanje plačanega (nagrajenega) ali neplačanega dela je odvisno tudi od obsega in kvalitete opravljenega dela. Rdeči križ v Zvezni republiki Nemčiji⁶ je npr. organiziral prostovoljno delo z rednim delovnim časom, ki traja do 12 mesecev. Opravljali naj bi ga mlajši ljudje pred prvo zaposlitvijo kot nekakšno prakso ali pripravništvo, in sicer v zdravstvenih ali socialnih zavodih. Taki prostovoljci imajo brezplačno oskrbo in obleko v zavodih, kjer

upravičena za finančno subvencijo, ki je namenjena tej vrsti prostovoljnega dela.

⁶ Nimm ung gib, brošura Nemškega Rdečega križa, Bonn, 1964

delajo, okoli 80 DM mesečno žepnine, 24 delovnih dni letnega dopusta, čas, prebit na delu, pa se jim všteje v delovni staž. Na podoben način je organizirala prostovoljno delo tudi protestantska cerkev v ZRN v okviru diakonskih let.⁷ Prostovoljci delajo v neki zdravstveni ali socialni ustanovi. Oskrbo in žepnino od 65 - 85 DM plačujejo te ustanove, delovni staž pa jim teče. To dejavnost podpira tudi držav a z dotacijami. Cerkev pa želi, da se za to dejavnost določijo stalna finančna sredstva.⁸

V Združenih državah Amerike krijejo večino izdatkov za prostovoljne dejavnosti iz prostovoljnih prispevkov. Svetovalci delajo brezplačno ali za minimalno nagrado. Opraviła strokovnjakov plačajo delno.⁹

Pri opravljanju posameznih nalog v okviru prostovoljnega dela se pojavljajo še razni stalni ali občasni izdatki. To so stroški za vožnje in ogleda, manjša darila varovancem, dnevnic in podobno. Večinsko mnenje je, da s temi stroški ni mogoče obremenjevati prostovoljcev. Plačala naj bi jih prostovoljna organizacija ali ustrezna profesionalna služba (npr. za svetovalce sodišče, za druge prostovoljce socialno-varstveni organ). V praksi je največkrat obveljala opisana rešitev. Za seminarje, posvetovanja in usposabljanje krijejo vse izdatke prostovoljne organizacije ali ustrezne strokovne službe.

⁷ Das diakonische Jahr.

⁸ Kurt Wehlitz: Zum Verhältnis von Diakonie und Sozialhilfe, Die innere Mission, št. 12/65, str. 393-402.

⁹ Keith J. Leenhouts: The Volunteer's Role in Municipal Court Probation, Crime and Delinquency, Vol. 10, Jan. 1964, No. 1, str. 29-37.

Na socialno varstvenih področjih (skrbništvo, delo z ostarelimi, zdravstvena nega, nega ali pomoč na domu, delo z otroki, alkoholiki itd.) se financira osnovna dejavnost iz proračunov. Storitve prostovoljcev so večinoma brezplačne. V nekaterih državah pa se razmišlja ali celo uvaja tudi nagrajevanje. Na Poljskem in v Sovjetski zvezi so po obsegu manjša (ali nestalna) opravila prostovoljcev brezplačna. Na Poljskem sicer nagrajujejo najbolj prizadevne socialne zastopnike, vendar gre v tem primeru za zelo odgovorno in zahtevno prostovoljno funkcijo, saj socialni zastopnik skrbi za vse socialne probleme na svojem terenu (okoli 1000 ljudi). Na tisoče drugih prostovoljcev pa dela brezplačno. Tudi v zahodnih državah razmišljajo v zadnjem času o nagrajevanju prostovoljcev na socialno-varstvenem področju, zlasti gmotno šibkih.¹⁰

V socialističnih državah je značilno še to, da dajejo prostovoljcem druge oblike priznanja, kot so: odlikovanja, pismene pohvale, javne pohvale, pohvale v tisku, plačane dopuste in podobno.¹¹ Prostovoljni

¹⁰ Ilse Hahn: Freiwillige Dienste evangelischer Frauen, Die Innere Mission, št. 12/65, str. 402-405.

Dr. Christa Hasenclever: Bedeutung der Mitarbeit des Staatsbürger und der freiwilligen Sozialarbeit in einer modernen Gesellschaft, Nachrichtendienst št. 6/1966.

¹¹ Sozialarbeit in der UDSSR, Nachrichtendienst, št. 4/1966.

Ukaz Prezidiuma Verhovnogo Sovera RSFSR. Ob utverženii Položenija ob obščestvenih vospitateljah nesovershennoletnih, Moskva, 13. dekabnja 1967 goda, Sovetskaja justicija N. 3/1968, str. 24-25.

družbeni delavci so cenjene osebe, državni organi pa so jim dolžni pomagati in tudi spoštovati njihova prizadevanja. Nagrado ali pohvalo npr. izroči socialnemu zastopniku na Poljskem predsednik ljudskega odbora na svečani seji. Komandir postaje milice pa bo nemudoma ustregel prošnji ali zahtevi svetovalca, ki izvaja nadzor nad mladoletnikom.

O financiranju prostovoljne dejavnosti lahko povzamemo naslednje:

- Izdatki za osnovno dejavnost se krijejo iz proračunov. Za področje pravosodja iz proračunov pristojnega ministrstva ali ustreznih sodišč, za socialno varstvena področja iz proračuna ministrstva za zdravstvo, socialno varstvo ali delo oziroma iz proračunov ustreznih strokovnih služb.
- Izdatki prostovoljcev (vožnje, ogledi itd.) se povrnejo iz proračuna ustrezne strokovne službe ali iz sredstev prostovoljne organizacije.
- Po obsegu in kvaliteti manj pomembna opravila prostovoljcev so vedno brezplačna.
- Obsežne, stalne in zahtevne prostovoljne naloge so praviloma brezplačne, izjemoma pa se nagrajujejo.
- Prostovoljno delo, ki je po obsegu enako redni zaposlitvi, je delno plačano (oskrba, obleka, žepnina, staž).
- Odlikovanja, pohvale in druge oblike priznanja so važne oblike za vzpodbujanje prostovoljnega dela.

Uporabljena literatura

(k 7. poglavju)

- BRINC F. in drugi: Poročilo o praksi na Poljskem v letu 1966 (razmnoženo strojepisno)
- BREZOVEC C.: Poročilo o izvršeni specializaciji v Sovjetski zvezi v l. 1966 (razmnoženo strojepisno)
- BOGACZ M. in drugi: Poradnik Opiekuna Społecznego, Warszawa 1965
- HAHN I.: Freiwillige Dienste Evangelischer Frauen, Die innere Mission 12/1965
- HASENCLEVER G.: Bedeutung der Mitarbeit des Staatsbürger und der freiwilligen Sozialarbeit in einer modernen Gesellschaft, Nachrichtendienst 6/1966
- LEENHOUTS J.K.: The Volunteer's Role in Municipal Court Probation, Crime and Delinquency N.1/1964
- MANOJLOVIĆ P.: Dobrovoljni rad u oblasti socijalne zaštite u Poljskoj, Socijalni radnik št. 3/1967
- MICHEL R.: Guide pratique de la liberté surveillée, Paris 1953
- MICHARD M.H.: Liberté Surveillée, Vaucresson 1953
- The ORGANISATION of an after-care Service Staffed by Volunteers, Hugh Klare, International Review of Criminal Policy, United Nations No 22/1964
- NIMM und gib, brošura Nemškega rdečega križa, Bonn 1964
- WEHLITZ K.: Zum Verhältnis von Diakonie und Sozialhilfe, Die Innere Mission št. 12/65
- SOZIALARBEIT in der UdSSR, Nachrichtendienst št. 4/1966
- UKAZ Prezidiuma Verhovnogo Soveta RSPSR, Ob utverždennii Položenija ob obščestvenih vospitateljah nesoveršennoletnih, Sovjetskaja justicija, N.3/1968

ZAKLJUČKI IN PREDLOGI

I.

Da bi orisali pomen prispevka prostovoljnih sodelavcev, smo uvodoma postavili dve vprašanji - vprašanje o njihovem prispevku poklicnemu socialnemu delu in vprašanje vrednosti in pomena prostovoljnega sodelovanja za človeka in za družbo. Obe vprašanji povzemamo kot poskus izhodišča za konkretno akcijo pri nas. Ločeno jih povzemamo samo zato, da bi odgovore lahko jasneje in uporabno formulirali.

Kakšen je pomen prispevka prostovoljnega dela v socialnem delu? V čem je specifičnost tega dela, kaj utemeljuje njegovo potrebnost, njegovo pravico do obstoja v odnosu do poklicnega socialnega dela?

Odgovori, ki smo jih dali, so: potrebe po socialni pomoči postajajo večje z naglimi družbenimi spremembami. Ob potrebi po poklicni pomoči raste tudi potreba po prostovoljni pomoči; prostovoljni sodelavci sproščajo sile poklicnih socialnih delavcev. Prostovoljni sodelavci nudijo ob poklicni pomoči pomoč sočloveka in podporo družbe v osebni pomoči ljudem. Socialnemu delu je potrebna organizirana socialna akcija prostovoljcev. Socialna služba, družbene organizacije, pa tudi organizacije prostovoljcev lahko vodijo družbeno akcijo ob in skupaj s samoupravljanjem, saj je to delo za skupnost. Prostovoljni sodelavci ustvarjajo socialno klimo za učinkovitejše in uspešnejše delo; so povezava službe socialne pomoči z družbo, v kateri le-ta dela; so oblikujejo njen razvoj in omogočajo preizkus njene učinkovitosti.

Mislimo, da je za naše delo važno poudariti še enkrat naslednjo ugotovitev: v sodobnih družbenih odnosih je prostovoljno socialno delo smiselno le, če je organizirano in če se način organiziranja vključuje v družbeno stvarnost in njene potrebe. Določiti

mu moramo pravice in odgovornosti. Pomembno se nam zdi formulirati odnose med poklicnimi socialnimi delavci in njihovimi prostovoljnimi sodelavci, oblike sodelovanja in vodenja, oblike izobraževanja prostovoljnih sodelavcev; opredeliti področja dela, naloge, metode.

Zdi se nam pomembno poudariti še enkrat, da je prostovoljno delo vedno sodelovanje s poklicnim socialnim delom. Skupaj s strokovno socialno službo moramo določiti, kaj je v naših razmerah prostovoljno sodelovanje. Odgovoriti moramo na vprašanje, ali bo ob ustanovi za socialno delo mreža prostovoljnih sodelavcev, ali pa bo neka obstoječa družbena organizacija in mogoče organizacija prostovoljcev, s strokovnim jedrom poklicnih socialnih delavcev, organizirala prostovoljno socialno delo. Treba je vzpostaviti vezi med poklicnim socialnim delom in pripravljenostjo za prostovoljno sodelovanje, ki je v obstoječih družbenih organizacijah.

Sem sodi tudi razmišljanje o samoupravnih in prostovoljni akciji. Pomagamo razvijati prostovoljno delo v samoupravnih družbenih odnosih. To pomeni za nas predvsem, da moramo razumeti in uporabiti možnosti, ki nam jih nudi delo v sistemu, kjer smo prostovoljni sodelavci in samoupravljalci hkrati. Mislimo, da moramo znati razumeti samoupravljanje kot stalno možnost za spreminjanje konkretne akcije pomoči v akcijo podjetja, krajevne skupnosti, občine, v akcijo soodgovornosti za socialne probleme družbe. Morali bomo znati prenesti prostovoljni angažma posameznika v akcijo samoupravnih organizmov, katerih člani smo; razvijati zavest o tej povezanosti. V samoupravnih odnosih je prostovoljno delo ena od možnosti za uresničevanje soodgovornosti in odgovornosti v sožitju z ljudmi. Ustvarjati socialno klimo, tako potrebno za učinkovito socialno delo, pomeni ustvariti jo v in preko samoupravnih organov, vplivati na njihovo delo. Po drugi strani pa je prostovoljno delo ob institucionaliziranih samoupravnih odnosih še ena možnost za ustvarjalno spreminjanje in kontrolo v družbi.

Z drugim vprašanjem iščemo pomen, ki ga ima prostovoljno sodelovanje za človeka in za družbo. Kakšne potrebe človekovega življenja v družbi zadovoljuje? Družbeni pomen prostovoljnega sodelovanja v socialnem delu se prepleta z vprašanjem prostovoljnega sodelovanja človeka v družbenem življenju sploh. V odgovoru moramo uporabljati pojme potreb človeka po varnosti, po občutku pripadnosti, po samoupravljanju, njegove borbe proti osamljenosti, izoliranosti, ali neaciji - in pojem potrebe družbe po demokratični odgovornosti njenih članov.

Prostovoljno sodelovanje je aktivno poseganje v družbeno življenje, možnost za osebno akcijo v družbi. Prostovoljno sodelovanje v socialnem delu pomeni hkrati pomagati ljudem in prevzeti odgovornost za družbene odnose. Možnost za sooblikovanje družbenih odnosov ter gotovost, da v dajanju pomoči nismo sami in da jo bomo dobili, če bo nekoč potrebna nam, nam daje občutek varnosti in pripadnosti; posegati v družbene odnose pomeni tudi uveljaviti se, preseči odvisnost.

Danes smo bolj kot kdajkoli prej odvisni drug od drugega. Prostovoljno sodelovanje združuje ljudi, poglavlja vezi med ljudmi. Potrebni so zavestnejši odnosi v družbi, da bi lahko živeli in ustvarjali.

Postavili smo tudi vprašanje o potrebah družbe. Vemo, da so samoupravni odnosi smiselni in resnični le, če smo pripravljeni prevzeti odgovornost zanje. Prostovoljno sodelovanje v socialnem delu je ena od možnosti za vzgojo k soodgovornosti in s tem za uresničevanje samoupravljanja.

Prostovoljno delo mora biti odločitev za sodelovanje, pripravljenost za sodelovanje in soodgovornost. Predpostavlja interes, poznavanje problemov, razumevanje, pa tudi pripravljenost za spreminjanje lastnih stališč in za spreminjanje v družbi. Prostovoljno sodelovanje je tako pomembna možnost za delo, ker zajema sposobnosti, znanje, interes, pripravljenost posamez-

nikov v vsej raznolikosti v konkretno akcijo pomoči sočloveku.

II.

Prispevek prostovoljnih sodelavcev pomeni prispevek, ki ga lahko nudi posameznik soljudem, pomeni pa hkrati podporo družbe v obliki osebne pomoči. Oboje postaja vse bolj pomembno v družbi, ki se industrijsko naglo razvija, v kateri se vrste nagle družbene spremembe, ki pa hkrati zavestno poskuša ostati človeška in želi ohraniti čimbolj pristne medosebne in medčloveške odnose.

To nam je bilo izhodišče tudi pri iskanju področij in nalog za delo prostovoljnih sodelavcev v naših lastnih družbenih razmerah, v našem sistemu - in seveda tudi v okviru naših možnosti. Ugotoviti želimo tedaj področja, na katerih morejo prostovoljni sodelavci nuditi svojo pomoč, prav tako pa tudi naloge, katere bi lahko opravljali uspešno zase in za tiste, ki jim naj nudijo svojo pomoč.

1. Najprej bomo skušali pregledati, kakšne možnosti se nam odpirajo pri dejavnostih, ki sodijo primarno v okvir dejavnosti naših socialno varstvenih organov. Pri tem bomo vedno izhajali s stališča, da zahteva vključevanje prostovoljcev v socialno delo posebno profesionalno jedro delavcev, ki vodijo in koordinirajo delo prostovoljcev. Ob taki organizaciji dela lahko opravljajo prostovoljni sodelavci določena opravila, za katera so kot prostovoljci posebej kvalificirani. Njihova delna udeležba pri delu pa vendarle zahteva neko obliko nadzorstva in vodenja, ki ga lahko zagotavljajo poklicni delavci, zaposleni na istem področju.

Zdi se nam, da bi lahko opravljali določene oblike pomoči prostovoljci pri nas v primerih, ko gre za otroke ali mladoletnike, ki kažejo prve znake socialne neprilagojenosti. Pri tem mislimo na primere,

ko še niso postali delinkventni, temveč so šele težavni pri vzgoji in šolanju. Tudi med temi primeri pa bi bilo treba skrbno izbrati tiste, ki bi jih po klicni socialni delavec lahko zaupal prostovoljnemu sodelavcu.

V obdelani literaturi smo ugotovili tudi stališča, da je mogoče angažirati prostovoljne sodelavce pri delinkventnih mladoletnikih med sodnim postopkom za pripravo ustreznega strokovnega poročila. Menimo, da takšna rešitev za naše razmere ne bi bila primerna, ker je zbiranje podatkov o mladoletnikovem okolju in o njem samem zahtevno delo, ki predpostavlja posebno strokovno pripravljenost tistega, ki ga opravlja in sodelovanje prostovoljcev na tem področju ne bi bilo zaželeno.

Pač pa bi bilo najbrž mogoče zaupati prostovoljnemu sodelavcem izbrane primere strožjega nadzorstva. Kriterij za izbiro bi morala biti verjetno manjša stopnja osebne ali socialne neprilagojenosti, pa tudi socialna bližina prostovoljnega sodelavca. Prostovoljnemu sodelavcu lahko namreč zaupamo samo take primere, kjer je največ možnosti za uspeh. To je pomembno tako za prostovoljca samega, ki bo imel pri takem delu občutek zadovoljstva; še pomembnejše pa je najbrž za mladoletnika, ker lahko pomeni delo prostovoljca z mladoletnikom, ki je za njegove sposobnosti, znanje in pripravljenost za delo preveč problematičen, za mladoletnikov razvoj in za uspeh vzgojnega ukrepa delen ali popoln neuspeh.

Ob tem se nam zdi odprto vprašanje, ali bi naj prostovoljnega sodelavca vključili na začetku tretmana mladoletnika, ali pa bi lahko začel s svojim delom šele kasneje, tj. potem ko bi ga že nekaj časa vodil poklicni socialni delavec. Nevarnost, ki pri tem obstaja, je nevarnost menjavanja oseb, ki delajo z mladoletnikom; za prostovoljnega sodelavca pa bi moralo biti lažje, če bi začel delo z mladoletnikom, pri katerem je možnost za uspeh večja.

Posebej kočljivo je vprašanje, ali je koristno in smo-

trno zaposliti prostovoljce pri nadzorstvu mladoletnikov, ki so odpuščeni iz zavodov. Glede na prakso, ki se je ustalila pri nas, namreč, da se zavodski ukrep uporabi le pri rajhuje neprilagojenih in osebno stro motenih mladoletnikih, se nam zdi, da ostaja vprašanje, ali in kdaj lahko vključimo prostovoljce, vprašanje konkretnega primera, ki ga je treba rešiti.

Od ostalih področij, ki jih še obsega delo socialno-varstvenih organov pri varstvu in pomoči mladini, menimo, da bi bilo mogoče uporabiti prostovoljne sodelavce že pri delu z nezakonskimi otroki in materami, če se pokaže potreba po nudenju pomoči. Prostovoljci bi bili lahko angažirani tako pri uveljavljanju pravic teh otrok, predvsem pa pri reševanju težav, ki lahko nastanejo zaradi bolj kompliciranega položaja teh otrok.

Precej široko torišče dela za prostovoljce bi lahko bila pomoč ostarelim. Socialno-zdravstveni organi se pri nas s problemi starejših že ukvarjajo, vendar gre predvsem za različne oblike materialne pomoči. Ob pomoči socialno-varstvenih komisij krajevnih skupnosti pa bi bilo mogoče najbrž organizirati bolj osebno pomoč, pri kateri bi lahko angažirali tudi prostovoljne sodelavce. Gre za take oblike pomoči, kot so npr. organiziranje obiskov (individualnih in kontinuiranih), pomoč v primerih obolelosti, priprava posebnih večerov za starejše ipd.

Pri delu z ostalimi kategorijami odraslih se nam zdi, da bi bilo mogoče prostovoljne sodelavce uporabiti pri organiziranju pomoči za odpuščene obsojence. Skrb za postpenalno pomoč je pri nas prav gotovo premajhna in oblike pomoči so nezadostno razvite. V kriminološki in penitenciarni literaturi je prevladujoče prepričanje, da je prav prvo obdobje po odpustu iz kazenskega zavoda za obsojenca najbolj kritično in da je možnost povratka tem manjša, čim daljša je doba po odpustu, ki jo je obsojenec preživel brez konfliktov z družbo. Vsi ti razlogi nedvomno govorijo za to, da bi bilo treba postpenalno pomoč razviti in intenzi-

ficirati. Pri tem delu bi morda lahko uporabljali tudi prostovoljne sodelavce, ki bi jim zaupali nekatere vrste odpuščenih obsojencev in ki bi skrbeli po eni strani za ureditev najbolj temeljnih obsojencevih potreb, po drugi strani pa bi skušali najti z njim navaden, človeški stik, ki ga običajno močno pogrešajo. Poudariti pa je treba, da uvedba prostovoljnih sodelavcev po našem mnenju ni mogoča pri sedanjih organizacijski obliki nudenja pomoči odpuščenim obsojencem. Sedaj obstoječe komisije bi bilo treba organizirati kot posebno strokovno in stalno delujoče telo, ki bi se posluževalo tudi prispevka, ki ga lahko dajejo na tem področju prostovoljci.

2. Drugi del naše ocene obravnava možnosti za aktiviranje socialne skrbi različnih prostovoljnih organizacij. Zdi se nam, da moramo pri tem najprej ugotoviti, katere so takšne organizacije pri nas, nato pa analizirati možnosti za pritegovanje prostovoljnih delavcev.

Vsaj na prvi pogled je število organizacij, ki bi lahko opravljale nekatere oblike socialnega dela in ki bi im ele predvsem preventiven značaj, veliko. Med nje je treba gotovo šteti naše pionirske in mladinske organizacije, tabornike, klube ljudske tehnike in morda še kakšne organizacije, ki zajemajo predvsem mladino. Prav tako sodijo v ta okvir Zveza prijateljev mladine, različna društva za pomoč posameznim prizadetim kategorijam ljudi (slepi, gluhi, duševno prizadeti itd.), Rdeči križ in morda še kakšna.

Težko bi bilo seveda reči, da se vse te organizacije ukvarjajo s pravim socialnim delom. Ena značilnost pa jim je vendarle skupna. Vsaka na svojem področju opravlja specifično preventivno funkcijo in s tem svojim delovanjem predstavljajo nekakšen podaljšek socialnega dela v ozkém pomenu te besede. Prav pri teh preventivnih dejavnostih pa bi bilo mogoče, da bi uporabljale poleg poklicnih tudi prostovoljne

sodelavce, ki bodo delali bodisi s posameznikom, ali - pogosteje - s skupino. In v tem okviru nas njihovo delo zanima.

Zdi se mi, da je pri nas premalo možnosti za to, da bi mladina našla in razvijala različne "konjičke". Izvemši tehniko se skorajda nobena organizacija ali društvo ne ukvarjata s tem, da bi popularizirala in skušala vzbuditi pri mladih zanimanje za različne interesne dejavnosti. Pri uvajanju teh dejavnosti bodisi v obliki aktivnosti posamezne organizacije ali pa v obliki samostojnega dela neke posebne organizacije bi bilo prav gotovo mogoče uporabiti prostovoljce, ki bi bili strokovnjaki na izbranem področju in bi posredovali svoje znanje in zanimanje mladim enkrat ali dvakrat tedensko.

Naslednje širše področje, kjer bi lahko posamezne organizacije ali društva uporabile prostovoljne sodelavce, je organiziranje enodnevnih izletov in tudi letovanj. Pri tem bi bilo mogoče organizirati izlete interesno, torej tako da bi zadostili posebnemu zanimanju, ki bi ga grupa kazala. Pri tem predpostavljamo, da bi morala biti grupa že formirana po nekem skupnem interesu.

Nekaj možnosti obstoja verjetno tudi za delo mlajših prostovoljcev. Pri tem želimo omeniti predvsem dve. Doraščajočo mladino specializiranih šol (npr. pedagoške akademije, učiteljsišča in še nekaterih drugih) bi bilo mogoče zainteresirati za delo pri letovanjih otrok med počitnicami. Za otroke bi bilo zelo koristno, če bi se lahko takšna skupina za bodoče letovanje formirala že med šolskim letom in bi se nekajkrat sestala pri kakšni skupini dejavnosti zato, da bi se spoznali med seboj in da bi spoznali bodočega vzgojitelja.

Druga možnost, ki jo vidim za angažiranje mladih pri prostovoljnem delu, je razvijanje dejavnosti za medsebojno pomoč takim kategorijam ljudi, ki jo potrebujejo. Gre za organiziranje drobne, vsakodnevne

pomoči ostarelim, morda tudi obiskovanje ostarelih, vzdrževanje stikov z otroki, ki so hospitalizirani za daljši čas ipd. Razumljivo je, da bi bila pri tem potrebna izdatna pomoč in vodenje s strani odraslih, usposobljenih, poklicnih delavcev, ki bi bili verjetno večinoma socialni delavci ali vzgojitelji. Poleg tega bi moral biti pri takem delu spolnjen še drug pogoj, namreč kontinuiranost dela. Takšna pomoč je povsem brez smisla, če je le enkratna, saj je njena bistvena vsebina značilnost navezovanje medsebojnega kontakta po eni strani ter zadostitev želje po tem, da bi bil prostovoljec uspešen po drugi.

III.

V dilemi, ki je prisotna v tuji strokovni literaturi in ki se nanaša na potrebnost ali nepotrebnost strokovnega usposabljanja prostovoljnih sodelavcev, se bomo za naše razmere odločili v prid potrebnosti tega usposabljanja. Ne da bi s tem zmanjševali pomen "dobre volje in čutečega srca" prostovoljcev, menimo, da prostovoljci, ki bodo delovali v okviru strokovne socialne službe, morajo dobiti določeno izobrazbo, ki jim bo pomagala razumevati socialne probleme in omogočila sodelovanje s poklicnimi socialnimi delavci. Pri tem pa se lahko strinjamo s stališči v angleški literaturi¹, ki navaja, da je potrebno prostovoljce usposabljeti tudi zaradi njih samih, da ne bi pri delu doživljali neuspehov in s tem v zvezi razočarani, kar bi jih privedlo v nezainteresiranost za nadaljnje delo.

Neuspehom se je mogoče izogniti le, če bomo ustrezno planirali naloge, ki jih bodo opravljali prostovoljci, če bomo načrtno pridobivali, izbirali in usposabljali prostovoljce ter jim dodeljevali konkretne naloge, ki jih bodo zmogli opraviti.

¹ Sema Kut: Relationship with Professional Social Workers and Implications for their Training, Cambridge, str.6 in lo.

Cilj usposabljanja prostovoljcev pa nikakor ne sme biti njihova profesionalizacija. Tudi oblike morajo biti tako prirejene, da ne bodo odvrčale prostovoljcev od sodelovanja v prostovoljnem socialnem delu. Predvsem menimo, da je potrebno prostovoljcem v začetku dajati lažje in strokovno manj zahtevne naloge, da se najprej spoznajo s socialnim delom, da si pridobijo nekaj izkušenj splošnega značaja ter predvsem, da dobijo zaupanje sami vase in svoje človeške sposobnosti za nudenje pomoči ter pogum za nadaljnje delo. To pomeni, da v začetku uvajanja prostovoljcev v socialno delo ni umestno pred njih postavljati kot pogoj za sodelovanje predhodno strokovno usposabljanje. To bi pomenilo, da za njih kot ljudi z določenimi lastnostmi in splošnimi življenjskimi izkušnjami sploh nimamo nalog, ki bi jim jih zaupali. S tem bi njihovo željo po nudenju pomoči in aktivnosti v prostovoljnem socialnem delu razvrednotili, njihova pripravljenost za delo bi splahnela in izgubili bi jih za področje prostovoljnega socialnega dela.

Za usposabljanje prostovoljcev predlagamo, da se jim najprej dajejo v reševanje lažje naloge, ki jih bodo sposobni uspešno rešiti. Z doživljanjem uspeha in sprejemanjem bolj odgovornih, bolj zapletenih in predvsem časovno daljših nalog, pa se bo pri njih samih pojavila težnja po strokovnem usposabljanju. Šele takrat se naj za njih organizira ustrezno usposabljanje. To pomeni, da mora želja ali pristarek za usposabljanje priti od samih prostovoljcev, vsako prisiljevanje bi namreč lahko imelo neugodne posledice. To hkrati tudi pomeni, da dopuščamo možnost, da bo delovalo določeno število prostovoljcev, ki nikoli ne bodo opravili specialnega dodatnega strokovnega izobraževanja. Tem samo zaradi tega prav gotovo ni mogoče odreči delovanja v prostovoljnem socialnem delu. Dajati jim je vedno treba le take naloge, ki so ustrezne njihovim sposobnostim in njihovo delovanje bo lahko uspešno. Vprašamo se lahko, ali je smotno, da dobrega strokovnjaka za svoje področje (npr. zdravnika, pravnika, glasbenika, modelarja, tehnika, lovca, šahista, šport-

nika itd.) silimo, da mora nujno poslušati določena predavanja s področij, ki ga mogoče sploh ne zanimajo. Taki ljudje lahko kljub temu delajo, lahko so odlični delavci, če se jim le dajo ustrezne naloge.

Druga vrsta prostovoljcev bodo pa tisti, ki si bodo želeli strokovnega usposabljanja in dopolnjevanja svojih spoznanj in izkušenj. Tem bo potrebno to zagotoviti, vendar pa nikoli ne bo primerno prehitavanje njihovih zmožnosti in želja. Usposabljanje naj bi torej, lahko rečemo, prejš sledilo njihovemu praktičnemu delu, prej bi lahko pomenilo združevanje že doseženih praktičnih izkušenj v določene teoretične postavke in poglobljanje teh, kot pa vnaprejšnje podajanje teoretične snovi. Na ta način bi verjetno uspeli pri prostovoljcih vzbuditi in ohraniti željo in potrebo po izobraževanju, ki jim bo koristilo pri delu. Seveda tudi pri tej kategoriji prostovoljcev velja načelo, naj se jim dajejo le tiste naloge, ki so jih v danih okoliščinah sposobni opraviti.

Glede namena usposabljanja prostovoljcev se strinjamo z dr. Christo Hasenclever², ki pravi, da daje usposabljanje prostovoljcem gotovost in delovno sposobnost, predvsem pa poglobljeno znanje o človekovih psiho-socialnih potrebah. Usposabljanje pa je hkrati pomoč samemu prostovoljcu pri njegovem osebnem življenju. Prostovoljcem je treba ob tem pojasniti, da je šolanje potrebno, da bodo potem lažje in z več razumevanja delali z ljudmi.

Prav tako lahko sprejmemo stališče Angležev³, da ni primarno vprašanje, kako bi bilo mogoče prostovoljce

² Dr. Christa Hasenclever: Bedeutung der Mitarbeit des Staatsbürger und der freiwilligen Sozialarbeit in einer Modernen Gesellschaft; Nachrichtendienst, št. 6/1966, str. 167-172.

³ European Study Group on the Functions and Preparation of Voluntary Workers in the Social Services; Cambridge, 1967, str. 4-5

naučiti čim več, temveč je temeljnega pomena, kako jih je mogoče naučiti, da bodo čim bolj uspešno uporabljali tiste kvalitete, ki jih že imajo. Usposabljanje prostovoljcev je zato treba usmeriti na reševanje konkretnih nalog (task oriented). Na ta način postane znanje prostovoljcev tudi bolj specifično za določeno delovno področje.

Glede vsebine usposabljanja prostovoljcev je potrebno tudi za naše razmere sprejeti stališče, da je mnogo bolj pomembno in koristno "vođenje med delom" kot "priprave za delo". Vsekakor pa je potrebno začetne priprave za delo skrajšati na najmanjšo možno mero, kar pomeni, da je treba izbranemu prostovoljcu čim prej dodeliti konkretno nalogo, pri tem pa ga opazovati, voditi in usmerjati. To pa pomeni voditi in usmerjati ga tako, da se mu posredujejo osnovna spoznanja o delu z ljudmi in o socialni problematiki družbe. Dati mu je treba orientacijo o organizaciji, v kateri bo delal, inštruktažo glede nalog, ki jih bo opravljal, splošne podatke o področju, na katerem bo delal, nuditi mu informacije o tem, v katerih situacijah mora posegati v življenje človeka in kdaj ne sme, spoznati ga z ocenjevanjem uspešnosti socialnega dela, dati mu napotke za vođenje v kritičnih situacijah, spoznati ga z možnostjo, da z rekreativno dejavnostjo ustvarja pozitivne kontakte z ljudmi, posredovati pa mu je treba tudi znanja o samem sebi.

Kaj naj bo vsebina usposabljanja v naših razmerah? Splošnega odgovora, ki bi veljal za usposabljanje vseh prostovoljcev, ni mogoče dati. Vsebina mora prilagajati zahtevam službe, ki organizira prostovoljno socialno delo in nalogam, ki jih bodo opravljali prostovoljci. Če menimo, naj se usposabljanje načeloma opravlja že med delom prostovoljca in ne pred dodelitvijo naloge, lahko glede vsebine usposabljanja ugotovimo, naj bo specializirana glede na naloge, ki jih opravlja in jih bo opravljal prostovoljec. Po vsej verjetnosti bo težko najti prostovoljce, ki bi bili enako sposobni in pripravljeni za opravljanje

vseh vrst nalog, ki se dodeljujejo prostovoljcem. Kakor obstaja med poklicnimi socialnimi delavci želja in težnja, da se vsak po določenem obdobju opravljanja splošnih in različnih nalog odloči za določeno specialno področje, enako prostovoljci želijo opravljati le enakovrstne naloge na izbranem področju.

Iz tega sklepamo, da ne bo mogoče za vse prostovoljce izvajati usposabljanje z enako vsebino, temveč bo le-to potekalo po posameznih področjih socialnega dela, ki ga opravljajo in ga bodo opravljali prostovoljci še v bodoče. Npr. posebej bo potekalo usposabljanje prostovoljcev, ki bodo izvrševali vzgojne ukrepe strožjega nadzorstva, posebej za tiste, ki bodo prevzeli skrb za stare in onemogle, posebej za prostovoljce, ki bodo pomagali družinam pri vzgoji in usposabljanju njihovih telesno in duševno motenih otrok ali otrok z vedenjskimi in osebnostnimi motnjami, posebej bo potekalo usposabljanje tistih strokovnjakov, ki bodo s svojim strokovnim znanjem in izkušnjami pomagali pri organiziranju prostega časa mladine itd.

Usposabljanje prostovoljcev ne glede na konkretno vsebino in obliko je dolžnost poklicnih socialnih delavcev, saj prostovoljci delajo v okviru iste socialne službe, odgovornost za opravljene naloge pa vedno ostane na poklicni socialni službi.

Oblike usposabljanja se v posameznih deželah močno razlikujejo med seboj. Vedno pa se prilagajajo nalogam, ki jih opravlja prostovoljec. V večini dežel so doslej najbolj natančno izdelane metode za usposabljanje prostovoljcev za delo na področju preventivnega in kurativnega mladinskega varstva (Francija, Poljska, Sovjetska zveza, Nemčija, Anglija).

Ko razmišljamo o oblikah usposabljanja prostovoljcev pri nas, moremo predlagati samo nekatere oblike usposabljanja, ne da bi s tem zaprli krog drugih še možnih oblik, ki še bodo izkazale za bolj primerne

za konkretne kraje in druge okoliščine. Ob usposabljanju prostovoljcev pa se bo tudi pri nas skoraj nujno pojavil problem pomanjkanja časa za usposabljanje ter problem, da prostovoljci ne bodo prosti ob istih dnevih in urah (različen delovni čas, različne druge nujne službene obveznosti, delo v različnih družbeno političnih in strokovnih organizacijah, honorarno delo, različne izmene otrok v šolah itd.). Ne nazadnje bo tudi vsaj delno prisoten problem pomanjkanja denarja.

Med oblikami usposabljanja želimo omeniti naslednje:

- občasni ali redni skupni sestanki prostovoljcev in poklicnih socialnih delavcev (najmanj 1-2 krat mesečno),
- kratki tečajji, ki naj jih vodijo ustrezni strokovnjaki (teoretiki in praktiki) (po nekaj ur, največ en dan, ev. ob sobotah ali nedeljah),
- osebni stiki - supervizije,
- posredovanje ustrezne literature, ki je opremljena s praktičnimi primeri,
- izdaja kratkih priročnikov za delo prostovoljcev⁴,
- grupna diskusija o določenih individualnih socialnih primerih,
- strokovne ekskurzije (obiski zavodov za mladino ali odrasle, obisk različnih strokovnih institucij).

Pri navedenih oblikah moramo upoštevati še dejstvo, da obsega usposabljanje vse od enostavnih navodil pa do specialnega študija in poglobljanja strokovnega znanja. Ni izključeno, da se bodo posamezniki tako navdušili za socialno delo, da se bodo intenzivno posvetili rednemu ali izrednemu študiju socialnega dela in bodo postali poklicni socialni delavci. (Menimo, da bi bil tak način pridobivanja, izbora in

⁴ Priročnik za delo socialno zdravstvenih komisij v krajevnih skupnostih in za njihovo sodelovanje s skrbstvenim organom; izdal Zavod za socialno delo občine Ljubljana Vič-Rudnik, 1965. Oceno priročnika glej v Vestniku soc. varstva SRS, št. 2/1966, str. 55-57.

usposabljanja socialnih delavcev idealen za vsako deželo).

Začetno teoretično (ki naj ga bo čim manj) in praktično usposabljanje prostovoljcev se nadaljuje ves čas njihovega praktičnega dela, saj morajo prostovoljci stalno sodelovati in biti v stikih s poklicnimi socialnimi delavci. Bistvo usposabljanja je ravno v tem, da ima prostovoljec vedno možnost, da o določenem primeru razpravlja s poklicnim socialnim delavcem, ki ga posluša, mu stoji ob strani, ga osvešča in mu svetuje, kako naj praktično izpelje nalogo. Usposabljanje prostovoljcev mora biti stalen proces, v katerem dobivajo prostovoljci stalna navodila in nasvete, dokler jih potrebujejo.

Glede sodelovanja med poklicnimi socialnimi delavci in prostovoljci menijo Angleži, da morajo biti poklicni socialni delavci že med svojim šolanjem poučeni o možnostih za sodelovanje prostovoljcev v socialnem delu. Enako nujno pa je, da poznajo tudi prostovoljci vsaj temeljne naloge poklicnih socialnih delavcev. Le tako je mogoče doseči dobro in uspešno sodelovanje obeh vrst delavcev.⁵

Menimo, da bi za naše razmere morala že šola, ki usposablja poklicne socialne delavce, dati tem osnovna spoznanja o vrednosti prostovoljnega socialnega dela in o pridobivanju in izbiri prostovoljcev, še posebej pa znanja, katere naloge in kako jih prenesti na prostovoljce, kako jih voditi in usmerjati med delom.

Za dobro sodelovanje in medsebojno razumevanje je predpogoj, da so naloge med poklicnimi socialnimi delavci in prostovoljci natančno razmejeje, da se izključi poseganje enih v pristojnost drugih. Pri tem pa zopet velja že postavljeno načelo, da pri

⁵ European Study Group on the Functions and Preparation of Voluntary Workers in the Social Services; Cambridge, 1967, str. 7

uvajanju prostovoljcev v socialno delo nikakor ne gre za prenos odgovornosti na njih, pač pa gre za skupno delo in skupno odgovornost, celo več, odgovornost za pravilno delo je in ostane na poklicnem socialnem delavcu, ki je prostovoljcu zaupal nalogo.

Za sodelovanje med poklicnim socialnim delavcem in prostovoljcem lahko sprejmemo nemške izkušnje⁶, da je sodelovanje odvisno predvsem od lastnosti in znanja socialnega delavca. Pomembno je, da socialni delavec ne ustvarja pri prostovoljcu občutka podrejenosti, temveč mora prostovoljec čutiti, da je poklicni socialni delavec njegov pomočnik pri opravljanju dodeljenih nalog. Sodelovanje med njima ves čas dela na posameznem socialnem primeru je še toliko pomembnejše iz razloga, ker se bo lahko prostovoljec znašel v položaju, da ne bo znal naprej, da tudi ob pomoči in nasvetih poklicnega socialnega delavca ne bo mogel več uspešno reševati primera, zato bo moral nalogo prevzeti v svoje roke poklicni socialni delavec.

Brez pomoči in sodelovanja med poklicnimi socialnimi delavci in prostovoljci dela ni mogoče uspešno organizirati. Pri tem moramo vedno računati tudi s tem, da posamezni poklicni socialni delavci ne bodo želeli sodelovati s prostovoljci predvsem iz prepričanja, da je s prostovoljci veliko dela, rezultati pa so majhni ali pa bo temu vzrok njihova preobremenjenost z delom. Ob ugotovitvi, da poklicni socialni delavci sami niso prepričani v koristnost uvajanja prostovoljcev, bodo navadno vsi nadaljnji poskusi po uvajanju prostovoljcev ostali brezuspešni, rezultati pa bodo dvomljive ali le začasne vrednosti. Pokaže se nam torej, da prostovoljcev v socialno delo ni mogoče uvajati na podlagi nekih

⁶ Dietmar Freier: Zur ehrenamtlichen Tätigkeit in der Sozialarbeit; Neues Beginnen, št.9/1965, str. 129-132,

splošno razglašenih načel ali principov posameznikov ali skupin, temveč le na podlagi osebne prepričanja poklicnih socialnih delavcev o koristnosti prostovoljcev ter njihovi istočasni pripravljenosti, da bodo vlagali v delo s prostovoljci določen trud in da so jih pripravljene sprejeti kot enakopravne sodelavce. Zato je treba postopoma pridobivati poklicne socialne delavce za sodelovanje s prostovoljci in jih pripraviti, da bodo iz notranjega prepričanja sprejeli uvajanje prostovoljcev kot nujnost za uspešnejše delo. To narekuje še posebno previdnost pri začetnem uvajanju prostovoljcev, sicer bi lahko naglica in slabo izbrani prostovoljci pripeljali do neuspeha in s tem do dokončne odklonitve prostovoljcev v socialnem delu. Ves čas uvajanja in dela prostovoljcev je torej potrebna velika previdnost, načrtnost in postopnost, predvsem pa velika mera razumevanja, znanja in potrpežljivosti. Vse povedano kaže na to, da se bo lahko delo prostovoljcev razvijalo le tam, kjer je dobro organizirana in razvita strokovna socialna služba, da torej prostovoljci nikakor ne morejo biti nadomestilo za pomanjkljivo organizirano strokovno socialno službo, temveč so le njena dopolnitev.

IV.

Za uspešno delo prostovoljnih sodelavcev je potrebno tudi sodelovanje s poklicnimi socialnimi delavci. Medsebojna razmerja med njimi morajo biti izoblikovana na osnovi komplementarnosti vlog.

Akcija, v katero bomo vključevali prostovoljne sodelavce, naj se razvija postopoma od lažjih in enostavnejših k težjim nalogam tako, da se med samim delovanjem lahko izpopolnjuje struktura in organizacijska zgradba. Stopnje akcije si bodo najbrž sledile od analize potreb in možnosti, osveščanja javnosti o potrebah in pridobivanju podpore javnosti, pridobivanja prostovoljnih sodelavcev in planiranja oblik delovanja, izvedbe lažjih akcij, ka-

terih cilj je mogoče le zbiranje sredstev, do težjih nalog pomoči posameznikom ali skupinam občanov.

Uspešnost delovanja posameznega prostovoljnega sodelavca je v veliki meri odvisna od organizacijske strukture, v katero bomo prostovoljce vključili. Razne primere organizacije, ki smo jih spoznali, lahko uvrstimo v dva osnovna tipa: v organizacijo v obliki mreže in v organizacijo v obliki koncentričnih krogov. Za kakšen način organizacije se bomo odločili, zavisi od namena akcije.

Delo prostovoljcev v socialnem delu moramo organizirati z vso odgovornostjo, saj neuspehi ne pomenijo le škode za stranke, ampak se tako ustvarja tudi neugodna klima in zmanjšuje pripravljenost občanov za prevzemanje vlog prostovoljnih sodelavcev.

Nestvarno je pričakovanje, da bi bilo mogoče prostovoljne sodelavce usposobiti za samostojno uporabo metod socialnega dela. Pač pa je možno, da prostovoljnemu sodelavcu poverjamo take vloge v odnosu do stranke, skupine ali skupnosti, ki so blizu njihovemu osebnemu izkustvu ali njihovem lastnemu strokovnemu delu. Tako bomo npr. ženam, ki so dobro vzgojile svoje otroke, laže poverili rejniško delo; dobremu športniku ne bomo dali raloge, naj skrbi za starčke, ampak bo prevzel skrb za skupino, kateri bo s svojo sposobnostjo lahko koristil kot trener, vodič in podobno. Seveda pa je potrebno, da socialni delavci spremljajo in podpirajo delo prostovoljcev na ta način, da jim dajejo strokovne napotke po drugi strani pa, da jih osveščajo o ciljih in njihovih lastnih stališčih in narevnostih.

Večkrat smo omenili vitamine prostovoljnega sodelovanja; s tem smo mislili predvsem na večjo mero spontanosti prostovoljcev v odnosu do strank, na socialno integriranost pomoči. Taka pomoč ima za stranko in za prostovoljnega sodelavca samega večjo ceno, saj je ponujena prostovoljno.

V svojem delu smo mnogo govorili o prostovoljnih so-

delavcih, kaj malo pa o socialnih delavcih, ki naj tvorijo strokovno jedro. Za organiziranje in sodelovanje s prostovoljnimi sodelavci bo verjetno potrebno tudi socialne delavce posebej izobraziti. Zanje bi bilo važno, da poznajo metodo medskupinskega socialnega dela in metodo supervizije socialnega dela. Važno je razvijati pri socialnih delavcih akceptanco do prostovoljnih sodelavcev, tj. da jih sprejmejo kot sodelavce in soljudi, ter jih osveščati o kumulativnih sekvencah - etapnih ciljih planirane akcije.

V.

V dosedanja praksi se je izoblikoval kot metoda za pridobivanje prostovoljcev predvsem individualni pristop poklicnega socialnega delavca k tistim posameznikom, ki bi bili voljni in primerni za dodelitev posameznih socialnih nalog. Kot metoda se uporablja tudi pozivanje različnih družbenih organizacij, naj sporočijo imena svojih članov, ki so sposobni in pripravljeni postati prostovoljni sodelavci v socialni službi.

Z ozirom na dejstvo, da so metode za pridobivanje prostovoljcev pri nas še dokaj neizdelane in strokovno nepreverjene, se je potrebno bolj pogumno in z večjim optimizmom opirati na tuje strokovno preverjene metode za pridobivanje prostovoljnih sodelavcev v socialno delo.

Sprejeti moramo predvsem osnovno načelo, da je prostovoljec ena najpomembnejših faz in da je od te faze skoraj v celoti odvisen uspeh vsega nadaljnjega dela na tem področju. Sam izbor, usposabljanje, izbor nalog, nagrajevanje itd. so manj pomembni elementi kot pa pridobivanje.

Faza pridobivanja mora biti načrtna in organizirana. Poleg tega da mora socialna služba popolnoma poznati naloge, ki jih bo predala prostovoljcem, je še

bolj pomembno to, kakšno bo družbeno izhodišče pri pridobivanju prostovoljcev. S tem hočemo povedati to, da je potrebno dati dostopno in dovolj prepričljivo razlago, zakaj uvajamo prostovoljce. Nekaterih izhodišč, kot npr. pomanjkanje poklicnih socialnih delavcev, njihova prevelika delovna obremenjenost, porast socialne problematike, množičnost socialnih problemov, razsežnost terena, ki ga mora obvladati socialna služba itd., ne moremo oceniti kot sprejemljiva. Vsa ta izhodišča poudarjajo le potrebe službe, kar za večino ljudi ni sprejemljiv in privlačen motiv; večina namreč misli, saj plačujemo davke, zato naj država organizira službe, ki bodo kos svojim nalogam. Tudi samo pojasnilo, da naraščajo socialni problemi, pomeni za večino ljudi le neko abstraktnost, ob kateri ostajajo popolnoma neprizadeti. Če bi želeli pridobivati prostovoljne sodelavce le na osnovi njihovega članstva v družbeno-političnih organizacijah, bi morali verjetno ugotoviti, da takšno izhodišče ne bi bilo najbolj primerno, ker moramo žal priznati, da današnja družbena praksa kaže le bolj malo političnega etuziazma in da so le redke organizacije, ki se lahko pohvalijo, da je občutek pripadnosti idejam te organizacije pri njihovih članih velik.

Menimo, da bi bilo za pridobivanje prostovoljcev v našem ožjem nacionalnem okviru nujno potrebno postaviti izhodišče za pridobivanje prostovoljcev na določene človekove elementarne psihološke strukture. Mislimo predvsem na altruizem v vseh njegovih odtenkih in na človekovo večno potrebo po samopotrjevanju. Altruizem omenjamo kot tisto človekovo psihično potrebo, da svojo notranjost razdaja, da zna prenašati žrtve in samoopovedovanje, da se čuti dolžnega, poklicanega in sposobnega pomagati tistim, ki potrebujejo njegovo pomoč, da sočustvuje ob tujem trpljenju, da ga prizadene kakršnokoli zlo prizadejano človeku. Želja po samopotrjevanju pa žene človeka po tem, da hče vedno znova doživljati in občutiti svojo človeško vrednost v določenih družbenih strukturah,

v katerih se giblje in živi. Človek potrebuje za svoje notranje psihološko ravnovesje dokaze o svoji vrednosti v primerjavi z ljudmi, ki ga obkrožajo. Pri tem pa najprej vsakdo ocenjuje svoj položaj z vidika svojih potreb in išče skladnost med tistim, kar dejansko je, in tistim, kar bi želel biti. Na tej relaciji, ki zunanjemu svetu skoraj ni dostopen, ker se ocenjevanje odvija v človekovi notranjosti, ostaja družbeno okolje nepriznato. Okolje zaznava človeka preko njegove navzven usmerjene aktivnosti in ljudje se trudimo, da bi bila naša aktivnost potrjevanje nas samih (naših predstav o popolnosti). Prizadeti smo, če okolje ne sprejema naših akcij, ali če nas odklanja.

Prostovoljno sodelovanje v socialnem delu pa zadovoljuje tudi človekovo potrebo po varnosti, po občutku pripadnosti, po samouveljavljanju, pomaga mu v njegovi borbi proti osamljenosti in izoliranosti, hkrati pa zadovoljuje potrebe družbe po demokratični odgovornosti njenih članov za dogajanja v tej družbi. Prostovoljno sodelovanje v socialnem delu pomeni hkrati nudenje pomoči ljudem in prevzemanje odgovornosti za družbene odnose, nudi možnost, da posameznik sooblikuje družbene odnose, krepi občutek solidarnosti v skupnem dajanju pomoči in ustvarja ugoden občutek pripadnosti in varnosti, da bo tisti, ki pomoč danes daje, jutri mogoče sam take pomoči potreben in jo bo dobil od drugih, ki sodelujejo v prostovoljnem socialnem delu.

V praksi bo pogosto potrebno iskati in dopuščati še mnoge druge motive, ki vodijo ljudi pri odločanju za prostovoljno socialno delo. Pri tem velja posebej omeniti, ali so dopustni in za našo družbeno stvarnost primerni tudi religiozni motivi. Menimo, da je tudi religioznost (ki je lahko bolj ali manj ali pa sploh ne izražena in s tem zaznava zunanji svet) lahko sprejemljiv motiv za prostovoljno sodelovanje.

Metoda za pridobivanje prostovoljnega sodelavca naj bo individualni pristop poklicnega socialnega de-

lavca (ali vodje določene družbene ali strokovne organizacije) k posamezniku. Razgovor z njim naj pokaže njegovo pripravljenost za prostovoljno sodelovanje, ob tem pa je potrebno vsaj v osnovnih obrih izluščiti in ovrednotiti motive, zaradi katerih se je posameznik pripravljen odzvati našemu vabilu za prostovoljno sodelovanje v socialnem delu. S tem še ne odklanjamo popolnoma drugih metod za pridobivanje prostovoljcev. Seznanjanje javnosti s pomočjo različnih komunikacijskih sredstev je lahko v določenih primerih uspešno, če seznanja s celotno socialno problematiko, ki se pojavlja na določenem območju. Ne bi pa bilo primerno javno vabiti ljudi, naj se prijavijo za določeno vrsto socialnega dela.

Socialna služba (ali druga organizacija) mora upoštevati vrsto okoliščin, ko se odloča za uvedbo prostovoljnega socialnega dela. Imeti mora točno določene cilje in metode za doseg te ciljev na posameznem področju socialnega dela, imeti mora prostorske in kadrovske pogoje za uvedbo prostovoljcev itd. Pri izboru nalog za prostovoljce pa je vedno treba upoštevati načelo, da se jim dajejo najprej lažje naloge, da dobijo zaupanje sami vase, organizatorju prostovoljnega dela pa omogočijo ovrednotenje sposobnosti in primernosti za nadaljnje naloge.

Prostovoljce je treba izbrati le glede na vnaprej določeno nalogo. To pomeni, da ni mogoče začeti akcije za pridobivanje prostovoljcev prej, dokler niso socialni službi ali drugemu organizatorju točno znane naloge, ki jih bodo opravljali prostovoljci. Seveda morajo biti znane tudi metode in postopki (teoretično in praktično) za izvedbo naloge. Ta zahteva v bistvu pomeni, da lahko začnemo pridobivati in izbirati prostovoljca šele tedaj, kadar izhaja iz analize, da se dajo naloge, ki bodo zaupane prostovoljcu, uspešno rešiti, kadar so znane metode za rešitev konkretnega socialnega primera, prostovoljec pa bo zaradi določenih elementov, ki so sestavni del delovanja prostovoljcev, nalogo bolje in uspešneje rešil.

Lastnosti, ki naj jih ima prostovoljec, naj bodo opredeljene tako, da ne bodo za njihovo ugotavljanje in vrednotenje potrebne posebne metode in tehnike, ki bi potencialne prostovoljce odvrčale od sodelovanja.

Med kriteriji, ki jih uporabljajo drugod, bi omenili le še en kriterij, namreč kriterij dobrih staršev. Čeprav ni mogoče v celoti opisati in opredeliti njegove vsebine in vseh njegovih dimenzij, ker to vsebino bolj ali manj le slutimo in predvidevamo, pa je za namene prostovoljnega sodelovanja potrebno opredeliti pojem neuspešnih staršev (pri tem ne gre za slabe starše, ker ta opredelitev vsebuje že pomen negativnega vrednotenja, ki pa ni dopustno). Neuspešni starši bi namreč v našem primeru pomenili izločitveni kriterij pri izboru prostovoljnih sodelavcev.

V splošnem se priporoča, da kriteriji za pridobivanje in izbor prostovoljcev ne bi bili strožji in težji, kot veljajo za poklicne socialne delavce. Sicer pa ni glavni problem v tem, da se postavijo kriteriji za idealni portret prostovoljnega sodelavca, temveč je težišče problema v vrednotenju, ocenjevanju in primerjanju tako postavljenih kriterijev z lastnostmi, ki se pojavljajo pri posameznem kandidatu za prostovoljnega sodelavca. To pa je mnogo bolj proces praktičnih izkušenj in spoznanj organizatorja prostovoljne dejavnosti, kot pa zadeva teoretičnih postavk.

VI.

Analiza pravnih določb o prostovoljnem sodelovanju v socialnem delu nam je pokazala, da čutijo v večini držav, ki smo jih analizirali, potrebo po pravnem normiranju te dejavnosti. Takšna stališča so se uveljavila tudi v praksi teh držav.

Tuja stališča nas tukaj zanimajo predvsem zato, da

razmislimo o sedanjem stanju na tem področju pri nas in da skušamo najti predloge za njegove morebitne spremembe.

V nekaterih temeljnih ustavnih načelih lahko najdemo splošna družbeno politična izhodišča tudi za prostovoljno delo. To so med drugim načelo samoupravljanja, svoboda združevanja, solidarnost in sodelovanje, ekonomska in socialna varnost človeka in drugih.

Sedanji temeljni zakon o društvih že sedaj omogoča združevanje občanov, ki bi želeli uresničiti določene cilje, v našem primeru organiziranje prostovoljnega dela kot posebne oblike medčloveške solidarnosti in pomoči. Na območju vsake družbeno-politične skupnosti se lahko tedaj ustanovi ustrezno društvo, ki je pravno povsem samostojno in s katerim lahko vzpostavljajo upravni organi in strokovne službe stike neposredno. Tako društvo pa seveda nima javnih pooblastil za odločanje o pravicah, obveznostih in pravnih koristih fizičnih in pravnih oseb. Tudi lastne obveznosti so relativno skromne spričo tega, da večina društev ne razpolaga z večjimi denarnimi sredstvi in usreznimi kadri.

Na področju kazenskega in rodbinskega prava sicer nimamo neposrednih določb o uporabljanju prostovoljcev. Toda nekateri predpisi (npr. 18.čl. temeljnega zakona o razmerjih med starši in otroki, 34.čl. temeljnega zakona o skrbištvu, 8., 19. in 28.čl. republikanskega zakona o izvrševanju vzgojnih ukrepov) dajejo skrbstvenemu organu pravico, da ukrene vse "potrebno" za otrokovo oz. mladoletnikovo vzrejo oz. za uresničitev namena vzgojnih ukrepov. Mislimo, da so ta pooblastila navedenih zakonov taka, da omogočajo tudi angažiranje prostovoljcev na tem področju.

Poleg obstoječih, pravno obveznih norm pa moramo omeniti tudi neobvezne akte - priporočili zvezne in republiške ljudske skupščine o ustanavljanju in delu centrov za socialno delo. Tudi ta dva dokumenta

uvajata sodelovanje skrbstvenih organov z ustreznimi "činitelji.... in z družbenimi organizacijami v komuni"; mednje pa je gotovo mogoče šteti bodisi posebne prostovoljne organizacije ali pa posamezne prostovoljce.

Na nivoju občine bi lahko urejali vprašanje uporabe prostovoljcev še občinski statuti in zlasti odloki o družbeno materialni pomoči. Kolikor smo lahko ugotovili, ti predpisi takih določb doslej nimajo, ali pa dajejo le načelna izhodišča za možnosti angažiranja prostovoljcev.

Za obravnavano materijo moramo v celoti ugotoviti, da je pravno nejasno regulirana, pogosto neustrezna in prostovoljnega dela ne opredeljuje.

Odrpito pa ostaja vprašanje o možnostih za pravno ureditev položaja prostovoljnega sodelovanja v socialnem delu. Pri teh predlogih morda niti ni potrebno, da zahtevamo trdne in dokončne rešitve. Ni izključeno, da bi bilo normiranje, ki bi sledilo praktičnim izkušnjam in potrebam, celo bolj smotrno in bolj ustrezno.

Posebnega zakona (zveznega ali republiškega), ki bi kompleksno uredil vprašanja prostovoljnega sodelovanja v socialnem delu, najbrž ne moremo pričakovati. Verjetno pa bi bilo mogoče vključiti ustrezne določbe o tem vprašanju v posamezne zakone s socialno-varstvenega področja, prav tako pa tudi novelirati v tem obsegu že obstoječe zakone.

Omeniti je treba še možnosti za ureditev prostovoljnega sodelovanja s pravno neobveznimi akti skupščine SR Slovenije. Gre v prvi vrsti za priporočilo, s katerim naj bi se v družbeno-političnem sistemskem in strokovnem oziru celovito opredelila vsa temeljna vprašanja o prostovoljni dejavnosti. Čeprav priporočila ne dosežejo vedno zaželenega smotra, menimo, da gre pri sodelovanju prostovoljcev vendarle za vprašanja take vrste, ki bi jih bilo v začetni fazi mogoče dokaj zadovoljivo rešiti tudi na ta način. Poseben problem po-

meni potreba, da se prostovoljno sodelovanje v socialnem delu uredi čimbolj enovito vsaj za vsako republiko. To bi bilo mogoče doseči brez večjih težav z upravnim aktom republiškega sekretarja (npr. s pravilnikom ali navodilom). V sedanjih pogojih pa bi bilo za takšen akt seveda potrebno posebno pooblastilo v ustreznem zakonu (ali predpisu izvršnega sveta), ker je iniciativa sekretarja odvisna od takega pooblastila.

Oč občinskih aktov so v našem primeru pomembni predvsem odloki. Za začetek najbrž niti ne bi bilo potrebno usmeriti vsa prizadevanja za sprejem odloka o prostovoljnem delu, čeprav te možnosti ni treba povsem izključiti. Zadostovala bi verjetno še sprememba in dopolnitve obstoječega odloka o družbeno-materialni pomoči. V tem aktu bi morali opredeliti vsa pomembnejša vprašanja o prostovoljnem delu na območju občine ter razmerja med skrbstvenim organom in prostovoljnimi organizacijami.

Razmisliti je potrebno končno še o načinu, kako konkretno urediti pravni položaj prostovoljnega sodelavca. V praksi se danes uveljavlja predvsem oblika pogodbe, ker ni nobene pravne osnove za izdajo odločbe. Z odločbo se namreč odloča o pravicah, obveznostih in pravnih koristih posameznika. Misel, da z odločbo naložimo obveznosti prostovoljcu, ni povsem sprejemljiva in taka rešitev po našem pravu, vsaj na prvi pogled, ni možna. Tóda odločbo lahko razlagamo tudi kot pooblastilo, ki ga daje upravni organ prostovoljcu, da ta opravi določeno nalogo, ki jo je sam voljan sprejeti. S tem bi vlogo sodelavca konkretizirali in oprli na pravne osnove. Podobne rešitve najdemo skoraj v vseh državah, kjer se je delo prostovoljnega sodelavca že uveljavilo.

Kot zadnji, a ne najmanj pomembni vir, ki lahko ureja način in vsebino prostovoljnega sodelovanja, naj omenimo še pravila posameznih organizacij, ki se bodo ukvarjale s tem delom. Pri tem se moramo zavdati, da lahko taka organizacija posveti prostovolj-

nemu delu del svoje dejavnosti, ali pa svojo dejavnost v celoti. Od tega bo najbrž odvisna struktura vsakega internega ali samoupravnega predpisa.

VII.

Sistem financiranja prostovoljne dejavnosti na področju socialnega dela je v vsaki državi svojevrsten in specifičen. Pogosto obstoje občutne razlike celo v okviru ene države. Vsekakor pa je financiranje pomemben faktor pri organiziranju prostovoljnega sodelovanja in mora biti kolikor mogoče določno opredeljeno, kdo bo kril določene izdatke. Mislimo, da ta ugotovitev velja tudi za naše razmere.

Osnovna izhodišča za financiranje prostovoljne dejavnosti moramo iskati predvsem v okviru sistema socialnega varstva v temeljni družbeno politični skupnosti - občini. Večje akcije in koordiniranje prostovoljne dejavnosti na celotnem območju SR Slovenije pa bi morale finančno podpirati ustrezne republiške institucije. Nekatere izdatke iz naslova zdravstvenega varstva bi lahko krile komunalne skupnosti za socialno zavarovanje na podlagi konkretnih dogovorov v obliki pogodbe. Na podoben način bi se lahko organizirale še skupnosti otroškega varstva ter izobraževalne skupnosti.

Za dejavnost na nekem ožjem ali specifičnem področju, oziroma akcije, pa bi lahko nastopile kot financerji še delovne organizacije, združenja, sindikati, družbeno politične organizacije in morda še nekatere druge ustanove. Pa tudi prostovoljne organizacije lahko zberejo nekaj sredstev (denarnih in materialnih) z lastno dejavnostjo. Pri tem mislimo na pogodbeno razmerja, ki bi jih sklenila prostovoljne organizacije in zainteresirani subjekti (organi, organizacije, ustanove) ter eventualno še na razna darila, prostovoljne prispevke in podobno.

Kot možen vir financiranja je treba omeniti še krajevna samoprispevke, ki bi ga sprejeli občani kakšne

ožje teritorialne skupnosti z referendumom. Ta rešitev bi prišla v poštev predvsem pri gradnji ustreznih objektov.

Spričo dejstva, da so nakazani viri zelo pestri in v odnosu na prostovoljne organizacije pravno neurejeni, bo treba najti ustrezne načine za združevanje finančnih sredstev. V nekaterih državah imajo sistem obvezne participacije⁷, v drugih pa krijejo vse pomembnejše izdatke iz proračunov. Obvezne participacije pri nas najbrž ne bi mogli vključiti v sistem samoupravljanja. V poštev bi prišle le prostovoljne oblike združevanja sredstev.

Znatno težje je določiti, katere prostovoljne dejavnosti, ukrepe in opravila je potrebno stalno ali začasno financirati. Izhodišča za rešitev teh vprašanj so področja socialno-varstvenega dela, vrste problemov in kategorij občanov, ki rabijo ustrezne oblike pomoči. Zdi se nam, da bi lahko razvrstili dejavnost vsake prostovoljne organizacije na temeljne in manj pomembne, prioritete in neprioritetne, stalne in začasne, preventivne in kurativne naloge. Na ta način bi se približali določenemu sistemu, ki bi nam olajšal razdeljevanje razpoložljivih sredstev.

Delo naših prostovoljcev naj bi bilo praviloma brezplačno. Mesečne ali letne nagrade bi morda prišle v poštev le za tiste prostovoljce, ki bi kontinuirano opravljali zahtevnejše naloge, kot so: stalna skrb za ostarele ali onemogle osebe, pomoč na domu, svetovalstvo mladoletniku, strokovne storitve in podobno. Dejanske stroške, ki bi jih imeli prostovoljci ob izvrševanju svojih nalog (npr. potovanja, poštna usluga, darila varovancu itd.) je potrebno

⁷ V Zvezni republiki Nemčiji imajo sistem obvezne participacije, ki se sestoji v tem, da občina ali zavod (npr. vzgojni zavod) zagotovi za nek objekt ali dejavnost npr. 20 % denarnih sredstev od celotnih predv. izdatkov. Naslednjih 40 % je avtomatično dolžna prispevati deželna vlada in preostalih 40 % zvezna vlada.

povrniti v celoti. Pomembnejše storitve strokovnjakov bo treba plačati najbrž v celoti (zlasti zdravstvene storitve). Prostovoljno delo pedagogov, socialnih delavcev, psihologov in pravnikov naj bi bilo praviloma brezplačno. Izdatke za poslovne prostore prostovoljnih organizacij, razsvetljava, kurjavo ter za nekatera organizacijska opravila bo treba kriti v celoti. Delno ali v celoti bo treba kriti še izdatke za raziskovalno ali analitično delo.

Pri tem pa ne bi smeli pozabiti na razne oblike priznanja prostovoljcem, ki marsikdaj odtehtajo denarne nagrade. To so pismene in javne pohvale, slavnostni sprejemi, pogostitve, družabni izleti, razni znaki, kot jih ima npr. Rdeči križ in navsezadnje tudi odlikovanje.

Za financiranje stalnih nalog bi morala biti že vnaprej zagotovljena potrebna sredstva. Okvirna vsota naj bi bila določena vsaj za eno leto vnaprej. Zaželjeno je še, da se najpomembnejši viri financiranja in vsote ne spreminjajo bistveno v vsakem letu. Hitre in stalne spremembe bi zahtevale tudi od prostovoljnih organizacij ustrezno prilagajanje in korekture zastavljenih nalog. To pa, kot vemo iz naše dosedanje prakse na raznih področjih, ne vpliva vzpodbudno na oblikovanje trdnih konceptov dela.

Višina finančnih sredstev bo odvisna v prvi vrsti od planiranih nalog in akcij. Predpogoj za načrtovanje le-teh pa je ugotovitev potreb ter obseg in kvaliteta problemov, ki jih bo treba preprečiti, rešiti ali odpraviti. Iz tega izhaja logičen zaključek, da je raziskovalno delo redni spremljevalec prostovoljne dejavnosti. Potrebe oziroma dajatve in storitve so v marsičem relativen pojem. Dajatve in storitve, ki so po obsegu in kvaliteti na višjem nivoju, so vsekakor dražje. To vprašanje bomo morali prepustiti praksi, nosilcem financiranja in prostovoljnim organizacijam, da sami določijo obseg in vrsto svojega delovanja.

Na koncu bi še omenili, da bo na območju občine po vsej verjetnosti najpomembnejši vir financiranja proračun občine. Največ izdatkov pa bo treba nakazati za varstvo dveh kategorij občanov. V prvi so ostarele osebe, ki ne morejo skrbeti same zase, zaradi onemoglosti, ostarelosti in bolezni. Za oskrbo in nego teh oseb na domu bo potrebno največ dajatev in storitev. Pri uspešnem izvajanju tega varstva pa bi se verjetno zmanjšali izdatki skrbstvenih organov za zavodsko varstvo, ki so danes visoka postavka v proračunu vsake občine.

V drugo kategorijo sodijo mladoletne osebe. Tu mislimo na vse oblike varstva otrok in mladoletnikov. Največ prizadevanj in tudi izdatkov bo treba posvetiti delu s tisto skupino mladoletnikov, ki je že kršila ali pa je na poti, da bo kršila družbene norme. Težišče vseh prizadevanj naj bi bilo na področju preventivne dejavnosti. Pri tem bomo morali to dejavnost, tj. preventivno delo, še konkretno opredeliti, in sicer na vsakem področju prostovoljnega dela.

B I B L I O G R A F I J A⁺)

1. The ALL India Crime Prevention Society. Report for the year 1964-65 and Report of the Training of Non-official Workers in the Field of Social Defence. Lucknow 1965. 37+12 str. 80.
2. ARNETTE J.L. - W.W. Antonen University - Correctional Institution Cooperation in Correctional Counseling. The Journal of Correctional Education XX/1968 št. 1, str. 4-6 in str. 25.
3. BAILLIE D.: Charlie Come Home. Probation XIII/1967, št. 2, str. 36-41.
4. BARKER G.H.: Volunteers in Corrections. Washington, U.S. Government Printing Office 1967. 67 str.
5. BARKER G.H. - R.R. Matson: A Volunteer Probation Officer Manual. Boulder 1968. (VI)+73 str. 40.
6. Das BILD der Wohlfahrtspflege. Ergebnisse sozialpsychologischer Umfragen in der BRD. Allenbach, Institut für Demoskopie 1963, 91. str.
7. BLAUERT I.: "Hat die Gemeinwesenarbeit in Deutschland eine Chance?" Blätter der Wohlfahrtspflege 1966, št. 7, str. 218-223.
8. BOLERSKOV S.A.: Peredača na poruki. Moskva 1961. 77+(III) str. 80. (Cir.)
9. BOHNSTEHT W.A.: Das Freiwilligkeitsprinzip im amerikanischen Gemeindeleben. Soziale Arbeit 1962, št. 10, str. 437.
10. The BOULDER Conference of Volunteer Courts. A Summary of Verbatim Transcriptions. Prepared by Ursula Davies, Ivan H. Scheier, Leonard J. Pinto. Boulder 1967. (IV)+51 str. 40.
11. BREUNING A.: Über die Mitarbeit freiwilliger Helfer. Die innere Mission 1965, št. 12, str. 408-413.
12. BREZOVEC C.: Sistem dela z vzgojno zapuščenimi otroki. Poročilo o izvršeni specializaciji v Sovjetski zvezi v času od 20. maja do 18. avgusta 1966 po programu OZN/TAO. Ljubljana 1967.

⁺ Priidujoča bibliografija obsega vsa dela o prostovoljnem sodelovanju v socialnem delu, ki so ga zbrali sodelavci študije. Večino materialov so tudi uporabili pri njeni sestavi.

13. BRISCH U.: Vorschläge zur Gewinnung, Vorbereitung, Tätigkeit und Fortbildung ehrenamtlicher Mitarbeiter in der Jugendhilfe. Mitteilungen der Arbeitsgemeinschaft für Jugendpflege und Jugendfürsorge 1966, št. 45/46, str. 11-14.
14. CARTER G.W.: Bereich und Eigenart der Gemeinwesenarbeit. Neues Beginnen 1966, št. 3, str. 91-96.
15. CIGLER J.: Načrtno delo krajevnih skupnosti zagotavlja uspeh. Občan 1967, št. 10, str. 4-6.
16. A CONGLOMERATE Bibliography of Volunteerism, February, 1968. (I)+33 str. 40.
17. CO-OPERATION in the Health & Welfare Services. A Yorkshire Study. Report of a Working Party sponsored by the Yorkshire Council of Social Service. Leeds 1968. (II)+68 str. 40.
18. DANCKWERTS D.: Chancen und Grenzen freiwilliger Hilfe in der organisierten und bürokratischen Gesellschaft. DPWV - Nachrichten XV/1965, št. 1/2, str. 3-5.
19. DANCKWORTS D.: Jugend und freiwilliger Dienst. NDV 47/1967, str. 185-190.
20. DEMENT'EV V.: Učastie obščestvennosti v detajel'nosti prokuratury v 20-30-h godah. Socialističeskaja zakonnost' 1968 št. 2, str. 63-64.
21. Das DIAKONISCHE Jahr. (Publikacija).
22. DOBROVOLJNI rad na socijalnom području. (Plenum Jugoslovenskog odbora za socijalni rad u Beogradu 26.1.1967). Bilten št. 2/1967, 98 str. (Referati: Z. Tomič, str. 1-16, - B. Skeledžija, - Z. Šerbedžija.)
23. DÖRRLE K.: Einige Zwischenergebnisse zur Frage der ehrenamtlichen Mitarbeit in der Sozialarbeit. DPWV Nachrichten 1966, št. 9, str. 231.
24. EHRENÄMTLICH Mitarbeit - Motive sozialer Arbeit. Schriften des DPWV št. 31, 1964, 65 str. Frankfurt.
25. EHRENÄMTLICH tätige Helfer in der freien Wohlfahrtspflege. DPWV Nachrichten 1963, št. 10, str. 144-147.
26. ESSER H.: Aufgaben und Zurichtung der freiwilligen Helfer in der Sozialarbeit. Die innere Mission 1967, št. 2, str. 68-78.
27. EUROPEAN Seminar of Functions and Training of Voluntary Social Welfare Workers. Arnoldshain, Frankfurt am Main, 2-12, May 1966. (Geneva 1967.) Doc.No. SOA/ESWP)1966/1.)
KOSMALE A.F.: Fields of Voluntary Social Welfare Work

- and Categories of Voluntary Workers. Str. 21.
 HASENCLEVER C.: Meaning of Citizen Participation and Voluntary Social Welfare in a Modern Society.
28. EUROPEAN Study Group on the Function and Preparation of Voluntary Workers in the Social Services. (Cambridge 14.23.VI.1967.). Cambridge 1967.
 AVES G.M.: The Aime and the Method of the Study Group.-
 FRANSEN W.A.: Development and Present Situation in the Netherlands. - JONES H.: The Volunteer in the Social Services - the General Issues. - EMMET D.: Ethice in Social Work. - KUT S.: Relationships with Professional Social Workers and Implications for their Training.-
 Citizens' Advice Bureau Service - C.A.B. - Blackfriars Family Counsellors Project. - Camden Council of Social Service. Voluntary Workers Bureau. - COCBURN C.: Summary of Discussion.
 29. FLAMM D.: Koordination und Kooperation als Arbeitsprinzip beim Vollzug der Öffentlichen Hilfen.
 Schriften des Deutschen Vereins ... št. 241, Frankfurt 1967. (Zum Mitarbeit in Ausschüssen etc)
 30. FREIER D.: Freiwillige Helfer in der Sozialarbeit.
 Zeitschrift für das Fürsorgewesen 1964, št. 10, str. 11-12
 31. FREIER D.: Jugendfragen in der Presse.
 Gewerkschaftliches Monatsheft 1965, št. 3, str. 156-167.
 32. FREIER D.: Jugendhilfe und Öffentlichkeit.
 Neues Beginnen 1963, št. 7, str. 102.
 33. FREIER D.: Der Sozialarbeiter und die Mitwirkung des Bürgers an sozialen Aufgaben. Auszug aus einem auf dem Sozialarbeitertreffen der Arbeiterwohlfahrt 1966 gehaltenen Vortrag.
 Iz: Schriften der Arbeiterwohlfahrt "Offene Hilfen in der Jugend- und Sozialarbeit" 1966, št. 19. str. 27-42.
 34. FREIER D.: Thesen zur ehrenamtlichen Mitarbeit in der Jugendhilfe. Mitteilungen der AGJJ št. 52.
 35. FREIER D.: Das Verhältnis des Sozialarbeiters zur ehrenamtlichen Mitwirkung.
 Neues Beginnen 1965, št. 10, str. 145-148. (Poročilo o evropskem seminarju ZN od 2. - 12. maja 1966 v Arnoldsheimu.)
 36. FREIER D.: Zur ehrenamtlichen Tätigkeit in der Sozialarbeit.
 Neues Beginnen 1965, št. 9, str. 129-132.
 37. FREIER D.: G.Müller : Bürgerhäuser in Essen.
 Dortmund 1967, 60 str. 40.

38. FREIWILLIGE Helfer in der Öffentlichen Sozialarbeit.
 Neues Beginnen 1964, št. 11, str. 167-169.
39. FREIWILLIGE Helfer in der Sozialarbeit. Bericht über eine Studiengruppe der Vereinten Nationen.
 NDV 47/1967, št. 12, str. 402-403.
40. FRIEDLWANDER W.A. & G.W. Carter: Concepts and Methode of Social Work.
 Englewood Cliffs, Prentice Hall 1958.
41. GERBER D.: Die Wohnsiedlung als Gemeinwesen.
 Nachrichtendienst 1965, št. 12. str. 411.
42. GODDARD - Jacobson: Volunter Services in a Juv. Court.
 Crime and Delinquency XIII/1967 April.
43. GORLICH E.H.: Volunteers in Institutions for Delinquents.
 Children XIV/1967 št. July-August, str. 147-150.
 Mental Health Gigest, January 1968, str. 16.
44. GRADENWITZ A.: The Role of Volunteers in Work with Juvenile Delinquents.
 International Review of Criminal policy 1964, št. 22. str. 68-70.
45. GRUPPEN junger Helfer - Zeitgemässe Aufgaben.
 Arbeitsblätter für den Helfer in der Caritas, 26.
46. GRZEŠKOWIAK K.: - S. Sztatler: Poradnik kuratora sadowego i inspektora społecznego.
 Warszawa 1966, 192 str. 80.
47. HAPPE B.: Die Zusammenarbeit der Wohlfahrtspflege auf örtlicher Ebene, Arbeitsgemeinschaften nach 95 Abs. I BSHO,
 Der Städtetag 1967, št. 3, str. 125-128.
48. HARBERT W.B.: Using Volunteers in a Social Welfare Service.
 Case Conference XIV/1967, št. 4, str. 130-136, Cambridge.
49. HARGADINE J.E.: The Attention Homes Boulder, Colorado.
 Boulder 1968, (II)+II"35 str. 40.
50. HARTMANN A.: Soziale Arbeit und Public Relations.
 Schweizerische Zeitschrift für Gemeinnützigkeit 1958 št. 1-2, str. 239-251.
51. HASENCLEVER C.: Bedeutung der Mitarbeit des Staatsbürger und der freiwilligen Sozialarbeit in einer modernen Gesellschaft.
 Nachrichtendienst 1966, št. 6
 Schriften des Deutschen Vereins für Öffentliche und private Fürsorge, Schrift 237. Frankfurt 1967, str. 1-16.
52. HAUN I.:Freiwillige Dienste evangelischer Frauen.
 Die innere Mission 1965, št. 12, str. 402-405.

53. HEMMERLE K.: Personale Hilfe in einer teegnisierten und rationalisierten Welt.
54. HISTORY of Volunteer Programs in the Boulder Juvenile Court.
February 1967, 4. strojep. avtograf. str. 40.
55. HOPPMANN J.: Ehrenamtliche Mitarbeit in der Jugendhilfe der DDR.
Mitteilung der Arbeitsgemeinschaft für Jugendpflege und Jugendfürsorge. Mai 1968, št. 52, str. 22-24.
56. HOLBORN J.: Prison After-care-Public Responsibility. The Howard Journal of Penology and Crime Prevention XII/1969, št. 4, str. 288-296.
57. HUSHUTDINOV M.: M. Galjautdinov: Postojanno v centre vnimanja.
Sovetskaja justicija 1968, št. 2, str. 19.
58. JEEP R.: Ehrenamtliche Tätigkeit und hauptberufliche Tätigkeit im Roten Kreuz.
DRK 1966, št.6, str. 18.
59. JUGENDHILFE und Bildungspolitik. Bericht vom 2.Deutschen Jugendhilfetag in K8ln.
München 1966, str. 199.208. (Bericht der Arbeitsgruppe 17.)
60. KAKO organizirati socialno delo v krajevni skupnosti.
Občan 1964, št. 19, str. 2-3.
61. KANER J.: Voluntary Workers in York. A Study of Recruitment Training 1963/64.
York (1965). (VIII)+97 str. 40.
62. KESSELS J.: Ehrenamtliche Mitarbeit in der Sozial- und Jugendhilfe. Einleitende Gedanken zu einer Standortbestimmung.
Nachrichtendienst des Deutschen Vereins 1965, št. 11, str. 373.
63. KESSELS J.: Die gesellschaftliche Hilfe und der ehrenamtliche Hilfe und der ehrenamtliche Dienst.
Freiburg im Breisgau 1967. 81 str. 80. (Jahrbuch der Caritaswissenschaft.)
64. KLARE H.: The Organization of an after-care Service Staffed by Volunteers.
International Review of Criminal Policy 1964, št. 22, str. 73-74.
65. KOROTKOV N. - V. Arnautov: Sila obščestvenosti.
Socialističeskaja zakonost 1967, št. 9, str. 57-58.
66. KUTUZOV A.: Obščestvenost' v bor'be za ukreplenie zakonosti.
Socialističeskaja zakonost' 1968, št. 2, str. 62.
67. LACEYA.: The Citizen and after-Care.
The Howard Journal of Penology and Crime Prevention XI/1964, št. 3, str. 194-202.
68. LANDOWSKY F.: Das loo j#hrige Jubiläum des Elberfelder System.
Nachrichtendienst 1953, št. 6, str. 159-163.
69. LEENHOUTS K.J.: The Volunteers Role in Municipal Court Probation.
Crime and Delinquency X/1964, št. 1, str. 29-37.
70. LEITPADEM für ehrenamtliche Mitarbeiter. Zeitschrift für das Fürsorgewesen 1950, št. 22, str. 259-260; št. 23, str. 271; št. 24, str. 282; 1951, št. 1, str. 5; št. 2, str. 17-19; št. 3, str.30; št. 4, str. 40-41; št. 8, str. 91; št. 10, str. 113; št. 11, str. 124.125; št. 12, str. 137-138.
71. LICHTENBERG F.: The Volunteer in Juvenile Delinquency and Youth Development Programs.
B.k. 1967. (II)+76 str. 40. (U.S. Department of Health, Education, and Welfare.)
72. LIENHARD K.: Der Hauptamtliche und ehrenamtliche Erziehungsbeteiligte.
Unsere Jugend 1966, št. 8, str. 18-19.
73. LOCKENHOPF U.: Freiwillige soziale Dienste im Inland.
74. LORBECK H.: Kirchliche Sozialarbeit heute.
Die innere Mission 1967, št. 2, str. 62,67.
75. LUCIER P.W.: Story of a nonprogram.
Youth Service News XIX/1968, št. 3, str. 12-13.
76. LUDEMANN P.: Ehrenamtliche Helfegruppen- Ihre Gewinnung und Ihre Tätigkeit.
Caritas 1962, št. 2, str. 70-77.
77. LUDEMANN P.: Ehrenamtliche Mitarbeit ja, aber...
Jugendwohl 1966, št. 5
78. LUDEMANN P.: Freiwillige Mitarbeiter ja, aber ...
Jugendwohl 47/1967, št. 5, str. 198-206.
79. LUDEMANN P.: Zusammenarbeit der hauptberaflicher und ehrenamtlichen Mitarbeiter.
Iz: Caritas- Nachrichten für das Erzvistum Köln 1966 11/12, str. 241.248.
80. MACPHERSON D.P.: Community Action for Employment of probationers.
Crime and Delinquency X/1964, št. 1, str. 38-42.
81. MANOJLOVIĆ P.: Dobrovoljni rad u oblasti socijalne zaštite u Poljskoj.
Socijalni radnik 1967, št. 3.

82. MEDNOV V.: Obščestveniki borjutsja s prestupnost'ju neseveršennoletnih. Socialističeskaja zakonnost' 1968, št. 2. str.60.
83. MENSCHEN brauchen Menschen. (Izdal Nemški "Rdeči križ" in Mednarodna zveza za socialno delo - Glavno vodstvo mladinskega socialnega dela.)
84. MICHAEL M.H.: La liberté Surveillée. Rapport. Vaueresson 1953. 105 str. 80. (Centre de Formation et d'Étude de l'Éducation Surveillée.)
85. MICHEL R.: Guide Pratique de la Liberté Surveillée. Paris 1953, 90+ (I) str. 80.
86. MORRISON J.: The Inmate Volunteer. Journal of Research in Crime and Delinquency IV/1967 št. 2, str. 263-268.
87. MUES E.: Der ehrenamtliche und der hauptamtliche Mitarbeiter in der hauptamtliche Mitarbeiter in der Sozial- und Jugendhilfe. Korrespondenzblatt XXXVI/1966, št. 6, str. 104-109 in št. 7,8/1966.
88. MÜLLER -SCHUL A.: Faustregeln für die Gewinnung ehrenamtlicher Mitarbeiter. Sozialpädagogik. Gütersloh. VIII/1966.
89. NATIONAL Register of Volunteer Jobs in Court Settings - 1967. Prepared by Boulder County Juvenile Court: Horace B. Holmes, George P. Paylor. Boulder 1967. (II)+73 str. 40.
90. NAVODILA za podeljevanje podpor iz sredstev splošnega skrbstva. Izd. Svet vlade LRS za ljudsko zdravstvo in socialno politiko. Ljubljana 1952.
91. NAVODILO za organizacijo socialno-zdravstvenih svetov pri krajevnih LO. Izd. Ministrstvo za socialno skrbstvo LRS. (Ljubljana)1947.
92. NAVODILO za sodelovanje množičnih organizacij. Izd. minister za socialno skrbstvo dr. Anton Kržišnik. (Ljubljana) 1949.
93. NIEMEYER I.: Tätigkeit, Vorbereitung und Anleitung ehrenamtlicher Mitarbeiter in der sozialen Arbeit. DPWV- Nachrichten 1967, št. 12.
94. NIMK und gib. Bonn, DRK Generalsekretariat. (Brošura, s katero nemški "Rdeči križ" obvešča mlade ljudi o prostovoljnem socialnem delu. Zakon je bil izdan 17.8.1964.)

95. NOLD, L.: Ehrenamtliche Mitarbeit, Chance oder Utopie ? Diakonie 1966, str. 107. Stuttgart.
96. OTIS J.: Correctional Manpower Utilization. Crime and Delinquency XII/1966, št. 3, str. 261.271.
97. PERAT J.: Varstvo starostnikov v krajevni skupnosti. Občan 1967, št. 11, str. 6-7.
98. PFEIL E.: Zur Kritik der Nachbarschaftsidee. Archiv für Kommunalwissenschaften II/1963, str. 39-54.
99. The PLACE of Voluntary Service in After-Care. Socend Report of the Working Party. London 1967. III+55 str. 80. (Home Office.)
100. POLJAKOVA N.: Naši občestvennye pomoščniki. Socialističeskaja zakonnost' 1968, št. 2, str. 59-60. (Cir.)
101. PONEBELKOV M.: Sovety narodnyh zasedatelj - odna iz form učastija občestvennosti v bor'be s pravonarušenjiami. Socialističeskaja zakonnost' 1967, št. 3, str. 50-51. (Cir.)
102. PRIMER statuta krajevne skupnosti. Občan 1967, št. 11, str. 3-5.
103. PROJECT Volunteer Section from a Longer Report on Volunteer. Program Growth and Status in the Boulder County, Colorado, Juvenile Court, as of the Year 1966. 8 strojepisno avtograf, str. 40.
104. PROS and Cons: New Roles for Nonprofessionals in Correction. Prepared by J.G. Benjamin, M.W. Freedman, E.F. Lynton. Nat. Com. on Employment of Youth US Depart. HEW, 1966, 127 str.
105. PULVERMANN M.: Eindrücke über ehrenamtliche Mitarbeit in Sozialeinrichtungen der USA: Nachrichtendienst des Deutschen Vereins 1963, št. 3; str. 93.
106. RASCH-Beuer, H.: Öffentlichkeitsarbeit und politisches Engagement des Sozialarbeiters. Neues Beginnen 1966, št. 6, str. 231.236.
107. RESIDENTIAL Provision for Homeless Discharged Offenders. Report of the Working Party on the Place of Voluntary Service in After-Care. London 1966. (IV)+32 str. 80. (Home Office.)
108. The ROLE and Potential Value of Volunteers in Social Deference.

- International Review of Criminal Policy 1966, št. 24, str. 69-72.
109. RICKENBACH W.: Berufstätige und der Freiwillige in der Sozialarbeit. Achweizerische Zeitschrift für Gemeinnützigkeit 1954, št. 5-6, str. 109-137.
110. ROSENGARTEN L.: Volunteer Support of Probation Services. Crime and Delinquency X/1964, št. 1, str. 43-51.
111. ROZPORZĄDZENIE Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 lutego 1959 r. o kuratorach sądowych dla nieletnich. Dziennik Ustaw 1959, št. 18, str. 113-114.
112. ROZPORZĄDZENIE Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 marca 1965 r. w sprawie dozoru ochronnego nad osobami, którym wakanie kary pozbawienia wolności warunkowo zawieszono, oraz w sprawie nadzoru nad osobami warunkowo zwolnionymi. Dziennik Ustaw 1965, št. 12, str. 94-97.
113. SACARIN : Voluntary Associations Among Social Levianta. Criminologica V/1967, št. 1, str. 8-22.
114. SCHREIBER, J.: Ein Leitbild für den ehrenamtlichen Helfer. Caritas 1966, št. 1, str. 19.
115. SCOTT P.: The Biological Need to Help. New Society 30 March 1967. Str. 460.
116. SIDMAN J.: L.K. Sidman: Community Volunteers as Siscussion Group Leaders for Juvenile Probationers. Boulder 1968. (VI)+45 str. 40.
117. SKABERNE B.: A.Šelih: Obravnavanje mladinske kriminalitete na Poljskem in v Jugoslaviji. Ljubljana, Inštitut za kriminologijo 1964. (I)+VII+304 str. 40.
118. SKELEDŽIJA B.: Iskustvo Jugoslovenskog crvenog krsta kot organizacije i sprovodjenja prostovoljnog rada. Bilten, Jugoslovenski odbor za socijalni rad, 1967, št. 2.
119. SOZIALARBEIT in der UDSSR. Nachrichtendeinst 1966, št. 4, str. 110.113.
120. STALNA konferenca mešt Jugoslavije. Občan 1966, št. 24, str. 3-4.
121. STELLUNG und Aufgabe des ehrenamtliche Mitarbeiters in der freien Wohlfahrtspflege. DPWV Nachrichten 1963, št. 10, str. 139.144.
122. TATARAC S.: Narodne družine za zaštitu društvenog porotka u Sovjetskom Savezu. Priručnik XIII/1965, št. 2, str. 125-134.
123. TEAMWORK Associates. A pilot project for prison after-care. Second Annual Report. June, 1968. London 1968. 8+4 str. 40.
124. THORUN W.: Probleme der Sozialhilfe in neuen Wohnsiedlungen. Neues Beginnen 1964, št. 12, str. 184-186. Arbeitswohlfahrt Jahrbuch 1964/65 str. 57-63.
125. UKAZ Prezidiuma Verhovnogo Soveta RSFSR "Ob utverždenii Položenija ob obščestvennyh vospitateljah nesoveršennoletnih. Moskva, 13. dekabnja 1967 g. Sovetskaja justicija 1968, št. 3, str. 24.25. (Cir.)
126. ULBRICH K.- Der ehrenamtliche Helfer. Soziale Arbeit b.l. št. 7/8, str. 333-335.
127. UTERKAN K.- Gemeinwesenarbeit als Methode der Sozialarbeit. Blätter der Wohlfahrtspflege 1965, št. 5, str. 138-142.
128. VIALATTE R.- Les délégués bénévoles des comités de probation et d'assistance aux lebéérés. Révue pénitentiaire et de Droit pénal 91/1967, št. 2, str. 379-391.
129. VEILLARD - Cybulski M.- Une methode de rééducation originale, le groupe de formation civique de Boston. Rééducation 1967, št. 188, str. 33.
130. VLACHOS E.C. -H.Davies: Tape Exchange and Court Probation. Boulder 1968. (IV)+II+57 str. 40.
131. VOGEL M.R. Das Jugendamt im Gesellschaftlichen Wirkungszusammenhang. Schriften des Deutschen Vereins ... št. 215. Köln - Berlin 1960.
132. VOLKOV V.: Obščestvennost' v bor'be za ukreplenie zakonnosti. Socialističeskaja zakonnost' 1968, št. 2, str. 61-62.
133. VOLUNTARY Social Services. A Handbook of Information and Directory of Organization. London 1966, 160 str. 80.
134. VOLUNTEER Courts in America 1967. 2nd ed. Prepared by Horace B.Holmes. Boulder 1967, (8) str. 80.
135. VON Hans H.C.: Der ehrenamtliche Helfer in der Gemeinde und seine diakonische Aufgabe von heute. Die innere Mission 1963, št. 11, str. 342-345.
136. WEHLITZ K.: Zum verhältnis von Diakonie und Sozialhilfe. Die innere Mission 1965, št. 12, str. 393-402.

137. WEINBRENNER E.: Die Mitwirkung ehrenamtlicher Kräfte in der Fürsorge.
Nachrichtendienst 1953, St. 6, str. 163-169.
138. WOLF D.: Die Fürsorgeerziehung und die Presse. Mitgliederrundbrief des AFET.
Mitteilungen des AGJJ, St. 35, 1962, str. 23-25.
139. WOLLASCH H.: Die Berufsgestalt des Helfers im gewandelten Auftragsfeld des sozialen Dienstes.
Caritas 53/1962, St. 2, str. 53-69.
140. The YOUNG Volunteer in Nottingham. Report of Fact Finding Working Party.
Nottingham 1968. 30. str. 40.
141. ZEITZ H.- E. Maus - K. Dörrie: Gesambericht über den 64. Deutschen Fürsorgetag 1965 in Köln. Arbeitsgruppe X: Die ehrenamtliche Mitarbeit in der Sozial- und Jugendarbeit.
142. ZUM Thema: Pflegefamilie. Pflege und Erziehung von Minderjährigen, die ausserhalb des Elternhauses in einer Familie untergebracht sind. RdErl.d. Arbeits- und Sozialministers v. 4.2.1966.
Korrespondenzblatt XXXVI/1966, St. 6, str. 110-121.
143. ZUR Stellung der ehrenamtlichen Mitarbeiter in der freien Wohlfahrtspflege.
DPWV Nachrichten 1963, St. 8, str. 103-106.
144. ZWEITER Bericht über die Lage der Jugend und die Bestrebungen auf dem Gebiet der Jugendhilfe.
Bundestagsdrucksache V/2453, insbesondere str. 19, str. 86-89.

UNIVERZA V LJUBLJANI
Fakulteta za socialno delo

A sp
VESTNIK socialnega
1969

364(497.4)

1001198,3/5

COBISS 0